Treball de Recerca

GENT QUE VA ALÇANT-SE DES DEL FONS DELS SEGLES

Pere Giner Mira

Tutorat per Rosa Maria Fitó Antonell

Segon de Batxillerat A
Escola Sant Nicolau
Sabadell

Vint-i-vuit de gener del 2008

Doncs sàpiga Vostra Mercè primerament que jo sóc fill de Tomàs Gonçales i d'Antona Peris, naturals de Teulada, lloc de Dénia. Em diuen Llàtzer de Tormos perquè nasquí en el lloc d'aquest nom, i fou de la següent manera.

La vida de Llàtzer de Tormos, obra atribuïda a Joan Lluís Vives

Dedico aquest treball a tots els meus avantpassats, que en són els protagonistes, i especialment a en Pere Bricfeus i n'Antoni Terns.

Agraïments

Dono les gràcies a la tutora, na Rosa Maria Fitó, per haver-me donat els consells d'una persona avesada a orientar treballs de recerca; al meu pare, que m'ha ajudat en l'elaboració i que m'ha preparat l'arbre i els mapes amb l'ordinador; als meus avis, per explicar-me els records de la família; a na Rosa Alemany, per les fotografies que em va donar; a n'Esteve Canyameres, per facilitar-me informació de l'arbre; a en Jordi Garriga, per haver-me deixat bibliografia; a la meva mare, pel suport moral continu; a n'Eva Andrés i na Glòria Camprubí per resoldre'm alguns dubtes de llengua; i també al personal dels diversos arxius on he estat.

Índex

Índex d'abreviacions 4

0. Introducció 5

0.1 Motivació 5

0.2 Metodologia 6
- 0.2.1.Arxius 7
- 0.2.2 Documents 7
- 0.2.3 Emmarcament bibliogràfic 9
- 0.2.4 Regularització ortogràfica dels noms, els cognoms i els documents 10

1. L'arbre 11

2. Els personatges 12

- 2.1 Emmarcament cronològic i geogràfic 12
  - 2.1.1.Marc cronològic 12
  - 2.1.2 Marc geogràfic general 12
  - 2.1.2 Sant Pere de Terrassa 12
- 2.2 El segle XVII: gent del país i forasters 13
  - 2.2.1 Els masos més antics: els Llobet de Santiga 13
  - 2.2.2 Els nouvinguts occitans: els primers Terns i Bricfeus 16
  - 2.2.3 Pagesos al mas i pobres a la sagrera 21
    - 2.2.3.1 El rector de Sentmenat: la idea tradicional 21
    - 2.2.3.2 Els paraires de Castellterçol: comença el canvi 23
- 2.3 El segle XVIII 25
  - 2.3.1 El coronel austriacista Pere Bricfeus 25
    - 2.3.1.1 Doctor en Arts, paraire i comerciant 25
    - 2.3.1.2 La guerra 28
    - 2.3.1.3 Viena d'Alemanya 30
    - 2.3.1.4 La postguerra a Terrassa 30
  - 2.3.2 Els pagesos 34
    - 2.3.2.1 Els Sabater de Santa Margarida i els Palet de la Quadra 34
      - 2.3.2.1.1 Conservar, desfer i refer el patrimoni 34
      - 2.3.2.1.2 Els treballs i les eines del camp 38
      - 2.3.2.1.3 Les masies 40
    - 2.3.2.2 Els Coromines i els Perull. Això és meu com sempre 44
  - 2.3.3 Els habitants de la vila: els artesans 45
    - 2.3.3.1 Els Samaranch: corders i espardenyers 46
    - 2.3.3.2 Els Prats: manescals, ferrers i lectors de Ciceró 47
    - 2.3.3.3 Els Ollers: paraires i sabaters 50
    - 2.3.3.4 La casa del carreter. Miquel Santvicenç Feixes 52
- 2.4 Des de la Guerra del Francès fins el 1830 53
  - 2.4.1 *En cas que els enemics cremassen la casa* 53
  - 2.4.2 Josep Campanyà: formar un patrimoni en temps de guerra 54
  - 2.4.3 El comerç arrendat: la taverna de Rubí i l'aiguardent de Terrassa 55
- 2.5 Epíleg: la informació dels padrons després del 1830 57

3. Conclusió 59

Notes bibliogràfiques i documentals 61

4. Bibliografia 66

Índex de noms 71

Índex d'abreviacions

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
ADB	Arxiu Diocesà de Barcelona
AEV	Arxiu Episcopal de Vic
AHCM	Arxiu Històric Comarcal de Manresa
AHCT	Arxiu Històric Comarcal de Terrassa
AHPNB	Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona
AHS	Arxiu Històric de Sabadell
AMR	Arxiu Municipal de Rubí
BS	Biblioteca Frederic Alfonso i Orfila de Sentmenat
DCVB	Diccionari Català-Valencià-Balear

0 Introducció

0.1 Motivació

Quan hom obre un treball sobre l'arbre genealògic d'en Pere Giner Mira, espera trobar-hi la família Giner i la família Mira; però en aquest treball que teniu a les mans hi trobareu ben poc d'aquestes línies d'avantpassats meus. I en canvi, no hi falta varietat, en la gamma de cognoms i personatges que juguen en les seves pàgines: són tant avantpassats meus com ho són els Giner o els Mira. Perquè els catalans tenim oficialment només dos cognoms, però la realitat genealògica és ben diferent: aquesta realitat es pot trobar en el costum dels nobles de mantenir tots els cognoms dels avantpassats; els catalans, i tota la resta de persones del planeta, tenen tots els cognoms que han tingut els seus avantpassats: de manera que jo sóc tant Pere Giner Mira com Pere Gental Macià o Pere Palet de la Quadra Bricfeus.

Però jo no havia pensat mai res d'això fins que em vaig plantejar aquest treball; abans, tot el que jo sabia de la família es limitava als besavis, i encara perquè me n'havia parlat el meu pare. La família, com a molt enrere, sabia d'en Martí Alzina Comes: "Aquest va morir jove", diu la meva àvia de vegades; o de na Manuela Samaranch Orriols, perquè la meva àvia també sol explicar que "la meva àvia Manuela era molt bona dona" i que "encara guardo un llençol de fil de la meva àvia, aquell que hi posa *Manuela*"; i també he sentit la mare parlant que el seu avi –en Bernabé Mira Serra- va morir assassinat; res més, això era tot.

I és precisament a cals meus avis, actualment al terme de Terrassa, on vaig trobar una punteta de fil per tibar; quan ho vaig fer va començar a descabdellar-se l'enigma gegant del meu arbre genealògic. Podria dir que l'origen de la recerca va ser en una habitació petita, on hi ha un llit disfressat de sofà, un mirall i una calaixera; damunt la calaixera sempre hi he vist retrats i fotografies; alguns, dels meus besavis: el pare del meu avi, amb el seu jersei granat, les ulleres i la gorra, i els pares de la meva àvia, ja grans. Jo la vaig conèixer, la meva besàvia, i la recordo, amb la bata de ratlles blaves i blanques, al menjador de cals avis, i també al terrat, escombrant l'aigua dels bassals cap al desguàs. La recordo, tota envoltada de misteri, llunyana; i això que va viure molt... Em sembla que llavors no sabia massa qui era, aquella dona. Però el que crida més l'atenció en aquesta habitació petita és un retrat gran i antic, penjat a la paret, damunt del llit: un home i una dona joves s'esperen i miren tots aquells que s'aturen al seu davant; són els meus rebesavis, els avis de la meva àvia. Mai, fins que vaig començar aquest treball, vaig saber exactament qui eren, encara que m'ho havia preguntat moltes vegades.

La primera documentació que vaig tenir a les mans va ser la dels reduïts arxius familiars dels meus avis: unes quantes esqueles i estampes de comunió, i una carpeta amb quaderns escolars i papers molt diversos. Vaig treure'n unes quantes peces soltes de trencaclosques, que vaig aconseguir d'encaixar. Així van començar de dibuixar-se les figures del meu besavi Bernabé Mira i el meu rebesavi Martí Alzina.

En Bernabé Mira va néixer a Tibi, al sud del País Valencià, l'any 1882; el 1923 li van establir la casa a la carretera de les Aigües de Vallvidrera on va viure fins que va ser assassinat l'abril del 1937. Quan li van disparar a la Plaça Borràs de Barcelona, a quatre passes de casa seva, era conductor de tramvies i tenia un carnet de la CNT; però havia estat membre de la *Unión Patriótica* durant la dictadura de Miguel Primo de Rivera.

En canvi, el meu rebesavi Martí Alzina, que també va néixer pels volts del 1882, però a Terrassa, era de la Lliga Regionalista; treballava de rajoler, i cantava a la Societat Coral Sempreviva la Llanterna; la seva mort també va ser inusual: va ser una de les víctimes de l'epidèmia de grip del 1918. Quan va morir vivia al carrer Col·legi 34 de Terrassa. Hi vaig anar, quan tot just havia començat la recerca: al número trenta-quatre ja hi havia una casa nova, però al costat una vella, pobra, bruta i trista casa anglesa m'hi esperava des de principis del segle XX; era allà, en aquell tram de carrer, on havia mort el meu rebesavi: l'única cosa que me'n separava eren vuitanta-nou anys.

1. Certificat de defunció de Bernabé Mira Serra, 1937.

2. Manuela Samaranch i Martí Alzina, 1910 c.

Manuela Samaranch i Orriols
Vídua de Martí Alsina
HA MORT A L'EDAT DE 74 ANYS
Confortada amb els Santa Sagraments i la Benedicció Apostòlica
(A. C. S.)
El del es dóna per acomiadat.
3. Esquela de Manuela Samaranch Orriols (1958).

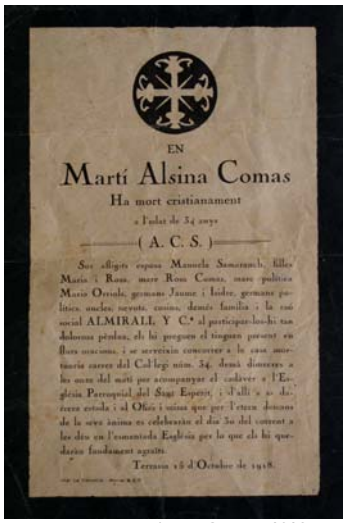
EN
Martí Alsina Comas
Ha mort cristianament
a l'edat de 34 anys
(A. C. S.)
4. Esquela de Martí Alzina Comes (1918).

Quin interès tenen els meus avantpassats? Per què volia, i encara vull, descobrir el meu arbre genealògic? Doncs perquè ells són la història de debò: la història general s'ha anat formant a partir de les diferents interpretacions que han fet els historiadors, cadascun des de la seva posició, generalitzant, i això pot comportar d'una banda la pèrdua de concreció i detallisme que té una vida de persona; i de l'altra, l'omissió de fets importants i l'accentuació d'altres poc rellevants en funció del interessos de cada posició. Perquè generalitzar és lícit, és útil, s'ha de fer, però evitant aquests problemes. He procurat fer un lloc per la història general en aquest treball concret, tal com explico en l'apartat 0.2 de metodologia.

5. Carnet de la CNT de Bernabé Mira Serra.

Després dels anys que porto estudiant la història a l'escola, tenia la sensació d'haver-la vist des de dalt d'un núvol; ara, però, que he vist que han estat els meus avis –en el sentit ampli de la paraula- qui hi ha passat, qui l'ha viscuda, qui l'ha fet, la sento més pròxima, més pròpia: és la meva història. He de conèixer la història dels meus avantpassats, no per imitar-los cegament –ho van fer ells, ho he de fer jo-, sinó per valorar-la i actuar en conseqüència. L'escriptora somali Ayaan Hirsi Ali explica com la seva àvia li va transmetre la importància dels seus avantpassats:

6. Carnet de la *Unión Patriótica* de Bernabé Mira Serra.

> […] Jo en provinc, és el que sóc. […]
>
> -Recorda-te'n bé –m'avisa l'àvia, brandant una vara al meu davant-. Els cognoms et faran forta. Són el teu llinatge. Si els honores, et permetran sobreviure. Si els deshonores, t'abandonaran. No seràs res. Tindràs una vida desgraciada i moriràs sola. […]

7. El rajoler Martí Alzina (a dalt a l'esquerra) i els seus companys, 1917c.

Seguir les tradicions o no seguir-les és una decisió que cadascú ha de prendre lliurement, però és ben cert que conèixer els avantpassats –els propis avantpassats- és important, no només els seus cognoms, sinó també i sobretot qui eren, què feien o què creien, per poder ser, fer i creure una altra cosa si convé.

Vet aquí doncs aquests meus avantpassats, vet aquí la meva història; hi trobareu política, educació, moda, prudència, amor, casaments interessats, vídues verinoses, malalts, dements, capellans fumadors, constructors de comunes, incendiaris, especuladors, negocis, plets, estafes, grans fortunes, tresors amagats, ruïnes, dilapidacions del patrimoni, excomunions, alcohol, robatoris, pallisses, segrestos, assassinats, execucions, traïcions, guerra, confiscacions de béns, col·laboracionistes, exili i fins un místic i un gran capità.

8. El cantaire Martí Alzina (tercer a l'esquerra) a Olot, 1917c.

0.2 Metodologia

Abans de fer res més, calia muntar l'arbre genealògic, per tenir clars els parentius i les èpoques: des dels pocs noms dels meus avis i besavis, vaig buscar tots els altres, anar tirant enrere en el temps, primer amb els padrons de població i amb els llibres parroquials; i després, més lentament, amb els capítols matrimonials i els testaments dels protocols notarials. En dos casos vaig tenir la sort de poder empalmar amb arbres ja muntats, el dels Llobet de Santiga i el dels Turo de Viladecavalls, que havien estat estudiats i publicats per n'Esteve Canyameres, que em va donar directament dades sobre les generacions més antigues de la branca Alzina.

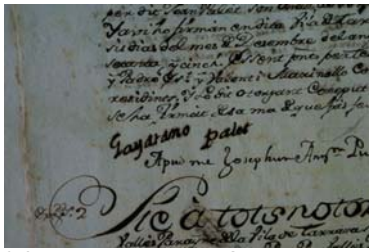
9, Signatura del meu avi setè Gaietà Palet davant del notari Josep Anton Puig Gorchs el 1775.

Però els protocols notarials donen molta més informació que noms de persona: expliquen detalladament les decisions importants que van prendre totes les persones que duien aquests noms. Perquè es tracta de decisions realment importants, que no tenen res de superflu, d'aïllat, d'anecdòtic: què més important per un pagès que els seus bous? Què faria un paraire sense llana, sense cardes?

De manera que una cosa és l'arbre i l'altra la informació que tinc dels seus integrants. Per explicar aquesta informació vaig decidir escriure una història principal, contínua, com el tronc d'un arbre; aquest arbre, com tots, té les seves branques i les seves arrels: les branques són l'emmarcament de tots els detalls en un context més general i estan contingudes en les notes de peu de pàgina, numerades amb xifres àrabs; les arrels, allò que fonamenta el tronc, són els documemts originals, que estan referenciats en unes altres notes, que trobareu

indicades amb nombres romans després de la conclusió: majoritàriament són documents d'arxiu; escric primer l'arxiu, i després el fons, el llibre, la pàgina i el foli.

Les referències bibliogràfiques se citen en el text amb el primer cognom del primer autor i l'any de publicació; quan hi ha més d'una obra del mateix autor en el mateix any, s'hi afegeix un número per diferenciar-les. La descripció completa està continguda a la bibliografia del final del treball.

El treball està pensat per ser llegit saltant del text a les notes, i de les notes al text; de tota manera el text es deixa llegir tot sol i cadascuna de les notes a peu de pàgina és una peça independent.

La numeració dels reis és la catalana: aquest procediment és el que segueix l'Arxiu de la Corona d'Aragó; així el fill de Carles I el Màxim és el rei Felip I el Prudent, succeït després per Felip II el Pacífic i Felip III, últim Àustria d'aquest nom.

10. La meva rebestia Maria Lluïsa Olzina Alemany [Arxiu de Rosa Alemany].

0.2.1 Arxius

En el període de recerca d'aquest treball he consultat diversos arxius: he estat a l'arxiu municipal de Rubí, a l'històric de Sabadell, a la biblioteca de Sentmenat –on hi ha tots els documents de l'arxiu parroquial fotocopiats-, a l'arxiu diocesà de Barcelona i a l'episcopal de Vic, i també al comarcal de Manresa. Però l'arxiu que he consultat més ha estat el comarcal de Terrassa. També vaig anar un dia a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, un altre dia, a l'Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona.

11. El meu besavi Francesc Giner Pitarc.

0.2.2 Documents

He consultat documents en microfilm –a l'Arxiu Diocesà de Barcelona- i en paper –a la resta d'arxius. Si bé a Sentmenat es tractava de fotocòpies, en els altres he manejat documents originals: des dels padrons de població dels primers dies de recerca fins a la gran quantitat de protocols notarials, passant per una llicència d'obres, processos judicials, amillaraments, mapes i llibres parroquials. En els llibres parroquials hi pot haver tres tipus d'anotacions: de bateig, de matrimoni o d'òbit; en els protocols dels notaris hi ha més varietat: compravendes, àpoques –rebuts-, possessions –preses de possessió-, debitoris, atestacions –explicacions dels testimonis d'un esdeveniment-, testaments, capítols matrimonials –els pactes entre les famílies del nuvi i la núvia per al casament-, inventaris –la llista de tots els béns mobles i immobles d'una persona un cop ha mort- i qualssevol altres pactes de què hagi calgut deixar constància.

12. Figura de fang feta per Josep Traité que representa un notari. Sala Traité del Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

La llista de documents que he consultat és la següent:

Padrons de població:
- de Manresa, anys 1823, 1824, 1828, 1848, 1857 i 1867
- de Rubí, anys 1818, 1819, 1829, 1842, 1872 i 1880
- de Sant Pere de Terrassa, anys 1832, 1846 i1901
- de Terrassa, anys 1824, 1825, 1828, 1843, 1845, 1860, 1869, 1871, 1878, 1885,1894, 1900, 1905, 1910 i 1915

Llistes d'electors:
- del partit judicial de Terrassa, 1862
- cens 1871

Llibres parroquials:
- A l'ADB:
  - Llibres parroquials de Sant Pere de Terrassa:
    - llibre de matrimonis des de 1610
    - llibre de matrimonis de 1699 a 1778
    - llibre de desposoris de 1781 a 1808
    - llibre de desposoris des de 1808;
    - llibre de baptismes des de 1794
- A l'AEV:
  - Llibres parroquials de Castellterçol:

    - llibre de defuncions 1578 a 1618
    - llibre de defuncions 1618 a 1654
    - llibre de defuncions 1655 a 1695
    - llibre de defuncions 1697 a 1706
    - llibre de baptismes des de 1566
    - llibre de baptismes des de 1601
    - llibre de baptismes 1620 a 1656
    - llibre de matrimonis 1640 a 1663
    - llibre de baptismes des de 1657
    - llibre de matrimonis des de 1585
    - llibre de matrimonis de de 1671
- A la BS:
  - llibres parroquials de Sentmenat:
    - llibre d'òbits 1582 a 1613
    - llibre d'òbits 1616 a 1676
    - llibre d'òbits 1650 a1680
    - llibre de baptismes 1545 a 1571
    - llibre de baptismes 1583-1639
    - llibre de baptismes 1640-1680
    - llibre de baptismes des de 1680
    - llibre de baptismes 1722 a 1753
    - llibre de baptismes des de 1753
    - llibre de baptismes 1769-1818
    - llibre de matrimonis 1583-1639
    - llibre de matrimonis des de 1640
    - llibre de matrimonis des de 1680
    - llibre de matrimonis des de 1750
    - llibre de desposoris 1769-1853

Protocols Notarials

- A l'AHCT:
    - Sèrie de Capítols Matrimonials
    - Notari Rafael Coll: llibre de testaments 1663 a 1672
    - Notari Pere Busquets: llibre de testaments 1674
    - Notari Rafael Coll: llibre de testaments 1674
    - Notari Tomas Folquer: llibre de testaments i codicils 1674
    - Notari Abdó Pineda: llibre de testaments 1674
    - Notari Joan Baptista Asbert: llibre de testaments 1678 a 1682
    - Notari Pere Gualsa: llibre de testaments 1683 a 1697
    - Notari Miquel Palaudàries: manuals de 1698 a 1700
    - Notari Joan Puig: llibre de testaments 1704 a 1754; llibre de testaments 1700-1726; llibre de testaments per autoritat règia 1715-1739; llibre d'inventaris 1701-1727; llibre de capítols matrimonials 1701-1736; llibre de capítols matrimonials 1710-1729; llibre de capítols matrimonials 1701-1710; manuals de 1701 a 1726
    - Notari Emmanuel Gualsa: manuals de 1726 a 1728
    - Notari Fèlix Gusi: llibre de testaments 1729 a 1753; manuals de 1729 a 1753
    - Notari Josep Anton Puig Gorchs: manuals de 1753 a 1778
    - Notari Joan Ferrer i Aguilera: manual de 1765 a 1767
    - Notari Manuel Comelles i Aparici: manual de 1770
    - Notari Feliu Gay i Bruguera: manual de 1778
    - Notari Pere Vilamitjana: manuals de 1778 a 1779
    - Notari Francesc Baleix i Baró: manual 1780
    - Notari Josep Torrella: manuals de 1779 a 1802
    - Notari Josep Vendrell i Salvany: manuals de 1786 a 1799
    - Notari Joan Morales: manual de 1795
    - Notari Narcís Morales: manuals de 1796 a 1797
    - Notari Francesc Soler i Ler: manuals de 1802 a 1831
    - Notari Xavier Huguet Pocorull: manuals de 1821 a 1831
- A l'AHS:

13. La meva rebestia Aurèlia Giner Pitarc.

14. La meva rebestia Maria Lluïsa Olzina Alemany.

    - Notari Joan Baptista Asbert: manual de 1728
    - Notari Joan Puig, manual de 1734
    - Notari Josep Anton Puig Gorchs: manuals de 1757, 1758, 1761, 1772 i 1773
    - Notari Pau Puiggener: manual de 1773
    - Notari Joan Mimó Turull: manuals de 1806 i 1807 de forasters
    - Notari Francesc Soler i Ler: manuals de 1810, 1815 i 1831
    - Notari Francesc Viladot Morlans, manuals de 1858 i 1859
    - Documentació solta, 1739, anònim (és el notari Pau Puiggener)
- A l'AEV:
  - Llibres de Castellterçol:
    - manual de capítols matrimonials de la Pabordia de Castellterçol 1509-1617
    - llibre de testaments 1600-1689
    - manual d'inventaris i encants 1618-1708 rectificat a 1552-1708
    - manual de 1670 a 1683
    - manual de 1682 a 1690
- A l'AHPNB:
    - Notari Josep Güell. Manual de capítols matrimonials 1689-1697

Processos:
- A l'AHCT:
    - Cort del Batlle, processos 1700-1819:
        - procés 180/1 i 180/2bis de 12.01.1700
        - procés 180/8 de 19.10.1700
        - procés 184/1 de 04.03.1717
        - procés 187/5 de 17.07.1729
- A l'AHS:
    - AHSe Santiga-Processos
        - procés 2519/7
        - procés 520/1
- A l'ACA:
    - Conclusions criminals de 1612 a 1615

Amillaraments:
- A l'AHCT:
    - amillarament de Sant Pere de Terrassa 1858.
- A l'AMR:
    - amillarament de Rubí1860

Matrícula Industrial:
- A l'AHCT:
    - Terrassa 1920

Llicències d'obres
- A l'AHCT:
    - 215/1906
    - 75/1907

15. El meu besavi Miquel Olzina Alemany i la seva germana Maria Lluïsa [Arxiu de Rosa Alemany].

16. El meu rebesavi Gonçal Olzina Saus.

0.2.3 Emmarcament bibliogràfic

La informació del cos del text –la lletra grossa- prové dels documents originals, és la informació nova que permet que la meva gent vagi alçant-se des del fons dels segles, els fets concrets de les persones concretes, la història que van viure els individus amb noms i cognoms; les notes a peu de pàgina –la lletra petita-, en canvi, contenen l'emmarcament dels fets concrets, són ampliacions dels detalls de la història dels individus, que els situen en un context més ampli, i estan elaborades a partir de la bibliografia. Si bé és cert que en algun moment la bibliografia també s'esquitlla al cos del text.

La bibliografia és variada perquè els detalls que tracten les notes també ho són: des de llibres de gramàtica i etimologia fins a manuals de genealogia i catàlegs d'exposicions, passant per lllibres d'arquitectura rural i sobretot llibres d'història.

0.2.4 Regularització ortogràfica dels noms, els cognoms i els documents

Davant de l'immens maremàgnum en la grafia dels cognoms he optat per regularitzar-los segons la normativa vigent i, per tant, segons l'etimologia.

La raó d'aquesta decisió és molt simple: ja és prou complicat treballar amb una quantitat tan gran de cognoms, i per tant mantenir la grafia fóra posar-se bastons a les rodes –d'altra banda caldria fer el mateix en el registre civil. En el cas dels noms de persona, els he escrit també sempre en català.

Així, quant als cognoms, alguns no han hagut de sofrir cap canvi, com 'Quintana' o 'Ramoneda'; d'altres tampoc han canviat perquè la modificació que presentaven era un tret dialectal, com 'Giner' –de 'Gener'- o la "o" de 'Olzina', que hauria de ser una "a". Els exemples de cognoms mal grafiats són inacabables, i alguns estan tan mal escrits que acaben sent divertits: en el cas de 'Coromines' he trobat 'Corominas', 'Colomines', 'Colominas'... Però un dels casos més exagerats és el d''Ollers', que havia esdevingut 'Ullés'.

La regularització pot ser simplement l'adaptació a l'ortografia actual: 'Arch' es canvia per 'Arc'. Però en algunes ocasions m'ha estat impossible establir la procedència etimològica: escric 'Samaranch' perquè no sé de quin mot o mots deriva, tot i que tinc la hipòtesi que ve de 'Semalenc', és a dir, 'relatiu o pertanyent al semal –que també s'anomena 'portadora' i que és el recipient que serveix per transportar el raïm dels camps al cup- o als semalers –els bastons amb què es porta el semal'.

Uns altres cognoms que han presentat dificultats a l'hora de ser regularitzats han estat els dels immigrants occitans, 'Bricfeus' i 'Terns'. El primer apareix en els documents grafiat 'Brecfeu', o 'Becfreu', o 'Bricfeu', i encara 'Brichfeus'; l'he fixat en Bricfeus prenent com a més vàlida la versió més recent en el temps, 'Brichfeus', i traient-ne l'hac com ho he fet a 'Arc'. 'Terns' ha estat diferent: en les fons escrites era tant 'Terns' com 'Dern' o 'Derns'; aquestes dues formes poden ser una evolució de 'Terns', mentre que en sentit invers el canvi és impossible.

També he transcrit la majoria dels documents d'arxiu seguint la normativa actual, però aquí el motiu ha estat un altre: copiar-los exactament, tot i que hauria permès escriure algun apartat dedicat a la llengua –més extens del que dedico a la iodització-, hauria suposat més temps dedicat a menys documentació, i el treball fóra més curt i més pobre.

17. Veremadors portant un semal amb semalers. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

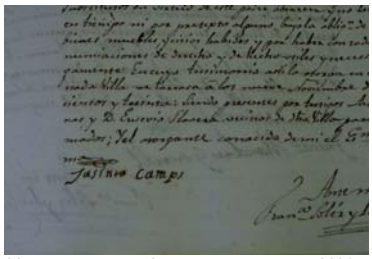

18. Jacint (Jasinto) Camps atorga poders, 1830.

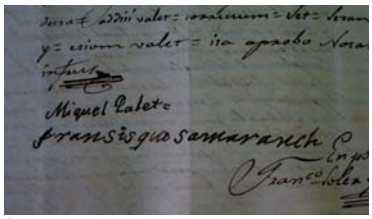

19. Miquel Palet estableix una peça de terra a Francesc (Fransisquo) Samaranch, 1817.

I L'arbre

Vet aquí el resultat de les meves investigacions des de l'estiu del 2007 fins ara. Es tracta d'un arbre ascendent que també inclou germans, germanes, cunyats i cunyades dels meus avantpassats –indicats en blau-, una informació que és important per saber si són hereus, pubilles –i per això canvia l'ordre dels cognoms dels fills- o cabalers.

20. Casament de la meva rebestia Maria Olzina Alemany amb Pere Elies i Busqueta. Al centre, amb gorra, el meu quadravi Miquel Alemany Gusi [Arxiu de Rosa Alemany].

Els símbols utilitzats són els següents:

a: abans de
d: després de
*: naixement
+: mort
=: casament
NN: *non nomine*, nom desconegut

Així, '*1904 Hortells +1984 Terrassa' vol dir que aquesta persona va néixer l'any 1904 a Hortells i va morir l'any 1984 a Terrassa; o '+d1744a1770' significa que va morir després del 1744 i abans del 1770. L'any que figura sobre l'igual (=) és l'any de casament, i la línia discontínua representa una filiació insegura.

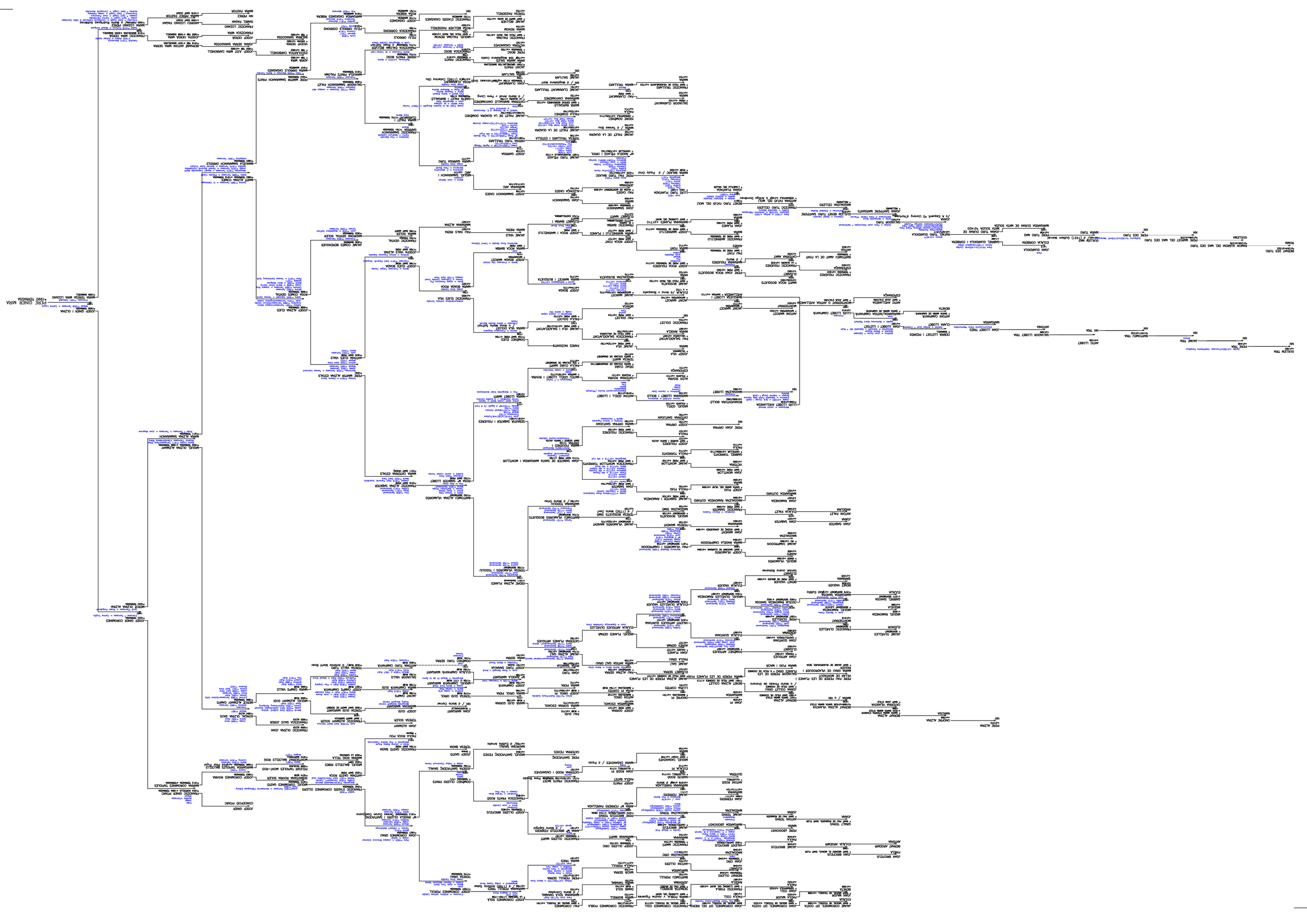

2 Els personatges

2.1 Emmarcament cronològic i geogràfic

2.1.1 Marc cronològic

La data més antiga d'aquest treball és l'any 1304, i la més moderna, el 2008; però la història que hi explico comença el 1553 i acaba el 1831. És, doncs, una història de l'Edat Moderna a Catalunya fins a l'arrencada del procés d'industrialització amb l'obertura del primer vapor tèxtil a Barcelona.

21. Antònia Alemany Camps, germana de la meva rebesàvia [Arxiu de Rosa Alemany]

2.1.2 Marc geogràfic general

El territori on han viscut els meus avantpassats és molt extens: s'estén des de la vila de Sant Pau de Romagós, al Carladès, a Occitània, fins a la de Fortuna, a la regió de Múrcia, a Espanya; aquests són els extrems. Han estat en d'altres llocs, com Xixona, Tibi, Alcoi i Hortells al País Valencià; i Santa Perpètua de Gaià, Igualada, Manresa, Vic i Graus a Catalunya; s'han mogut, doncs, amunt i avall dels Països Catalans; però no he investigat els meus orígens en tots aquests indrets, sinó que l'escenari d'aquesta història, el centre, allà on passen més coses, és el Vallès: Castellterçol, Santiga, Sentmenat, Sabadell, Terrassa i sobretot Sant Pere de Terrassa.

22. Llocs de procedència més allunyats dels meus avantpassats.

2.1.3 Sant Pere de Terrassa

Terrassa tenia un govern municipal propi des de finals del segle XIV[I]; aquest govern es va dividir el 1562 en dues Universitats, la de la vila i la de la part forana[II]: Sant Pere de Terrassa –set parròquies n'integraven el terme: Sant Pere, Sant Julià d'Altura, Sant Vicenç de Jonqueres, Sant Quirze i Santa Julita, Sant Miquel de Toudell, Sant Martí de Sorbet i Santa Maria de Toudell[I]. El batlle va ser comú en tots dos termes fins l'any 1800, quan la independència de Sant Pere va ser plena[III]. Al llarg del segle XIX el terme de Sant Pere es va anar reduint: el 1830 se'n va segregar la Quadra de la Cartoixa de Vallparadís i va ser incorporada a Terrassa[IV]; pels volts del 1848 la parròquia de Sant Quirze i Santa Julita es va constituir com a municipi independent[V], i al mateix temps les parròquies de Sant Martí de Sorbet i Sant Miquel i Santa Maria de Toudell, juntament amb territoris del terme d'Olesa de Montserrat, van esdevenir el nou terme de Viladecavalls, inexistent fins aleshores[VI]. El 1852 la vila de Sabadell va aconseguir que l'heretat Vallhonrat –on s'acabaria construint la casa on visc jo ara-, que pertanyia a Jonqueres, passés a formar part del seu terme[VII]; finalment, el 1904 Sant Pere va desaparèixer com a municipi, i Terrassa i Sabadell se'n van repartir el territori[VIII]; ja feia temps –des de les Corts del 1706- que Sabadell demanava una operació semblant[IX], però Terrassa sempre s'hi havia oposat[X].

Sempre s'ha dit que el motiu d'aquesta partició van ser els interessos dels diputats de Sabadell i Terrassa, però sembla més natural que fos perquè un terme tan gran que, a més, no tenia un centre clar que el dirigís no era operatiu entre dues ciutats en creixement. Ara, en canvi, la mateixa operativitat apunta a la unió dels dos termes de Sabadell i Terrassa, almenys en l'opinió d'alguns planificadors[2], cosa que s'assemblaria a la recuperació de Sant Pere, encara que portés un altre nom. Això em resoldria un problema, a mi, que vaig néixer a Sant Cugat del Vallès, vaig viure fins als tres anys a Terrassa, i a partir dels tres a Sabadell, en un indret que un segle enrere hauria estat a Sant Pere, i que tinc uns avis que viuen també a l'antic terme de Sant Pere. Podria dir que sóc santperenc.

23. Llocs de procedència dels meus avantpassats a Catalunya.

[1] Les primeres divisions del territori en circumscripcions municipals que se centraven en un poble es van fer a partir de les parròquies que l'Església ja havia establert a l'Alta Edat Mitjana [BOLÒS 2004 p 97].

[2] La meva mare, que es dedica a l'urbanisme, m'ha explicat que Albert Serratosa, encarregat durant molts anys de la redacció del Pla territorial de la Regió I, era públicament partidari d'aquesta unió.

NORD

LÍMIT DEL TERME DE SANT PERE DE TERRASSA

LÍMIT DE PARRÒQUIA

LÍMIT DELS TERMES MUNICIPALS ACTUALS

TERME DE SANT PERE DE TERRASSA

(A PARTIR DE L'ATLES TOPOGRÀFIC DEL TERME JURISDICCIONAL DE SANT PERE DE TERRASSA, DE 1858)

E 1:25.000

0 500 1000 1500 M

El 1858 es va dibuixar un plànol del terme de Sant Pere tal com era en aquell moment, amb molt de detall i en setanta-nou fulls diferents; vaig agafar-ne dades manualment a l'arxiu de Terrassa, que juntament amb la informació publicada[XI], han permès redibuixar per a aquest treball el plànol del terme complet de Sant Pere de Terrassa –incloses les parròquies que llavors ja no en formaven part- en un sol full sobre la cartografia actual.

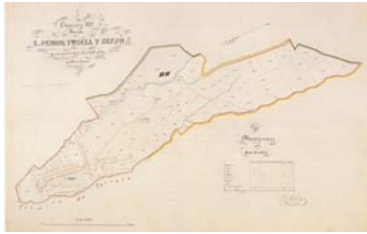

24. Full 45 de l'atles topogràfic del terme jurisdiccional de Sant Pere de Terrassa del geòmetra P. Moreno (1858) [NADAL 2006 p 213].

2.2 El segle XVII: gent del país i forasters

2.2.1 Els masos més antics: els Llobet de Santiga

Corria l'any 1553 quan es va fer un fogatge per tot el Principat de Catalunya. A la parròquia de la Verge Santa Maria l'Antiga va ser en Cebrià Lletget –el meu avi setzè-, fill del mas Lletget, però marit de la pubilla del mas Llobet, qui se'n va encarregar. Era el dia vint-i-dos de juliol de l'any 1553; en Cebrià va escriure: "Parroquia de Sta. Maria de Sanctiga fogatjat a 22 de juliol 1553 per Sebrià Leget àlias Lobet de dita perrochia com apar en cartes 1, 2, 3: Cebrià Llobet" I a continuació va escriure els noms dels altres caps de casa: "Joan Mayoll, Antich Valhonrat, Roch Just, Vicent Ferran, Antich Françi, Joan Burrull, Anna Diumer, Antich Lobera" Finalment, per no deixar-se ningú, va afegir: "Mn Luis Vicari"[XII]. Sabia, doncs, escriure, no era un pagès qualsevol. Tan els Llobet com els Lletget eren gent del país: els primers vivien a l'antigament anomenat Mas Trilla des que Antic Llobet s'havia casat, abans de l'any 1438, amb la pubilla Tria[3], l'avantpassat més antic de la qual que conec era Guillem Tria, que va morir abans de l'any 1360[XIII]; i els segons venien de Llinars del Vallès i habitaven, des de finals del segle XV[XIV], al mas Lletget, que abans que ells arribessin es deia mas Padrós.

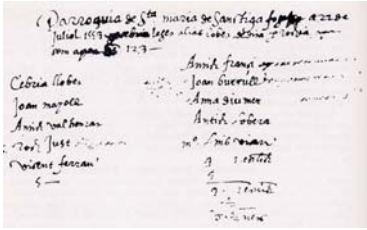

25. Fogatge de Santiga del 1553 [VINYALS 1984].

26. Ruïnes del mas Lletget.

El nét d'en Cebrià es deia Lluís Llobet Campanyà, i tinc constància de dos problemes que va tenir, el primer dels quals, a causa d'un bou. Tot havia començat el dia de la Santa Creu, el catorze de setembre del 1613, a la plaça de Cardedeu, on hi havia fira: hi va anar a comprar un bou[4] -cosa que indica que tenia alguna capacitat econòmica[5]-, i en Jaume Pagès, de Sant Genís de l'Ametlla, li'n va oferir un

27. Taulellet del segle XVIII [*Història Salvat de Catalunya*, volum IV, p 207].

28. Figura de fang feta per Josep Traité que representa un pagès que llaura amb mules. Sala Traité del Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí]

---

[3] S'observa la iodització, antigament pròpia del Vallès [VENY 2002, p 32].

[4] Fins al segle XV es llaurava amb arada tirada per dos bous, però quan, a finals d'aquest segle, es va introduir el forcat, n'hi havia prou amb una mula; una mula era més cara que una parella de bous, però era més fàcil de dirigir i treballava més de pressa. Al País Valencià aquest canvi de bous a mula es va estendre ràpidament [FURIÓ 2004 3 p 337, 343-344]; a Catalunya també s'utilitzaven mules: Eva Serra explica que l'any 1653, a la parceria de Sentmenat del convent de Sant Agustí de Barcelona, es llaurava amb un parell de bous tot i que el masover disposava d'una cavalcadura, segurament una mula; en canvi, a l'heretat de Vilarassau a Santa Maria d'Oló del mateix convent, el 1631 ja llauraven amb mula [SERRA 1988, p 201-203]; però tot i que l'ús de bous va baixar percentualment, no va desaparèixer: el 1718 al Bages el bous eren el 42% del bestiar de tir, i a mitjan segle XIX, encara n'eren un terç [FERRER 1987 p 187]. A l'època de Lluís Llobet, el segle XVII, el pagès de l'Esquirol Joan Guàrdia, de qui es conserva el diari que va escriure entre 1631 i 1672, parla sempre de bous i mai de mules: el setze de novembre del 1643 va pagar l'enterrament del seu bover Joan Riera; "1645... Y en lo mes de marts, tot llaurant se'ns va morir un bou que no agérem tems de desjunyir-lo que ia fou mort; i aprés per los Apòstols jo·n vax comprar un <au> bou de tems de sinch anys que·n vax pagar 20-y-set ducats y mix"; "Any de 1647... Y ab lo sembrar se'm va asclatar un bou per aver menjadas masa glans, que no tania sinó sinch anys, y ne he comprat un an an Vila de Sora; és de sinch anys per coranta ducats" [PLADEVALL 1986, p 42, 102, 103].

[5] Un bou era un bé valuós que, en cas de guerra, calia amagar del soldats, tal com explica el mateix Joan Guàrdia de la nota anterior: "Any de 1653... Sempra astàvan cridant viafòs, que era la major tarror del món, y veura la gent posada en armas y cada dia avíam de fugir y de dexar nostras casas... Io vax dexar de sagar molta sivada a la casa de la Vall, que los sagadós no gosàvan estar allí, com també io no gosava tanir allí los bous, i no pogí fer un pam de gorets. Tingí lo bastiar amagat moltes de vegadas, que los bous tingí amagats a Balà [un torrent allunyat del camí ral per on passaven els soldats] y molts dias a la clam d'en Parareda [un altiplà], y altro tems a Salgueda de Vidrà lo qual me pensaren pendra tot lo bastiar, y prengéran una euga... Astigéram molt tems de aquesta manera que no gosàvem batra per por que no se'n portasen lo blat" [PLADEVALL 1986, p108].

que li va fer peça. No es posaven d'acord en quant valia, i van cridar un tercer, en Jaume Català, perquè els digués quin preu posava al bou. S'hi van afegir altres pagesos, com en Joan Pla, de Sant Esteve, o n'Antic Franci, de Santiga, i al final van coincidir en el preu de trenta-quatre ducats. Llavors en Jaume Pagès va dir: "Aquest bou és el millor que hi ha en tota la plaça, i en tota la fira!" Abans de pagar, però, en Lluís Llobet va voler assegurar-se de la qualitat del bou: "Voldria fer-ne prova a l'arada, per veure si és llaurador." "En Llobet, -va respodre en Jaume Pagès- menau-vos el bou i posau-lo a l'arada, i si no llaura tan bé com qualsevol altre bou, tornau-me'l, que jo el recobraré." I així en Lluís va marxar content amb el bou cap a casa, a Santiga, havent acordat que ja el pagaria quan l'hagués provat. Després de feta la venda en Joan Pla va sentir dir que el bou era coix i espatllat, i n'Antic Franci, que era espatllat i esronyonat de darrere, i que ja ho era quan en Jaume Pagès el va vendre; de tot això, tanmateix, en Lluís no se'n va adonar fins que el bou no duia el jou al coll. Però quan ho va saber va portar el cas a la cort del batlle perquè quedés clar davant de la justícia que no devia "quantitat alguna a Jaume Pagès, pagès de l'Ametlla per ninguna causa ni rasó, i assenyaladament per rasó d'un pretès bou que assereix dit Pagès lo havia venut a dit Llobet per no ésser passada ni poder passar dita venda per no ésser com no és lo dit pretès bou bo i rebedor": els testimonis, Jaume Català, Joan Pla i Antic Franci, van declarar el divuit de febrer del 1614; no consta pas que en Jaume Pagès gosés acostar-se a Can Llobet a reclamar res[XV].

El segon embolic que li conec a en Lluís va passar essent ell batlle de Santiga; va ser-ne entre el 1620 i el 1623[XVI]: el vint-i-sis de febrer d'aquest darrer any, davant l'església de Santa Maria l'Antiga, un substitut del notari Joan Feu va començar a llegir-li un escrit: "No ignora ni pot ignorar el senyor Lluís Llobet, Batlle en el present trienni…" Tot havia començat feia uns mesos, el tretze d'octubre del 1622, quan en Lluís, com a batlle, en companyia de n'Antoni Oriol, notari de Barcelona, i d'altres, va dirigir-se cap a la casa de n'Anton Ferran per capturar-lo i embargar-li els béns. Ja hi arribaven quan des de la casa van començar a disparar-los escopetades, i van ferir algú de la comitiva. Llavors n'Anton Ferran va sortir de la casa, tot insultant-los; en Lluís va cridar: "Via fora! A sometent! Resistència al Rei!"[6]. La gent s'hi acostava, els que havien vingut amb el batlle, i d'altres que no. Veient la rebuda que els feien al mas Ferran, en Lluís es va dirigir cap a la casa i va detenir n'Anton Ferran i els altres homes que, des de dins, els havien disparat.

29. Acció del sometent a GARCIA I QUERA, Oriol. *Rocaguinarda*. Barcelona: CIM Edicions, 2003.

Però l'enviat del notari havia començat llegint una cèdula de requeriment d'Anton Ferran, que presentava una situació ben diferent: el tretze d'octubre el batlle Lluís Llobet havia anat al mas Ferran acompanyat de n'Antoni Oriol per fer un inventari, però, quan hi arribà, va trobar-se la casa tancada -"per ser tots a treballar", explica Anton Ferran. Sense dubtar, va forçar una finestra i va entrar al mas, del qual s'emportà –diu el requeriment- quatre ducats d'or, un cap de caça, un sac de blat "i moltes altres coses que des d'ençà i cada dia veig que em falten, estimant el greuge que aleshores se'm féu a cinc-cents florins d'or", va llegir el missatger abans d'afegir l'última frase del requeriment: "notificant-li que en faré querella davant els jutges de taula en el progrés de son ofici, protestant contra V. M. i de les fermances en

---

Ja des de l'Edat Mitjana la majoria de pagesos que utilitzaven bous per llaurar només els llogaven –i, de fet, eren pràcticament tots els que feien servir bous, contra la imatge tradicional dels historiadors, que han cregut que els molts pagesos pobres que hi havia no treballaven amb bous i arada sinó que només ho feien a mà amb les poques i molt rudimentàries eines que tenien [FURIÓ 2004 3 p 343]. Encara el 1764 el meu avi novè Joan Sabater de Santa Margarida Montllor va manllevar diners per comprar els bous que fins llavors havia tingut llogats [AHCT, Fons Notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1764, f 205v]; i en l'inventari dels béns del meu oncle vuitè Pau Sabater Llobet -que alhora és nét sisè d'aquest Lluís Llobet Campanyà que compra el bou a Cardedeu-, del 1821, apareixen citats a la cort "un parell de bous, los quals té i posseeix la casa de Sabater a títol de lloguer" [AHCT, Fons Notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 20 de 1821, f 327r].

[6] Al segle XVI i XVII no hi havia a Catalunya cap força armada per mantenir l'ordre. El més semblant eren els sometent i vies fores, organitzacions veïnals d'autodefensa dirigides per les autoritats locals que eren cridades a armar-se amb els crits que els donaven nom. Aquests grups podien ser eficients en casos com el de l'episodi que explico, per reprimir un veí rebel, però eren insuficients per enfrontar-se a les quadrilles de bandolers, que podien ser molt nombroses i que estaven molt ben organitzades [TORRES 1991, p162].

l'ingrés de son ofici donades de tots els danys que per entrar en una casa són esdevinguts i dels esdevenidors, requerint a vós, notari, n'aixequeu acta". En Lluís va preparar una resposta, que va fer incorporar al requeriment el dia vint-i-vuit de juny del 1623: "però […] el susdit i esmentat Batlle Lluís Llobet […] diu i respon que fa molt gran meravella que dit Anton Ferran…": i la versió dels fets que seguia –que sembla més creïble per la presència del notari Antoni Oriol, que apareix en les dues explicacions- és la que he explicat més amunt[XVII].

El fill d'en Lluís duia el mateix nom que el seu pare; era en Lluís Llobet Avellaneda, i també va ser batlle de Santiga, almenys el 1629 i el 1633[XVIII]. I també havia tractat amb la cort del Batlle, però ell hi va anar com a autor del greuge. L'hi va portar el seu veí Nicolau Mallol, del mas Mallol de Santiga, per haver adobat brutalment el seu fill de deu anys Jeroni Mallol amb el canó d'un pedrenyal el vint-i-set de setembre del 1625 entre les deu i les onze del matí.

Segurament, si ell s'hagués defensat en el procés –cosa que no va fer-, hauria dit que ja n'estava fins al capdamunt que li robessin raïm. I per això, quan va veure com en Jeroni Mallol li "girava algun trossicó d'alguna vinya sua", va començar-lo a empaitar tot renegant; "Jo te amostraré si tinc parra!", va cridar amb còlera[7]. Aviat va atrapar-lo, en un torrent prop de Can Ferriol –avui Can Rectoret-, masia veïna de Can Llobet, i va començar a pegar-li bastonades a les espatlles amb l'arma que duia.

En Marc Puiggalí, que havia sentit els crits, observava l'escena: va veure que en Jeroni podia escapar-se del torrent, però en Lluís va aconseguir-lo de nou i va donar-li més cops amb l'arma, fins que, en adonar-se que l'estaven mirant, va deixar-lo estar. En Marc es va afanyar per arribar allà on era en Jeroni i, veient com estava, el va portar a l'església de Santa Maria l'Antiga, que quedava a prop.

El rector Joan Lloberes estava amb el seu criat Josep Poter a la rectoria quan va arribar en Marc portant en Jeroni, que els va dir: "Senyors, sols ho amostro i dic que Lluís Llobet ha fet aquest cas tan maliciós. I dic que si no m'hagués vist a mi, que haguera molt més maltractat aquest minyó i quissà per ventura l'hauria mort del tot. Se li haurien de mirar els cops." I mentre despullaven en Jeroni, va continuar: "Ha estat en Llobet qui li ha pegades bastonades amb una arma de foc, pedrenyal o xispa, junt a la vinya de Farriol." I a la rectoria van provar d'alleugerir en Jeroni del dolor de les moltes ferides que tenia.

Al cap de dos dies, en Nicolau Mallol, el pare d'en Jeroni, va anar a la Cort del Batlle Joan Puiggalí i va denunciar l'agressió: "Lluís Llobet, induït per l'esperit maligne, poc tement a Déu i a la justícia i correcció temporal, va anar junt a la plaça de Farriol i allí amb ànimo danyat, va pegar amb un canó de pedrenyal, o altra arma de foc, i maltractar de molts cops el meu fill Jeroni, que n'està molt maltractat i macat, moixat i sangtraït, i amb les espatlles morades, i no pot encara avui dia

30.1 Taulellets de la vinya al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí

[7] Després de retrocedir durant el segle XV, la vinya va guanyar terreny arreu dels Països Catalans durant el XVI, fins a ocupar entre el 15 i el 20% de la superfície conreada en algunes comarques (el Maresme, el Penedès, l'Anoia, el Tarragonès, l'Alt Palància, el Camp del Túria i el Camp de Morvedre). Hi havia vinya a tot arreu [es necessitava vi per la missa], fins en llocs on el clima no n'afavoria el conreu [FURIÓ 2004 1, p 209]. Alguns autors diuen que al Vallès la vinya es va expandir molt durant el segle XVII i principis del XVIII; i que després, al llarg d'aquest darrer, va ser més lenta [SERRA 1988, p 181], però no es va aturar, sinó que va anar substituint el bosc i va omplir terres que fins aleshores havien estat menys valorades perquè no servien per al conreu dels cereals [CANYAMERES 1998, p 63]. El fet que explico va passar el 1625 –al principi de l'expansió pel Vallès.
El raïm –a diferència dels cereals- era un producte fàcil de robar. Des del segle XIV es van establir ordenacions de protecció de la vinya, i fins i tot es van nomenar vigilants públics, contra els robatoris i també contra els perjudicis que podien provocar els ramats [GARCIA-OLIVER 2004 1, p 310]. Però qui més guardava la vinya era, és clar, el propietari, que podia no limitar-se a apallissar criatures; Joan Guàrdia, el pagès de l'Esquirol de qui he parlat abans, explica, el 1648, que "de vanema hem portadas setsa càrragas al cub, sensa los donats, y també guardant la vinnya hem tingudas escopetadas ab tres lladras que los féram dexar los raïms" [PLADEVALL 1986, p 104]. Qui sap si no va ser precisament perquè Jeroni Mallol era un nen que Lluís Llobet va apallissar-lo, en lloc de disparar amb l'arma que portava.

vestir-se sense ajudar-lo, i perilla de valer-ne molt manco… Si no fos pels remeis que de prompte se li són fets! Això és digne de gran punició i càstig per raó de l'agravi i dany tan gran!" Van declarar com a testimonis en Marc Puiggalí, en Josep Poter i el mateix Jeroni Mallol, que va dir: "vingué Lluís Llobet i me pegà molts colps amb un canó de pedrenyal, i me fa molt mal, i me dóna molta pena, i així jo vaig fugir, i sinó que Marc Puiggalí, mon amo, me va veure i veié que ell me pegava, i fugí." Tot i que cap dels tres no podia saber amb certesa de què s'havia servit Lluís Llobet per pegar Jeroni Mallol –Josep Poter, perquè no hi era; Marc Puiggalí perquè s'ho mirava de lluny; i Jeroni Mallol perquè, sent un nen de deu anys, difícilment podia distingir una arma d'una altra-, tots van parlar d'un pedrenyal, com provant d'agreujar l'acció del meu avi tretzè, perquè els pedrenyals estaven prohibits en aquell moment[8].

Però aquell procés no va tenir sentència, perquè en Nicolau Mallol va decidir perdonar en Lluís Llobet, retirar la denúncia, i no tornar a presentar-la –"*imponens sibi et suis silentiu sempiternu*"[XIX]-; devia arribar a una concòrdia amb en Lluís –segurament una compensació econòmica-, però, si va ser davant d'un notari, com se solia fer, el document s'ha perdut[9].

En aquell temps tothom coneixia tothom, i més quan eren poca gent, com a Santiga –on hi havia deu cases el 1718[XX]-; els Llobet i els Mallol s'havien de relacionar quasi per força. El besnét d'en Lluís Llobet Avellaneda, n'Antoni Güell Llobet –que per mi és un avi desè-, era regidor de Santiga l'any 1720: el batlle era Joan Mallol[XXI]. N'Antoni Güell Llobet havia estat batlle el 1707, el 1713, el 1714 i el 1715[XXII], i el 1723 tornava a ser regidor[XXIII].

El 1727, però, devia provar de no trobar-se'l, el batlle, que havia rebut carta del bisbe de Barcelona demanant-li ajut per perseguir Antoni Güell Llobet, capturar-lo i confiscar-li els béns, perquè havia estat excomunicat per tocar les campanes a deshora, encendre ciris i tirar-los per terra, no pagar la multa que aquestes accions li van comportar, no voler-se reunir amb el prevere de Santiga, no anar a l'església i menysprear els principis del catolicisme. La solució per corregir aquells a "qui el temor de Déu no aparta del mal" era, doncs, demanar la col·laboració del batlle perquè n'Antoni Güell Llobet pogués "sortir del pecat"[XXIV].

No sé com va sortir-ne, del pecat, ni si va ser empresonat o li van embargar res; però la seva família ja duia almenys catorze generacions al mas de Santiga, i ja era gat vell a l'hora de saber amb qui tractava. La prova és que el 1730 –excomunicat o podent combregar- va tornar a ser nomenat batlle de Santiga[XXV]. I també va ser-ho el seu fill, en Mateu Güell Llobet Rovira, almenys el juliol del 1734[XXVI], l'abril del 1738[XXVII] i el juliol del 1746[XXVIII]; en Mateu Güell Llobet va ser el pare de l'última avantpassada directa meva que va viure al mas Llobet, na Maria Llobet Martí, que es va casar amb en Sebastià Sabater Figueres, del mas Sabater de Santa Margarida, a Sant Pere de Terrassa, el 1773[XXIX].

2.2.2 Els nouvinguts occitans: els primers Terns i Bricfeus

El meu avi tretzè Antoni Terns, en canvi, va ser el primer Terns de la família que va venir a Catalunya; era un nouvingut i era difícil que superés amb enteresa els problemes que li van arribar. El van enterrar a Castellterçol, i nou preveres van concelebrar-li dues misses, la segona el mateix dia que van declarar els testimonis del procés del bou d'en Lluís Llobet, el divuit de febrer del 1614. No es pot dir que

30.2 Taulellets de la vinya al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

31. Pedrenyal del segle XVII, Museu militar de Montjuïc [*Història: Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, volum 4 p 119].

[8] Els pedrenyals, que eren les armes de foc més fàcils d'amagar i de portar, eren les més corrents entre els bandolers. Les autoritats van restringir-ne i prohibir-ne la tinença i l'ús repetidament, sota pena de multes entre les 200 i les 500 lliures, la galera temporal o perpètua i fins i tot la pena de mort. Es van dictar limitacions el anys 1573, 1584, 1599 i 1621 –justament quatre anys abans de l'episodi que explico- i prohibicions absolutes els anys 1560, 1582, 1585, 1603 i 1612. [TORRES 1991, p 173].

[9] El fons notarial de l'AHS és fragmentari en les primeres dècades del segle XVII. Els manuals d'alguns notaris es conserven a l'AHCT, però tampoc no hi ha cap rastre d'aquesta suposada concòrdia.

arribés en aquest moment solemne gaire sencer ni amb massa integritat; l'havien esquarterat a Barcelona cinc o sis dies abans:

> 17 i 18 de febrer del 1614. Fonc celebrat de cos present novenal i cap d'any per l'ànima d'Antoni Terns, mercer o negociant habitant en la vila de Castellterçol lo qual fonc sententiat a mort i fets quarters per lo virrei de Barcelona: i sa muller li féu fer les exèquies honradament. Intervingueren en dites exèquies nou preveres: féu-se-li ofici solemne amb diaca i sotsdiaca, capes i bordons: cantaren-se los nocturnos i laudes i lletania de difunts: donaren a cada prevere sis sous.[XXX]

Sé pel seu testament que era fill d'en Giralt Terns i de na Joana, i que tenia un germà que es deia Joan, tots de la vila de Sant Pau de Romagós del bisbat de Sant Flor, a Occitània, on també havia nascut ell mateix. Va venir abans del 1586, probablement amb la seva dona Joana, a qui va enterrar aquest any a Castellterçol[XXXI], i els seus fills Francesc i Magdalena[10]. El 1606 ja s'havia tornat a casar –amb una altra Joana- i va batejar el seu fill Jaume –sempre a Castellterçol[XXXII]; els padrins van ser Jaume Oller i Margarida Serradora, dona de Jaume Serradora, que també era de família occitana –Guillem Serrador, de la diòcesi de Tula, havia arribat a Castellterçol amb el seu germà, una serra i ganes de treballar el 1527[XXXIII]- com tants d'altres: el redreçament demogràfic de Catalunya després de la Guerra Civil i de l'epidèmia de pesta negra del segle XV va ser fruit de la gran onada migratòria d'occitans, que es va allargar fins al final de la Guerra dels Segadors i encara fins al 1700 segons alguns autors[11].

Romagós es troba prop d'Orlhac, al Massís Central, a l'actual departament del Cantal, un territori castigat per la pesta des del 1580 fins al 1590, amb un moment crític entre 1584 i 1585[XXXIV], un any abans de la primera notícia que tinc d'Antoni Terns a Castellterçol. Venia, doncs, de l'extrem nord de l'àrea d'immigració, delimitada al nord pels bisbats de Llemotges i Clarmont; a l'est pel bisbat de lo Puèi i la zona que separa el Llenguadoc de la Provença; i a l'oest per la Gascunya[XXXV]. Tot i que al conjunt de Catalunya la majoria d'immigrants venien del sud d'aquesta àrea[12], a Castellterçol n'hi havia més que, com ell, procedien dels bisbats del nord: el meu avi catorzè Joan Bricfeus, que s'hi va casar el 1569, venia també del bisbat de Sant Flor[13]; un mosso de nom Leuguer que va morir-hi el 1528 era de la diòcesi de Tula, com Guillem Serrador; Esteve Castanyer –documentat el 1518- i Gabriel Monet -1553- eren del bisbat de Sarlat; Antoni Martí -1555- era de Caurs, com

32. L'actual Mas Llobet a Santiga.

33. El carrer de França de Castellterçol [PLADEVALL 1991 p 168]

34. Plaça al capdamunt del carrer de França de Castellterçol [PLADEVALL 1991 p 171]

---

[10] En els llibres parroquials de Castellterçol no hi ha anotat el bateig de cap dels dos; en canvi, són els únics fills d'Antoni Terns que apareixen en el seu testament.

[11] Nadal i Giralt diuen –a NADAL 2000- que la immigració occitana va créixer molt durant el regnat de Ferran el Catòlic i va ser important fins al regnat de Felip III; distingeixen quatre etapes al llarg d'aquests segles: una primera fase ascendent, des de finals del s. XV fins el 1540; una etapa de plenitud immigratòria, de 1540 a 1620; un declivi del 1620 al 1660; i a partir del 1660, immigració de gent especialitzada. Codina redueix l'etapa de plenitud immigratòria als anys entre 1570 i 1620, i quantifica els immigrants d'aquesta etapa en dos-cents mil. Per exemplificar la magnitud d'aquesta immigració en relació amb la població autòctona explica que l'any 1622 hi va haver tres-cents quaranta-dos casaments al bisbat de Barcelona, cent vuitanta-dos dels quals –més de la meitat- amb nuvi occità; degué ser un any una mica excepcional, però tot i això entre el 1570 i el 1641 n'hi va haver quatre mil vuit-cents trenta-quatre, cosa que dóna un promig –gens menyspreable- de seixanta-vuit per any [CODINA 2000]. Dantí va voler relativitzar la importància de l'onada migratòria, reduint-la a les poblacions més o menys grans del litoral [DANTÍ 1997]; Gual, Gual i Millàs han estudiat a fons el fenomen al Baix Llobregat i en confirmen la magnitud en aquesta comarca, tot acceptant la tesi de Dantí d'una importància molt menor de la immigració a l'interior del país [GUAL 1998]. Tanmateix, després d'investigar les dades de Sentmenat i Castellterçol, tinc la impressió que també en pobles de l'interior com aquests n'hi van arribar molts.

[12] "El 1637 i a les poblacions costaneres de Catalunya només el 16,7% dels immigrants occitans venien de les Terres Altes i dels Massissos." [NADAL 2000]

[13] Diumenge 12 de juny de 1569. Capítols matrimonials del matrimoni Déu volent faedor entre Joan Becfreu, fill del sènyer en Joan Becfreu i de sa dona na Finela, d'aquell muller, de la parròquia de Sant Medard el monjo del bisbat de Sancti Flor del Verry del regne de França, i ara habitant en la sagrera de Sant Fruitós de Castellterçol, i d'Aulària, donzella, filla legítima i natural de Bernat Argimir i de sa dona na Tònia, tots defunts, de la parròquia de Sant Fruitós de Castellterçol [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Manual de Capítols Matrimonials de la Pabordia de Castellterçol des de l'any 1509 fins 1617].

Pere Daja -1562- i Joan Belarbre -1614-; i Giralt Campmany -1616- venia de Clarmont. Del sud només sé de Bertran Mariner -1560- del bisbat d'Albí; de Bernat de Maforta -1565- del bisbat de Comenge; de Guillem Fosses -1606- del bisbat de Tarba; i de Bartomeu Varell -1611- i Guillem Bigorra -1567- tots dos del bisbat de Foix[XXXVI]. N'hi ha el doble de les Terres Altes que del Llenguadoc i el sud de la Guiena.

N'Antoni Terns va apareixent als documents com a mercer i negociant –és a dir, com a venedor ambulant- fins al 1607, any en què fa testament[14]. Tot i que els marxants occitans eren pocs[15], la seva activitat va afectar l'economia catalana i molts comerciants autòctons els veien com un problema i uns competidors deslleials, perquè en dur els productes casa per casa feien que els compradors deixessin d'anar als comerços de sempre, i perquè importaven productes fets a Occitània més barats que els d'aquí[16]; el mateix Antoni Terns devia anar i venir de Romagós a buscar mercaderia, perquè preveu en el seu testament la possibilitat de morir-hi:

> ... que quan Déu volrà que la mia ànima se separe del meu cos sia enterrat en la parròchia hahont jo moriré , es a saber en lo túmulo de la Iglésia hahont serà ben vist per lo… y si moria en la vila de Romagós vull sia enterrat en lo vas ahont estan enterrats los meus antichs passats y si moria en la vila de Castellterçol vull sia enterrat en lo vas de hont són enterrats los qui es diuhen Vallpentiners... [XXXVII]

Ja sigui a causa de perjudicis concrets com aquests o simplement perquè eren estrangers, va aparèixer entre els naturals i les institucions un sentiment de recança vers els occitans, que es concretava en diversos graus, des de la simple desconfiança fins a l'animadversió oberta[17]. Se'ls va arribar d'acusar de ser els

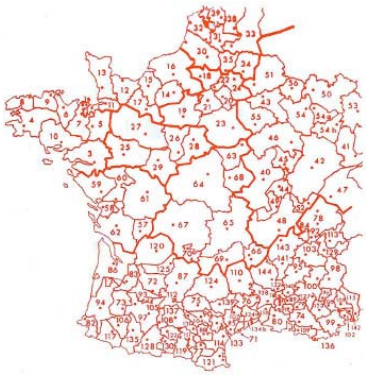

35. Diòcesis de procedència dels immigrants occitans a Castellterçol:

De les Terres Altes:	65, Clarmont;
	69, Sant Flor;
	70, Tula;
	87, Caurs;
	125, Sarlat.
Del Sud:	75, Albí;
	119, Foix;
	128, Comenge;
	135, Tarba.

[14] El catorze de novembre del 1586 és mercer i negociant [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de defuncions 1678-1618]; el vint-i-dos de setembre del 1600 és marxant [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de baptismes 1566-1600]; i el dotze de gener del 1607 és negociant [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de Testaments 1600-1689 f 11].

[15] La gran majoria dels immigrants no tenien cap ofici. Només els procedents de les Terres Altes eren –majoritàriament- artesans i comerciants: d'entre aquests, el 1637, a la costa, tan sols un 5,5% eren comerciants [NADAL 2000].

[16] Nadal i Giralt expliquen que "Els francesos dedicats al comerç formaven tres categories diferents. Hi havia els grans negociants establerts a les principals ciutats, els botiguers disseminats per tot el país i, finalment, els mercaders ambulants que, sense residència fixa, no deixaven poble ni masia per recórrer. […] Mereixen una atenció especial el mercaders ambulants. Tot i que són negligibles des del punt de vista demogràfic, constituïren, en canvi, un factor econòmic d'extraordinària importància […] El doctor Narcís Peralta, advocat de la Reial Audiència de Catalunya, va publicar [el 1620] un memorial […] a parer seu, *de los franceses que con sus mercaderias van por las alquerias y casas apartadas de labradores y venden lienço, hilo y lo demas conveniente, recibiendo al encuentro huevos, gallinas y qualquier cosa que les den, que vale mucho mas de lo que les truecan*, en provenien un seguit de perjudicis que sintetitzem en els dos següents: 1) Ruïna de les botigues dels naturals, perquè *como los dichos extrangeros van por las alquerias y caserios las labradoras que viven en ellas tomando la ocasión que tienen de comprar, no embian ni van a los lugares, y asi sucede que el pobre mercader se queda con la mercaderia en la tienda*, fent *lástima de ver las ferias con tan poca gente, falta de trato y dinero*; 2) Exportació dels beneficis obtinguts al seu país d'origen, on passen cada any la major part, que eren gent soltera, *con lo poco o mucho que han ganado, dexandolo alli empleado o guardado para cuando ellos saben, bolviendo a su negocio, tomando fiado de quien se lo da, y sabe Dios si el dia que les parece dan con todo en Francia*." Els immigrants importaven teixits amb els quals no podien competir els catalans. Les importacions –de contraban- no es van aturar ni quan hi va haver guerra amb França. [NADAL 2000]

[17] La valoració de la discriminació varia segons l'autor. Canyameres la veu com un fenomen molt marcat, i parla d'endogàmia entre els immigrants que durava generacions: "L'endogàmia social es practicava en tots els estaments socials i evidentment els nouvinguts no foren l'excepció […] Es casaven sobretot entre ells, amb vídues i amb fills i néts de francesos arribats abans, i com a molt amb catalanes orfes." [CANYAMERES 1998, p 75]; Codina, en canvi, explica que, si bé calia un temps d'un any i un dia de residència continuada i la disposició a pagar el parroquiatge, els occitans eren rebuts com a força de treball i admesos sense problemes: no hi havia cap impediment per als casaments entre nouvinguts i catalanes: "L'admissió en el si de la societat, la marca el temps de residència continuada del foraster.

responsables únics del bandolerisme[18], el problema més rellevant del país als segles XVI i XVII.

[…] Passat un any i un dia, l'aspirant és admès a la comunitat i considerat un parroquià més, sempre que es comprometi a pagar el dret de parroquiatge. […] A Sant Boi, durant el període àlgid del traspàs del segles XVI i XVII, entre un 40 i un 50 per cent de les noces tenen un nuvi francès; la núvia, generalment, és catalana. No hem trobat motius de repulsió entre els naturals i els nouvinguts per raó dels prometatges i unions matrimonials." [CODINA 2000] Codina també assenyala les prohibicions de dur armes que afectaven els immigrants solters, que deixaven de tenir efecte quan es casaven i s'establien a la parròquia.

[18] Xavier Torres diu que "als segles XVI i XVII les autoritats van difondre que l'expansió del bandolerisme havia estat causada per la immigració d'occitans, és a dir, que la majoria d'occitans ja eren bandolers en marxar de casa seva. "Soy bien certificado que hay hoy [1542] en Cataluña siguiendo esta vida de bandoleros más de mil hombres, y en ellos no hay catalanes, sino todos gascones" deia el capità general de la frontera pirinenca; i el virrei deia el 1637 que "la tercera parte de esta gente son franceses." En realitat els occitans no són més de la quarta part de les colles." [TORRES 1991, p 57]. La gent del poble compartia la idea; un testimoni presentat en la informació judicial oberta el 1581 pel procurador fiscal de la baronia de Castellví de Rosanes afirma que "molts brivons y belitres van com vagabunds per les presents baronies llevant l'almoina a qui la mereix, que estan sans i bons per a poder treballar. I també veig que alguns bergants i estrangers en la present vila [de Martorell], podent treballar i guanyar un ral, s'estimen més jugar, d'on se segueixen blasfèmies de Déu i finalment vénen a parar a robar." [CODINA 2000] Buscant el perquè de l'execució del meu avi tertzè Antoni Terns vaig trobar un cas en què la justícia va acceptar molt fàcilment que els autors de l'assassinat d'un noble eren "quatre homens tots naturals de Fransa bargants y de pocha valor y stima":

> M.LC.XIII. Juliol. DIJOUS XJ. – En est dia al mati arriba en la present ciutat una trista nova per esta ciutat y principat de Catalunya, que com venint en la nit per temor de la calo, de nostra Senyora de Montserrat lo comte de la Bastida, lo qual es natural del ducat de Saboya y era arribat ab lo serenissim princep major de Saboya, venint ab alguns criats, quant fonch entre la vila de Molins de Rey y la vila de Sant Feliu so es en aver passat Molins de Rey venint a la present ciutat, li isqueren quatre mals homens fills de perdicio tenint poch temor a Deu y a la justicia temporal, ab pedrenyals y volentlo robar, y dit S.^{or} comte de la Bastida fahent alguna manera de recusacio que quatre mals homens se atrevissen en volerlo robar, los dits quatre lladres secinos y inhumans li tiraren dos o, tres tirs de pedrenyals, dels quals fou farit y mori promtament.
>
> Esta lastimosa nova y desastre tant inhuma, causa a tota esta ciutat tan gran sentiment de dolor y pesar per moltas causas y respectes, que los mag.^{chs} concellers ab molt acordi y madur parer determinaren encontinent tenir concell de cent pera donar raho aquell, que es lo que la ciutat devia y podia fer en demostratio de una cosa tant mal feta.
>
> E lo dit concell entes lo cas esser tan mal e inhuma, determina ques fessen cridas, y que la ciutat prometes donar premi de dos centas lliuras a qualsevol persona que descobris lo cas y per quiscuna persona que capturassen dels malfactors, manant que encontinent se publicassen ditas cridas y tambe anassen a publicar aquellas a Montserrat y en totas las vilas y llochs del Lobregat, y que dos cavalles de part de la ciutat anassen a Montserrat ahont son los serenissims princeps..... Los enbaixadors dolentse molt de dit cas y fahent los a saber lo que la ciutat tenia desliberat, i offerintse que faran tot lo que sia possible pera que los qui tenen comes dit cas sian castigats y arriben en mans de la justicia, com largament esta en la desliberatio que lo savi consell te feta lo dia present.
>
> DIVENDRES XIJ. – En est dia partiren les trompetas per anar fora ciutat a publicar lo premi que la ciutat offeria donar per la mort del comte de la Bastida.
>
> DISSAPTA XIIJ. – En est dia foren capturats quatre homens tots naturals de Fransa bargants y de pocha valor y stima, qui la major part de aquells acostumen de tirar lo strop de pescar, los quals son estats acusats per un de dits quatre que ells son estats los que tenen mort lo S.^{or} comte de la Bastida lo dijous proppassat, per lo que li tenian salvat vida y membres al dit descobridor, y los prengueren en uns corrals en la parrochia de Badalona, com es dit com a bargans, y en continent que los tenien presos los foren trobat algunas cosas que tenian robadas del dit comta, y foren aportats en casa de sa Ex.ª, y se diu en est dia los tenen presa la depositio y los donen deffensas per ferne justicia molt promptament ab algun gran exemplar.
>
> DIUMENGE XIIIJ. – En est dia se digue que ja estava feta la sentencia contra los cessinos y mals homens qui tenian mort lo comte de la Bastida y per lo acusador tenian liurat, y dels tres lo dia vinent ne farian justicia – E lo mateix dia partiren de

36. Mapa del bandolerisme de X. Torres [TORRES LÓPEZ SERRANO 1997 p 184]

No seré pas jo qui digui que no hi van tenir part, perquè quan n'Antoni Terns va fer testament, el dotze de gener del 1607, deia que estava "en mon ple judici, sana memòria y íntegra salut", cosa ben diferent de l'habitual: era més corrent fer-ne quan un es trobava "detingut en lo llit de malaltia corporal de la qual tem morir i per la gràcia de Déu amb bon enteniment i clara paraula"[19]; en dedueixo que temia que la mort li arribés imprevistament. I la mort li podia arribar en qualsevol moment perquè va canviar de guanyapà: havia fet de comerciant ambulant i havia recorregut camins. Ara li calia amagar-se prop d'aquests camins i esperar que passés algú: quan aquest algú –algun traginer o viatger, *mulionibus et itinerantibus*- arribés, ell sortiria amb el pedrenyal a la mà i n'obtindria els diners, els vestits, la barretina i qualssevol altres coses que portés -*pecunias, vestes, pileos et alias res*. N'Antoni Terns va actuar com a bandoler juntament amb d'altres criminals –*facinorosis hominibus*- en el camí ral de Barcelona a Vic, al terme de Tagamanent, des de l'octubre del 1613, i en el camí ral de Barcelona a Manresa, al lloc dit el Coll de Daví[20], des del desembre del mateix any. Va arribar de tenir segrestat en una cova un mosso de Castellar i en va obtenir un rescat de dotze lliures[21].

37. Tram empedrat del camí ral de Manresa, prop del Coll del Daví.

38. El camí ral encara és un lloc solitari.

39. Els Hostalets del Daví.

---

la present ciutat anant per embaixadors de part de la ciutat mossen Joseph Cescases y mossen Barnat Romeu ciutada pera N.ra S.ra de Montserrat, en virtut de la deslibateratio del savi consell de cent celebrat lo dijous mes proppassat lo bessame (sic) als serenissims princeps de Saboya de la mort desastrada del dit comte de la Bastida y fer demostratio de gran sentiment que la ciutat ne tenia fet y de las diligentias que tenia fetas y premis que tenia promesos donar, y en offerirlos que la ciutat faria en est dit cas per descobrir los malfactors tot lo que li seria possible.

DILLUNS XV. – En est die fou executada la sententia dels tres sacinos y mal factors que tenen causada y dada la mort al comte de la Bastida, tots los quals presos eran francesos y tambe lo acusador, la sententia fou que al un ques entenia era lo cap, fos aportat ab un carrato y en la plassa de Sanct Jaume li fou levat lo puny y lo altre al carrer Ample y atanallat y despres fet quatre quartos, y los dos foren rossegats y tambe scorterats, pera que los sia castich y exemple a altres [SCHWARTZ 1900].

[19] Com es diu repetidament en la majoria de testaments que he consultat dels segles XVII, XVIII i XIX.

[20] Ferrando assenyala el Coll de Daví com un del llocs on es cometien més assalts del camí ral de Barcelona a Manresa, n'explica un de concret esdevingut el març del 1591 i en cita uns quants més de finals del segle XVI [FERRANDO 1988]. Les guies d'excursions de la Diputació de Barcelona mitifiquen el camí bo i parlant del bandoler Capablanca. Xavier Torres, en canvi, no fa aparèixer el camí en el seu mapa del bandolerisme [TORRES LÓPEZ SERRANO 1997].

[21] A les conclusions del procés que es va seguir contra ell a la Reial Audiència el 1612 es pot llegir tota aquesta informació:

Die duodecima mensis februarij Anno ànat^e domini M.D.Cxiiij… in regio consilio praesidente mag^co Reg^te. Canos^am inter fuerunt secuentes.

Mag^co Franciscus Bonet
Laurentius Jover
Michael Sala fisci Ad^to
Montserratus Ramon &
Josephus Rocha

In facto fisci procuris Regia curia adversus et contra Antonium Dern alias Grasset loci de Romagos Regni Francia habitatorem villa Castri Tertiolis delatum & inculpatum quod cum alijs facinorosis hominibus armatis in dumetis manualibis pedrenali nuncupatis et eorum caput incessit per Principatum Cathalonia quietem & pacem publicam perturbando et quod cum eadem coadunatione et facinorosis hominibus de mense octobris anni millesimi sexcentesimi decimi tertij in regio itinere quo itur à pnti civitate Barcinonis ad civitatem Vici in termino de Tagamanent Grassatur fuit derrobando a mulionibus & itinerantibus pecunias, vestes, pileos & alias res quas dicti muliones & itinerantes per dictum regium iter secunde herebant etij de mense decembris anni millesimi sexcentesimi decimi tertij in regio itinere quo itur à pnti civitate Barc^ij ad civitatem Minorisa in loco dicto lo Coll de Daví Grassatus fuit derrobando à mulionibus eiusdem civitatis Minorisa pecunias, vestes, aeramentum et alias res quas dicti muliones per dictum regium iter secunde herebant, et quod de eodem mense decembris proximi elapsi cum eadem coadunatione et facinorosis hominibus armatis tormentis manualibus

Però no devia conèixer tan bé els camins i els amagatalls o no tenia tantes aptituds per fer de bandoler –se'l coneixia com a Grasset i devia rondar els cinquanta anys- com es pensava: va ser capturat i portat a Barcelona, on el van condemnar a mort: el van bastonejar públicament –*fustigetur palam et publice*-, li van tallar almenys una de les dues orelles –*amputetur ei auricula*-, el van pessigar amb unes tenalles roents –*carnes eius forficibus ignitio apprehendatur*- i finalment el van degollar –*juguletur per collum*- i esquarterar –*eius cadaver in fragtha seu partes scindutur*[22] pels volts de la Plaça de Sant Jaume si no a la mateixa plaça[23]. Tal com he dit al començament del capítol, el divuit de febrer del 1614 "sa muller li féu fer les exèquies honradament" a Castellterçol; tornava a ser marxant i negociant. Van intervenir en la cerimònia nou preveres, en comptes dels dotze que havia demanat en el seu testament; no n'hi devia haver prou amb les dotze lliures que havia aconseguit amb el rescat d'aquell mosso.

40. Degollament de bandolers (*Cobles novament fetes per Pere Giberga contra tots los delats de Catalunya y secaços de Antoni Roca*, Barcelona, 1544) [TORRES 1994]

41. Bandolers esquarterats (dibuix extret d'un procés criminal de l'Audiència de Mallorca, primer terç del segle XVII, ARM. *Llibre de Sentències Criminals (1607-1635*, f 124)) [TORRES 1994].

---

pedrenyals nuncupatur Gabrielem Thomas famulum de Riera loci de Castellar captum detinuit in spelunca termini Sti Saturnini, et ab eo extorsit duodecimi libras mota Barc[a]. pro euis redemtione [ACA, Reial Audiència: Conclusions criminals de 1612 a 1615; signatura 38, f 243r i ss]

[22] La conclusió continua dient:

per pretio plagij crimen comittendo, et de aliis criminibus et delictis, facta relatione per Rocha judicem Regia Curia meritis processus attentis et als fuit conclusum quod declaretur quod dictus Antonius Tern als Grasset est reus mortis: et quod condemnetur quod fustigetur palam et publice per loca solita pntis civitatis Barcinona et quod amputentur ei auricula et quod portea nudus vehatur cumi et carnes euis forficibus ignitio apprehendatur, et portea in loco suplicij juguletur per collum taliter q naturali moriatur et eius anima illico à sui corpore separetur, et eius cadaver in fragtha seu partes scindutur, et ad restitutionem rerum furto substractarum illarum liquidatione in porterum refermata et quod post latam sententiam et ante illius realem executionem torceatur in caput sociorum dicta coadunationis latrociniorum fautori & receptatorum & de alijs criminibus et delictis de quibus infamatus existit, et absolutionem quingentori ducatori pro portu dicti archabusij contra regiam pragmaticam." [ACA, Reial Audiència: Conclusions criminals de 1612 a 1615; signatura 38, f 243r i ss]

[23] Joan de Déu Domènech publica un plànol de Barcelona on indica els indrets on s'executaven les penes de mort. Els condemnats a ser degollats morien a la Plaça de Sant Jaume, a la Plaça Nova, a la Plaça del Rei o a la Plaça de l'Àngel a l'actual via Laietana [DOMÈNECH 2007].

2.2.3 Pagesos al mas i pobres a la sagrera

2.2.3.1 El rector de Sentmenat: la idea tradicional

Un altre avantpassat meu que venia "del Regne de Fransa" és el meu avi tretzè Joan Artigues, que vivia a Sentmenat des d'abans del 1650[XXXVIII]. Era teixidor de lli, i com a artesà que era devia estar-se a la sagrera[24], el nucli de cases a l'entorn de l'església de Sant Menna, on vivien, tal com va escriure n'Antoni Jaquet, que va ser vicari de Sentmenat almenys des del 1687 fins al 1689, "los més pobres de la Parròquia", aquells que no eren ningú; com que l'activitat econòmica hegemònica era l'agricultura els pagesos que comptaven eren els que vivien en els masos, controlaven la terra i la conreaven; ningú anava a la sagrera per fer-se ric, sinó perquè no tenia enlloc més on anar. O així ho creia el vicari Jaquet, que no tenia cap simpatia pels habitants de la sagrera, que per a ell eren els "més altius i superbos, arrogants i majors enemics del rectors, i polls que més lo picaven i majors capellanius de la Parròquia" que no es mereixien les absoltes que el rector els cantava a missa. "Així que qualsevol rector successor té ad libitu lo fer dites absoltes, perquè mai se eren fetes, fins en lo principi de l'any 1688; i això de fer dites absoltes no fou de obligatio, sinó tant solament per veure d'acontentar los sagreters […]; però dites absoltes se fan sens obligatio, sinó ad libitu; i per lo tant, no s'apliquen dites absoltes pro populo; sinó per qui té obligatio o intentio dit rector"[XXXIX].

42. Plànol de la Baronia de Sentmenat, sd, ACA [*Història: Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, volum 4, p 150]

El meu avi quinzè Miquel Ramoneda era un d'aquests pagesos de mas, que no només conreava el mas patrimonial de la seva família, el mas Ramoneda de Sentmenat, sinó que també s'encarregava del mas Sa Sala, rònec, i en pagava els impostos, com ja havien fet els seus avantpassats, tal com ho va declarar en un plet entre el rector i el senyor del castell de Sentmenat el 1593[XL]: els Ramoneda eren, doncs, una de les famílies que havien sobreviscut als cicles de pesta dels segles XIV i XV i havien ampliat l'explotació posant en condicions les terres d'un altre mas que havia quedat deshabitat: diu en Miquel Ramoneda "que'n tragué més de ciscents càrregues de pedres y si trobavan alguns trossos de teula molt menuts". D'altres famílies havien fet el mateix: en Joan Vaigual va declarar en el mateix plet que ell també tenia un mas despoblat pel qual pagava dos quartans de gra a la parròquia.

En declarar per al plet del 1593, en Miquel Ramoneda ja devia ser gran, perquè vint anys enrere, el 1573, ja apareixia com a propietari en un establiment de les aigües que corrien per sota el seu mas que el senyor de Sentmenat feia a en Joan Palau[XLI]. D'altra banda, això mostra que el control de la terra des dels masos de què he parlat més amunt quedava limitat pel domini del senyor feudal que mantenia els seus poders[25], en aquest cas, sobre l'aigua.

---

[24] Les sagreres eren, en origen, l'àrea de trenta passes de radi a l'entorn de les esglésies on estava prohibida la violència; aquesta protecció dels temples, acompanyats dels cementiris, es va establir en promulgar-se la pau i treva, a l'entorn de l'any 1000. Ben aviat els pagesos van assegurar-hi els seus béns més preats, les collites, que s'emmagatzemaven en sitges i cellers – d'on ve que, més en alguns llocs com el Rosselló, les sagreres s'anomenin també *celleres*. Després s'hi van anar instal·lant ells mateixos, a viure-hi.
No totes les poblacions provenen de sagreres: les ciutats més importants tenen el seu origen en els municipis romans; també n'hi ha que venen de castells o de mercats; i encara hi ha les vilesnoves, planificades de cap i de nou en llocs on no hi havia res [BOLÒS 2004 p 183-198 i FURIÓ 2004 2 p 266].

[25] Molts historiadors han cregut que la sentència arbitral de Guadalupe, signada pel rei Ferran el Catòlic el 1486, va ser una fita crucial en l'evolució del règim senyorial a Catalunya; va marcar, diuen, el pas d'una societat monopolitzada pels nobles a una on el domini era de la classe pagesa: SOLDEVILA 1974 la qualifica de benèfica [p 94] i d'alliberament [p 100]; FERRER 1995 la considera una victòria pagesa i explica que des d'aquell moment la iniciativa econòmica va estar a mans dels pagesos [p 251]; PASSOLA 1974, que, en general, mantenia la interpretació favorable als pagesos, ja apuntava que va servir perquè els grans senyors augmentessin el seu poder i hi veia un nou equilibri entre pagesos i senyors.
D'altres, com SERRA 1988, l'han vista com el reassentament del poder dels senyors i del sistema feudal, que s'hauria redefinit, però no minvat; FURIÓ 2004 1 accepta aquesta tesi. El cas de l'aigua del mas Ramoneda sembla donar-los la raó.

En Miquel Ramoneda va tenir cinc fills; els dos més grans es deien Joan i Miquel. En Joan Ramoneda –el meu oncle quinzè- es va casar amb na Beneta Palau, amb qui va tenir dotze fills: l'hereu es deia Pere, i va matar la seva mare a cops de daga[XLII], segurament perquè el seu pare, en morir, devia haver-la deixada usufructuària dels seus béns; el van condemnar i tancar a la presó el 1607. Al cap d'un temps va demanar al senyor que li canviés la pena i el desterrés a Mallorca durant cinc anys per "relaxar-se de la presó del castell"[XLIII]. El senyor no li va concedir les vacances que demanava, perquè Pere Ramoneda va morir el 1611 a Sentmenat[XLIV], probablement a la presó i de resultes de l'ambient que s'hi respirava.

El segon fill, en Miquel Ramoneda, va casar la meva àvia tretzena Cecília amb en Pere Olivelles, paraire, fill d'en Francesc Olivelles, també paraire, el 1618. A Sentmenat hi havia un mas Olivelles, però la meva branca de la família –en Francesc Olivelles és el meu avi catorzè- va marxar del mas com a molt tard a l'època del pare d'en Francesc; ell ja no era cap cabaler[26]. Probablement el 1618 el cap de casa, al mas, era en Joan Olivelles, fill d'un Gaspar Olivelles i nét d'un altre Gaspar Olivelles, que podria ser, tot i que no és segur, avi del meu avi catorzè Francesc Olivelles. I com a paraire devia viure a la sagrera.

És ben cert, en el cas d'en Francesc Olivelles, el que deia el rector Jaquet dels habitants de la sagrera: era pobre de solemnitat; el 1607 va enviar la seva filla –i tia meva catorzena- Elisabet Olivelles, de dotze o tretze anys, a demanar caritat al castell de Sentmenat, i mentre hi anava, la nena va trobar n'Antoni Comes, de Plegamans, que va intentar violar-la. En Francesc Olivelles era tan pobre que va haver de demanar al senyor del Castell que fes justícia perquè ell no tenia diners per fer-ne.

Sense comptar la noblesa, no tothom era pagès de mas o pobre de sagrera. Des de principis de l'Edat Moderna, s'havien estès els contractes de masoveria[27], que s'assemblaven més a un lloguer que no pas a una venda, i molts pagesos emfiteutes

---

[26] En la societat pagesa catalana calia conservar sencer i no dividir el patrimoni dels masos: per això només un fill, l'hereu, normalment el més gran i mascle –si no hi havia nois, l'hereva, la pubilla, es casava amb un cabaler d'un altre mas, que es traslladava a viure amb la seva esposa-, heretava les propietats dels pares; la resta de germans, els cabalers, podien quedar-se i ajudar l'hereu en el conreu de la terra o casar-se i marxar, emportant-se una llegítima pagada abans en moneda que en terra; l'hereu rebia el setanta-cinc per cent de les propietats, i el vint-i-cinc restant era per a les llegítimes dels cabalers –tant nois com noies. La partença de cabalers als nuclis de població va fer créixer pobles, viles i ciutats: mentre es van mantenir unes famílies sòlides als masos, als nuclis habitats van aparèixer unes altres famílies, més febles, que havien de muntar un nou patrimoni amb les llegítimes que els havien donat en anar-se'n de casa. Algunes noies no marxaven, i es quedaven ajudant la dona de l'hereu en les tasques domèstiques. Tot aquest procediment, conegut com a sistema de l'hereu, va ser imposat per la noblesa durant l'Edat Mitjana, però els pagesos el van assumir sense cap dificultat [AVENTÍN 2004 p 468-478] i, tot i la gran diferència en la quantitat de treballadors del camp, l'han mantingut fins als nostres dies.

[27] El contracte de masoveria era un tipus de lloguer: l'arrendatari sols rebia un mas i les seves terres, i havia de portar tota la resta: la força de treball –la seva família o gent a sou-, les eines, els animals i tot el que necessités per viure [CONGOST 1999 p 269]; per ser masover, doncs, calia tenir mitjans, no podien ser-ne els pobres [ROCA 2001 I p 77-78]; l'arrendador participava poc si no gens en l'explotació [CONGOST 1999 p 269].

Ja es feien lloguers, coneguts com a contractes *ad laborationem*, a l'Edat Mitjana, però no afectaven masos, sinó solament camps de conreu [DONAT 1999]; no es van generalitzar fins al final del segle XVI [CONGOST p 275-279], i en el segle XVIII havien esdevingut tan comuns que no calia anar al notari per firmar-los: n'hi havia prou amb un document privat o fins amb un acord oral [CONGOST p 271-272].

La durada dels contractes de masoveria sempre va ser curta, i es va acabar fixant a l'entorn de cinc anys –mai menys de tres. Si haguessin durat més temps els propietaris eminents haurien pogut considerar-los vendes, i això hauria obligat al pagament del lluïsme [CONGOST p 280-281]; d'altra banda els contractes per períodes llargs de temps tampoc interessaven als mateixos amos, perquè calia una renovació del contracte per pujar el preu del lloguer [CONGOST p 274-275]. Tanmateix molts contractes es renovaven automàticament, i no s'acabaven fins que una de les parts volia trencar el tracte; si aquest era el cas, el lloguer durava fins entre mig any i un any i mig després que un dels dos ho comuniqués a l'altre [CONGOST p 280-281].

van recórrer-hi per fer-se treballar les terres: el 1716 el meu avi onzè Joan Planes era masover al mas Cisa de Sentmenat, que tenien en emfiteusi en Jacint i en Salvador Sagrera. I a la sagrera també hi havia pagesos que van poder adquirir algunes terres que els permetien de subsistir: els meus avantpassats Alzina, que van establir-se a Sentmenat poc abans del 1700 procedents de Sant Feliu de Codines i abans de Santa Maria d'Oló, hi tenien almenys una peça de terra des del 1661[XLV], i amb el temps en van aconseguir més[28].

2.2.3.2 Els paraires de Castellterçol: comença el canvi

No gaire lluny de Sentmenat, i encara en la comarca del Vallès hi ha la vila de Castellterçol, que també va créixer a partir d'una sagrera[XLVI]. La diferència cabdal entre les dues poblacions al segle XVII era que, mentre a Sentmenat els habitants de la sagrera no passaven de "polls" que com a màxim tenien un hortet per no morir de gana i qui comptava de debò eren els pagesos de mas, a Castellterçol, ja a principis de segle, l'home més ric, en Pere Baixeres, era un paraire que comerciava amb grans quantitats de llana que venia a saques entre els paraires de la vila[29].

43. Taulellet del segle XVIII que representa un paraire cardant llana. Museu Episcopal de Vic [*Història Salvat de Catalunya*, volum IV, p 241].

L'any 1616 hi havia prou paraires i tenien prou força com per redactar unes ordenances de gremi, presentar-les al rei i aconseguir que els les aprovés el vint de març. La confraria, sota l'advocació de Sant Joan Baptista, elegia anualment dos cònsols que controlaven la qualitat dels draps[XLVII], i regulava l'entrada a la professió amb un examen[30]. L'any 1649 hi havia vint-i-un caps de casa que eren paraires i vint-i-dos que eren pagesos, gairebé tants dels uns com dels altres, i dos dels tres jurats de la vila eren paraires[XLVIII]: un d'ells era el meu avi dotzè Jaume Terns, aquell nen que n'Antoni Terns, l'immigrant que havia arribat a Castellterçol fugint de la pesta per acabar bastonejat, desorellat, tenallat, degollat i esquarterat al carrer per lladre

---

[28] Quan el meu avi setè Bartomeu Alzina Vilamorós i la seva mare van traslladar-se a viure des de Sentmenat cap a Terrassa, a principis del segle XIX, van vendre tot el que tenien a Sentmenat: una "casa d'extensió dos quartans poc més o menys […] que tenen […] en lo carrer anomenat de Caldes junt amb sos adherents com són una premsa de fer vi, un cup de fusta, un escó i una escala. I afronta dita casa a solixent amb lo camí nomenat de l'Oratori, a migdia amb Gabriel Domènec, a ponent amb lo referit carrer anomenat de Caldes i a tramuntana amb Domènec Planes" [AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1824, f 200r], una peça de terra d'una quartera i mitja a Caldes [AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 15 de 1816, f 446r], una "peça de terra campa de tinguda una quartera de blat de sembradura poc més o menys, situada en lo terme de Sentmenat que és part i de pertinences del mas Pascal [… que] els expectava per sos certs títols i per possessió immemorial de sos antecessors" [venda atorgada davant del notari Josep de Palaudàries de Sant Feliu de Codines el 22 de febrer de 1822 esmentada a AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1826, f 220r] i una "peça de terra de vinya plantada, de tinguda dues quarteres i mitja de blat de sembradura poc més o menys, situada en lo terme de dit lloc de Sentmenat i en la partida anomenada de la Costa del Pedró" i "tota aquella porció de terra de tinguda vuit quartans de blat de sembradura, part cultivada, part vinya i olivera plantada, situada en lo terme del mateix lloc, dependències del mas Vilar" [acte rebut en poder de Josep de Palaudàries, notari de Sant Feliu de Codines, el 22 de febrer de 1822 esmentat a AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1826, f 221r.]

[29] "…a principis del segle XVII, l'home més ric de la població, en Pere Baixeres, que signa com a mercer i negociant i que apareix fent nombroses compres i deixant diners a gent de Castellterçol, de Gallifa, de Caldes de Montbui, de Moià, etc, era el que importava llana.
L'any 1638 en Pere Baixeres va fer una gran compra de llana a l'Urgell i la va anar venent a saques al preu de catorze lliures cadascuna. A partir de l'agost de dit any foren compradors seus Andreu Oller, paraire de Sant Feliu de Codines, i els paraires de Castellterçol Pere Vergés, Isidre Casanoves, Jaume Oller, Joan Taiadella, Gabriel Pujalt, etc, els quals la compraren a saques i alguns a saca i mitja." [PLADEVALL 1991 p 193]

[30] PLADEVALL 1991 p 195. Les "Ordinations fetes sobre lo offici dels carders" del cinc de novembre del 1457 a Barcelona establien també que "perque lo Obratge de les dites cardes sie bo, e, sufficient que stranger, o, altra qualsevol persona qui de nou volra obrar, o, tenir obrador de cardes no gos ne li sie licit ne permes de usar del dit offici ne parar obrador sens que primer no sie examinat be, e llealment per los prohomens del dit offici, e si sera trobat sufficient hage a pagar per lo dit examen X sous" [BAJET p 370].

de camí ral[XLIX], havia batejat el 1606; el fill, ben diferent del pare, se'n va sortir molt bé. El 1636 era traginer[L], i el 1646 ja l'havien nomenat batlle i sé que va presidir la reunió del Consell menor de la vila que va tractar els conflictes que originava l'obertura d'un nou forn de pa en aquell moment[31]; el mateix any de 1646 consta com a paraire[LI]; el 1649, a més de ser paraire era propietari del masos Vilet i Giberta[LII], i tot i que ja no era batlle continuava sent jurat, i el 1650 la bibliografia el qualifica de vilatà ric que tenia animals a parceria[32]. El context manufacturer de Castellterçol li va permetre aquesta ascensió que hauria estat gairebé inimaginable en l'entorn dels masos i del control de la terra com a única font de riquesa.

Ja he esmentat més amunt un altre avantpassat meu occità que havia immigrat a Castellterçol, en Joan Bricfeus. La documentació en parla com a bracer i pagès l'any de la seva mort, el 1596[LIII], però tots els seus descendents ja van ser paraires: el seu fill Jaume[LIV], els seus néts Valentí[LV], Fermí[LVI] i Josep[LVII] i els seus besnéts Jaume[LVIII] i Miquel[LIX]; els seus rebesnéts Jaume i Pere continuaven dedicant-se a professions relacionades amb la llana al cap de més de cent anys[LX]; i també ho eren la majoria dels gendres i consogres amb qui van emparentar tots ells al llarg de tot el segle XVII. Aviat van establir relacions amb les persones més importants de la vila: el 1609 la dona del ric Pere Baixeres, Maria, va fer de padrina d'una filla d'en Jaume Bricfeus[LXI]; i alguns d'ells van participar activament en la vida pública de la vila: en Valentí Bricfeus –avi meu dotzè- era un dels tres jurats que, el 1645, van decidir que s'obrís el nou forn de pa[LXII] i van provocar així els conflictes que es van resoldre en el consell menor del 1646 de què he parlat més amunt, i el seu fill –i també avantpassat meu- Jaume Bricfeus va ser un dels sis devots que van pagar la construcció d'una capella a l'església de Castellterçol l'any 1693[LXIII].

Estar ben relacionat no els alliberava d'episodis tèrbols: el vint-i-cinc de febrer del 1614 van enterrar un fill d'una Bricfeus indeterminada, germana de Jaume Bricfeus –de la qual no tinc cap constància- que van trobar mort a la bassa del comú; l'anotació del rector és tan confusa com es pot i permet diverses interpretacions, inclosa la de la mort provocada d'una criatura de pare desconegut que no interessava mantenir:

> 25 de febrer del 1614 fonc soterrat un albat d'en Brecfeus que es deia Fruitós lo qual caigué a la bassa del comú i al cap de tres o quatre dies fonc trobat mort en dita bassa: fonc extret lo seu cos i sepultat en lo cementiri de Sant Fruitós de Castellterçol. Era fill dit minyó d'una germana de Brecfeu.[LXIV]

Les bones relacions tampoc asseguraven una llarga vida: en Fermí Bricfeus va morir el març del 1637 amb vint-i-cinc anys, tres anys després que morís la seva dona Francesca Piera, de vint. S'havien casat el deu de febrer del 1633[LXV], i a ella la van enterrar el vint-i-tres de desembre del 1634[LXVI]. En l'inventari dels béns d'en Fermí, fet quan va morir, hi consta que tenien "dos gambetos, dues camisetes i un mocador, tot bo de criatura / altres dues camisetes de criatura": aquesta criatura no va arribar de néixer, cosa que fa pensar que la dona podria haver mort de part. També es desprèn de l'inventari que la casa on vivien era molt senzilla: un hort, una única sala on hi havia des de la cuina fins al llit i, segurament, una entrada on hi havia els utensilis de paraire:

> Una caixa de cardar / Un torn de filar llana / Una caixa de fogó de pentinar / Un remenador / Un torn d'estam / Una caixa de canya gran / Tres cardes de canya gran / Dos cavallets / Unes pintes de pentinar / Tres basses[LXVII]

44. Diversos moments de la feina d'un paraire. E és el fogó que s'utilitzava per escalfar les pues de les cardes [*Treballs, processos i canvis a la indústria tèxtil llanera*. Sabadell: l'Ajuntament, 2000, p 51]

45, 46 i 46. Planxes I i II del volum III *Draperie* de l'*Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers* del 1751-1765, on es veuen la neteja i la tria de les fibres.

[31] "[…] el 10 de juny de l'any 1646, en Jaume Guàrdia, que de temps immemorial tenia […] *lo dret de tenir forn de puja en la vila per courer el pa dels singulars de ella*, va pledejar contra el comú de la vila perquè el nou forn lesionava els seus drets tradicionals. Per solucionar això es va reunir el consell menor de la vila, presidit pel batlle Jaume Terns i format pels tres jurats i quinze caps de casa […]" [PLADEVALL 1991 p 175, que ho cita a partir del manual del doctor Maurici Parera 1638-1655, f 173 de l'Arxiu Parroquial de Castellterçol].

[32] "Alguns vilatans rics, com en Jaume Terns, amo del Vilet i de la Giberta, l'any 1650 tenen animals en parceria, com ovelles, muls, ases i bous […] a la Codina, a l'Argemira i a altres llocs" [PLADEVALL 1991 p 99].

L'ofici de paraire consistia a preparar la llana per ser teixida: havia de rentar la llana, cardar-la, tenyir-la i filar-la. El procés no havia canviat gens amb el pas del segles, de manera que l'instrumental d'en Fermí era bàsicament el mateix que ja esmentaven els inventaris medievals[33] i que dibuixaria *L'Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers* (1751-1765) i descriuria l'*Encyclopaedia Britannica* (1771) més de cent anys després. En la planxa I del volum III, *Draperie* de l'*Encyclopédie* s'hi observa, tal com explica l'*Encyclopaedia Britannica*, que primer es remenava la llana en una bassa –Fermí Bricfeus tenia tres basses i un remenador-, submergida en una barreja de tres parts d'aigua i una d'orina per treure'n el greix i la brutícia dels animals, i després es rentava en aigua corrent i en aigua sabonosa, i s'estenia perquè s'assequés; en la planxa II es veu com se separaven les fibres segons la mida –en una caixa o taula de cardar com les dues de l'inventari- i es colpejaven per treure'n la pols que quedés, i en la III, a part d'unes cardes –a l'inventari també n'hi ha-, es mostra un filador untant la llana amb una solució de pells de conill bullides –l'*Encyclopaedia Britannica* explica el mateix però amb oli d'oliva. Després d'això, la llana es pentina –a l'inventari hi ha un fogó de pentinar i unes pintes- i es fila –l'inventari conté també un torn de filar llana i un d'estam.

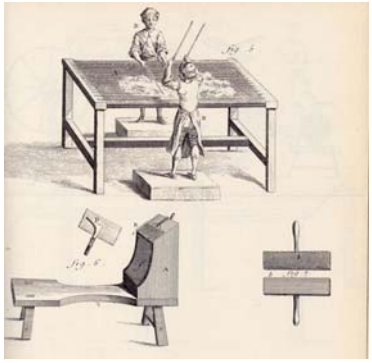

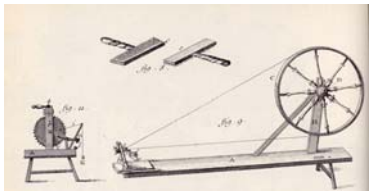

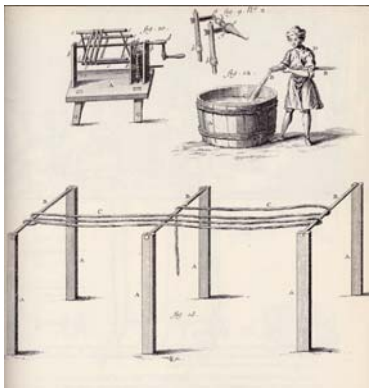

48, 49 i 50. Planxes II i III del volum III *Draperie* de l'*Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers* del 1751-1765, on es veuen la neteja, les eines de carda i filatura i com s'untaven les fibres amb la solució de pells de conill bullides.

En Fermí Bricfeus no devia ser un paraire gaire important –la casa i el seu parament eren molt poca cosa-, i no devia fer més que preparar la llana; però si d'altres paraires, com en Pere Baixeres, de qui parlava al començament del capítol, tenien una posició social predominant era perquè repartien la llana ja cardada perquè la filessin les dones a casa, portaven el fil als teixidors i s'encarregaven de la comercialització dels draps: havien esdevingut, doncs, els organitzadors de tot el procés[34]. I si aquesta classe social emergent dominava el poder econòmic era lògic que també volgués influir en el polític, més enllà de l'àmbit local[35]. El matrimoni de la meva tia onzena Maria Caterina Bricfeus amb en Josep Taiadella, senyor del castell de Gallifa, el vint de desembre del 1671, devia tenir aquest objectiu[LXVIII]; l'oncle d'en Josep Taiadella, en Miquel Taiadella de Saleta, havia assistit a les Corts del 1640 pel Braç Reial[LXIX]; el mateix Josep i els seus fills van ser en la Junta de Braços del 1713 on es va decidir continuar la resistència davant de Felip d'Anjou[36]. I també va anar-hi, i pel Braç Militar, en Jaume Bricfeus Terns, que havia estat fet Ciutadà Honrat de Barcelona per Carles III el vint-i-quatre de juliol del 1708[LXX]. L'adhesió del Braç Militar a la resistència no va ser unànime, sinó que va haver de superar l'oposició dels nobles partidaris de la submissió, que van voler deixar constància del seu posicionament davant de notari; jo, però, puc respirar tranquil: el meu oncle onzè no figura entre els botiflers[LXXI].

2.3 El segle XVIII

2.3.1 El coronel austriacista Pere Bricfeus

2.3.1.1 Doctor en Arts, paraire i comerciant

[33] SANTANDREU 2006 troba cardes, torns de filar, debaneres i pintes als inventaris de Berga dels segles XIV i XV. Descriu la carda com "una post amb mànec, folrada de cuiro per una cara i armada de punxes metàl·liques, que serveix per pentinar la llana i anar separant la borra de l'estam" [p 421 a 424].

[34] PLADEVALL 1991 p 192 ho explica per a Castellterçol i TORRES 1997 p 107-108 per al conjunt de Catalunya. PLADEVALL 1991 també diu, a partir d'uns qüestionaris del 1764 i 1765 de la Reial Junta Particular de Comerç de Barcelona, que en aquests anys hi havia a Castellterçol i la seva rodalia dues mil tres-centes persones treballant per a setanta-cinc paraires-empresaris.

[35] S'ha vist en l'interès dels paraires per allunyar la competència dels teixits francesos la raó del posicionament a favor de Carles III en el context de la Guerra de Successió. GARCIA 2004 adopta aquesta posició i parla específicament dels Bricfeus de Castellterçol.

[36] MORALES 1983 afirma que hi van participar Josep Taiadella i de Llunés, i els seus fills Jaume, Joan i Pere Màrtir Taiadella i de Bricfeus. SANPERE 1905, en canvi, diu que Josep Taiadella i de Llunés hi va enviar un procurador i no diu quants ni quins Taiadella i de Bricfeus van assistir-hi.

El germà d'en Jaume Bricfeus Terns, de qui parlaré ara, el meu avi desè, es deia Pere Josep Fruitós i va néixer a Castellterçol el quinze o el setze de maig del 1670[LXXII]. Era el setè de vuit germans; quan va morir el seu germà gran Josep[LXXIII] en Jaume va esdevenir l'hereu i ell va anar a estudiar a la universitat com a segon germà mascle: a partir del 1696 és anomenat doctor en Arts[37] en la majoria de documents en què apareix. No sé si es va doctorar a la universitat de Vic –que tenia més a prop- o a la de Barcelona[38], cosa que em sembla més probable perquè amb vint-i-sis anys ja hi tenia coneixences d'algun pes social: els seus capítols matrimonials amb n'Anna Maria Ferrers Parellada, que incloïen pactes comercials d'un cert compromís, tot i que van ser signats a Terrassa davant del notari Pere Gualsa el vint-i-dos de juliol del 1696, els havia fets redactar per en Josep Güell, que tenia la notaria a Barcelona[LXXIV]. En aquests capítols, en Jaume Ferrers, pare de n'Anna Maria Ferrers, botiguer, va fer la seva filla hereva universal, i en Jaume Bricfeus, pare d'en Pere Bricfeus, paraire, va donar al seu fill com a llegítima tres-centes dobles[39] d'or i dues caixes amb roba; els capítols incloïen la creació d'una companyia entre sogre i gendre:

51. Escut de la família Bricfeus segons J. Gallés [PLADEVALL 1991 p 266].

> Ítem es pactat que dit Jaume Ferrés hagi de pagar de present les cinc-centes lliures que […] ha donat a dita Anna Maria Ferres i Parellada sa filla en paga dels drets materns, ço és amb diner comptant o amb cabals de sa botiga, a les quals hagi d'ajuntar altres cinc-centes lliures, o amb diner comptant, o amb cabals de dita botiga, i que de dites dues quantitats, que juntes fan la suma de mil lliures, es formi una companyia entre dit Jaume Ferrés i dit Dr Pere Brichfeus, duradora pel temps que pareixerà a totes les dites dues parts, i que cada cap d'any s'hagi de fer balanç i tempteig del que s'haurà augmentat en dita companyia, i que el que es trobi

---

[37] Al segle XVII hi havia universitat a Lleida, Barcelona, Girona, Tarragona, Tortosa, Solsona i Vic, i totes tenien facultat d'Arts i Filosofia; segons RIAL 2003 només les de Lleida i Barcelona també en tenien de Medicina i Dret [RIAL 2003 p 34-35]; BADA 1999 també inclou Girona entre les universitats majors; la quarta gran facultat era la de Teologia, que la universitat de Vic va incorporar almenys des del 1636; el 1704 Felip d'Anjou va atorgar a la universitat de Vic el privilegi d'obrir les facultats que volgués; en les ordinacions del 1708 de la mateixa universitat es preveu que hi hagi doctors en Medicina i en Dret en la direcció, i també que la universitat pugui graduar en Arts, Teologia i Dret [RIAL 1999 p 419].
Les facultats d'Arts i Filosofia eren les continuadores de l'ensenyament medieval del trivi: lògica, retòrica i gramàtica [RIAL 2003 p 88]. Els estudis de gramàtica de Vic se servien de textos d'Antoni de Nebrija, Virgili Terenci, Ciceró, Porfiri (les *Institucions*), Aristòtil (la *Lògica*, la *Física* i les *Ètiques*) i les gramàtiques d'Erasme i de Joan Lluís Vives [RIAL 2003 p 92].
RIAL 2003 diu que els graus que es concedien a la facultat d'Arts i Filosofia eren tres: batxiller, que capacitava per a l'exercici professional, llicenciat, que era necessari per practicar l'ensenyament, i doctor, un grau honorífic però necessari per participar en el govern de la universitat [RIAL 2003 p 67-68 nota 59]; però les ordinacions de la universitat de Vic que ell mateix publica, des de les del 1603 fins a les del 1708, estableixen només dos graus, el de batxiller i el de llicenciat, mestre i doctor. Per ser batxiller, després de dos anys d'estudis, s'ha de passar un examen davant d'un tribunal. Per ser llicenciat o mestre o doctor s'ha de preparar i defensar –amb l'ajuda d'un tutor –anomenat "padrí" en les ordinacions- un treball –anomenat "conclusions"-; si l'exposició del treball és satisfactòria l'aspirant ha de preparar dues classes que ha de dictar davant de tot el claustre, que votarà després si l'aprova, i en conseqüència li dóna el títol de doctor, o no [RIAL 1999 p 447-448 i RIAL 2003 p 341-353].
Hi ha qui diu que calia ser batxiller en Arts i Filosofia per poder matricular-se en els altres batxillerats [DURAN 1971]; però les ordinacions de Vic del 1708 només exigeixen el batxillerat en Arts i Filosofia per als doctorats d'Arts i Filosofia i de Teologia; per a aquest segon també calia, evidentment, el batxillerat en Teologia [RIAL 1999 p 448]. Sé que "els mestres cirurgians no eren batxillers en Arts i Filosofia i, doncs, no havien estudiat llengua llatina" [VALLRIBERA 1990 p 459].
[38] Totes dues universitats podien donar els graus en Arts i Filosofia, la de Vic des de la seva fundació el 1599 [RIAL 2003 p 56] i la de Barcelona des que el rei Martí l'Humà va afegir la Facultat d'Arts, el maig del 1402 [CLARAMUNT 1988 p 641], a l'Estudi General de Medicina que havia creat l'any anterior [CORBELLA 1988 p 667]. No sé si es conserven tots els registres d'estudiants de la Universitat de Barcelona en el segle XVII; els de la de Vic corresponents que van de 1672 a 1708 s'han perdut [RIAL 2003 p 123]. Si que se sap que hi havia estudiants d'Osona que anaven a estudiar a Barcelona [RIAL 2003 p 155].
[39] A principis del segle XVIII una dobla equivalia a cinc lliures i mitja [DCVB "dobla"].

d'augment, detret en primer lloc el gasto de menjar i beure i els jornals dels fadrins i aprenents que per dita companyia s'hauran hagut de menester, s'hagi de partir igualment entre dits Jaume Ferrés i Dr Pere Brichfeus, treballant i ajudant i un i altre d'ells per a la governació, augment i benefici de dita companyia, tenint facultat un i altre dels dits d'afegir si voldran més capital en dita companyia, i que en aqueix cas les ganàncies o pèrdues sien al respecte del capital que hi tindrà quiscú d'ells. I en cas de pèrdua (lo que Déu no vulla) s'hagi de defalcar i treure el que importarà dita pèrdua del capital respectiu que per dites parts s'haurà posat en dita Companyia, la qual sigui duradora pel temps i espai que voldran totes les dites atorgants i no més.

Les companyies es van constituir al llarg de tot el segle XVIII per finançar tota mena d'empreses comercials grans i petites, des de la que volia formar Narcís Feliu de la Penya el 1683, semblant a la Companyia Holandesa de les Índies Orientals[LXXV], fins en aquesta de la petita botiga terrassenca d'en Jaume Ferrers. Els dos nous socis, en acordar aquest capítol, no feien sinó adoptar la tècnica financera preferida dels inversors catalans del segle següent[40]. D'altra banda el casament segellava una aliança entre una família de paraires i una de botiguers apropiadament i oportunament pensada: tres anys després el virrei Jordi de Hessen-Darmstadt va concedir l'exclusiva de vendre a la menuda al gremi dels mercers i botiguers[41]. Del casament en sortia una família que controlava tant la fabricació com la distribució del producte, i se situava en una posició de domini indiscutible sobre els artesans que treballaven per a ella, que esdevenien simples assalariats.

---

[40] VILAR 1987 assenyala la companyia com a estructura bàsica del comerç del segle XVIII, explica com la petita botiga i el gran comerç són dues cares d'una mateixa moneda, gestionats tots dos des d'una companyia i remarca la seguretat superior per als inversors del sistema de companyies diverses respecte del de l'empresa única:

> Existeixen ja, certament, banques i companyies d'assegurances, però el simple negociant es converteix, si s'escau, en banquer, canviador, assegurador… La botiga d'Esterri d'Àneu o de Puigcerdà, de Santa Coloma o de Moià, que ven diàriament a les mestresses de casa de la població i setmanalment als pagesos del mercat, distribueix també als marxants, als revenedors, als detallistes de poble. Per a aquesta activitat "a l'engròs" entra en relació amb Barcelona, sovint amb l'estranger, i confina així més d'una vegada amb el gran comerç de "canvi i gir". Poden néixer-hi notables fortunes… No s'ha de menysprear mai la botiga, com a primer mitjà d'acumulació i com a trampolí cap a operacions més audaces.
>
> Val a dir que la botiga suposa gairebé sempre, així que ha adquirit una certa importància, una "companyia" que la finança, o l'ha finançat al seu començament. Com a l'època de Narcís i de Salvador Feliu de la Penya, la "companyia" resta, tot al llarg del segle XVIII, la *forma elemental* de l'empresa, sense confondre's, de tota manera, amb la mateixa "empresa" en el sentit que l'"empresari" –és a dir, el tipus social i el tipus humà- juga sempre amb un bon nombre de "companyies", tot animant-ne algunes i acontentant-se de participar en d'altres (fet que fa sovint il·lusòria la distinció massa clàssica entre "capitalista" i "empresari").
>
> […] En mans d'homes hàbils, el sistema de les companyies tenia, en efecte, un gran avantatge. Permetia de combinar ingressos constants i ingressos variables, operacions segures i gran especulació, empreses de natures molt diverses i a vegades oposades: comerç dels productes massius i comerç dels productes preciosos, comerç nacional i comerç colonial, operacions de crèdit i comerç de la plata, assegurança marítima i assegurança ordinària, sense oblidar el finançament d'activitats no comercials (o més indirectament comercials), com la participació en els monopolis públics, en les adjudicacions de drets i d'impostos, en els inversions hidràuliques i agrícoles, i finalment en les inversions pròpiament industrials. [VILAR 1987 v IV p 158-159] […]
>
> Són unes companyies, no uns individus, que arrenden els drets senyorials, els impostos reials o municipals. Són "companyies" el que hom projecta de formar així que es tracta d'emprendre feines importants. Les "botigues" són unes "companyies" elementals entre prestador capitalista, comerciant i administrador-empleat. Les "barques" són construïdes i explotades per "companyies" de constructors-armadors, i llur tripulació, tot i que funcioni "a la part", és una mena de "companyia".
>
> El gran comerç català del segle XVIII […] s'exerceix, naturalment, per mitjà de "companyies" [VILAR 1987 v IV p 427].

[41] Devia fer temps que el gremi dels mercers i botiguers insistia al virrei perquè els concedís el privilegi de "vendre a la menuda la mercancia obrada per altres" i prohibís que els artesans venguessin la seva pròpia producció tal com va fer el 1699 [ALABRÚS 2001 p 52].

Els pactes dels capítols es van anar complint, i el 1698 en Pere va signar dues àpoques: una on reconeixia haver rebut cent dobles del seu pare, part de la seva llegítima[LXXVI], i una altra per les noranta lliures i la casa al carrer del Vall de Terrassa, que el seu sogre havia donat a la seva dona[LXXVII].

Un dels testimonis que va signar els capítols matrimonials va ser en Josep de Rovira, militar de Terrassa. Segurament a través d'ell, en Pere va conèixer en Miquel de Ramon i Tord, un altre militar que s'havia casat amb una Maria de Rovira. El 1701 en Pere va crear amb en Miquel de Ramon una altra companyia, aquesta explícitament dedicada a produir i vendre roba –que devia venir, almenys en part, dels paraires de Castellterçol. Els guanys de la companyia, en què en Miquel de Ramon va posar més diners i en Pere més feina, es repartirien a parts iguals entre els dos socis, i les pèrdues, segons el capital aportat[LXXVIII]:

> Sobre la companya ja feta de tenir una botiga proveïda de panyos, escots, estamenyes, cordellats, teles i altres coses en la vila de Terrassa […] per i entre D Miquel de Ramon i Tord en Barcelona i en dita vila de Terrassa populat d'una, i el doctor Pere Brichfeus, negociant de dita vila de part altra, la qual companya s'ha fet tant per tenir proveïda la dita botiga de diferents mercaderies com per fabricar panyos, escots, estamenyes, baietes i cordellats i vendre aquells en dita botiga, així en gros com a la menuda, a la major utilitat i conveniència de dita companya, la qual ha començat a córrer [no consta el dia ni el mes] prop passat i del corrent any 1701, sobre la qual s'ha pactat i capitolat el següent:
>
> […] per donar forma i principi a dita companya, i perquè aquella tingui diner per fer les compres així de llana com altres coses convenients per a la provisió necessària de dita botiga, i per pagar les despeses que fer dita provisió i fabricar els panyos, escots, estamenyes, cordellats i baietes ocasionaran, hagin de posar en dita companya per capital, ço és dit en Miquel de Ramon i Tord dues mil quatre-centes cinquanta-sis lliures, quinze sous; i dit Dr Pere Brichfeus vuit-centes noranta-una lliures catorze sous, que junts dits dos partits són en suma tres mil tres-centes quaranta-vuit lliures nou sous, moneda bar^na^, les quals confessa tenir totes en sa mà el dit Dr Pere Brichfeus per a l'efecte referit i baix explicador.
>
> Ítem és pactat entre dites parts que el dit Dr Pere Brichfeus hagi de tenir en sa casa la dita botiga, o en altra part a son cuidado, amb consentiment i voluntat de les dues parts, havent de cuidar-se amb tot efecte de tenir proveïda dita botiga de panyos, estamenyes, cordellats, altres robes de llana, teles i altres mercaderies convenients per a la utilitat de dita companya, i no res manco haja de cuidar-se de comprar la llana que s'haurà de menester per fabricar els panyos, estamenyes i altres robes que se'n fabriquen, i aprés per fer treballar i fabricar dits panyos, estamenyes i altres robes de llana per vendre aquells en dita botiga, i fer cuidar-se de tota la resta que convenient sia i tinga mira a la provisió, despatx i cuidado de dita botiga.
>
> Ítem és pactat entre dites parts que el dit Dr Pere Brichfeus, pel capital que ha posat per la part en dita companya i pel treball i agència de les dites coses, tingui per sa part la meitat del guany que s'obtindrà amb tot el capital de la companya (pagades i deduïdes primer les despeses) i la restant meitat sia per a dit D Miquel de Ramon i Tord.
>
> Ítem és així mateix pactat i concordat entre dites parts que si s'esdevindrà haver pèrdua amb dita companya, és amb el capital d'aquella (ço que Déu no vulla) que en tal i semblant cas vinga en cap de les dues parts, és a saber, a dit D Miquel de Ramon i Tord segons el capital que per sa part ha donat, i a dit Dr Pere Brichfeus segons la quantitat del capital seu, comptant en un i altre ratta per quantitat.
>
> Ítem per les dites parts s'ha deduït en pacte que el dia de Nadal pròxim vinent, i així cada any en semblant dia, tant com durarà la dita companya, s'hagin de passar comptes i així bé partir el guany o dividir la pèrdua si de cas hi serà entre dits D Miquel de Ramon i dit Dr Brichfeus, i fer cabal averiguació de les robes, panyos i altres mercaderies que seran en dita botiga i companya.
>
> Ítem han deduït amb pacte que sempre que dit Dr Pere Brichfeus haurà de vendre a fiar algun partit o mercaderia de la dita botiga o companya, i aquell importarà trenta-sis lliures o més quantitat, haja de participar-ho a dit D Miquel de Ramon i Tord; altrament, no participant-li-ho i deixant de cobrar, que dit deute es perdi per a dit Pere Brichfeus; no important, emperò, dita quantitat, puga fiar sens participar-ho a dit D Miquel de Ramon, corrent l'obligació de dit Dr Brichfeus de cobrar tot el que fiarà.

En Pere Bricfeus tenia cada cop més clar que es dedicaria al comerç de roba: el 1704 signava com a paraire i com a negociant en diversos documents notarials[LXXIX]. També va començar d'intervenir en política: el 1701 ja era síndic de Terrassa i va anar a les Corts en què Felip d'Anjou va jurar les Constitucions[LXXX]; el 1704 era conseller de la Universitat de Terrassa[LXXXI], i el 1706 era membre del consell general de la Universitat juntament amb el seu sogre[LXXXII].

2.3.1.2 La guerra

El soci d'en Pere Bricfeus, en Miquel de Ramon, no era altre que el general en cap de la cavalleria de l'exèrcit de Catalunya. D'entre els oficials a les ordres d'Antoni de Villarroel era l'únic que ja era general a l'exèrcit de l'emperador abans del 1713[LXXXIII]. Havia estat a les Corts del 1705[42] on Carles III va ser reconegut com a nou rei. El 1706 era cap del regiment de dragons de la Guàrdia Reial, el 1709, ja com a general, va combatre a la Cerdanya, i el 1710 a Balaguer i a Girona, on va ser fins a la capitulació el 1711; el 1713 no va voler marxar amb Starhemberg[LXXXIV] i es va incorporar a l'exèrcit de Catalunya. Va assistir a tots els consells de guerra celebrats durant el setge: el del dinou de maig del 1714[LXXXV], el del vuit d'agost[LXXXVI] –on va anar mig recuperat d'una ferida de bala a la cuixa que li havien fet en l'atac contra la primera paral·lela borbònica del dia tretze de juliol[LXXXVII]- i el de l'u de setembre[LXXXVIII]; va perdre dos dits el dia onze de setembre en l'intent d'avanç de Villarroel al Pla d'en Llull[LXXXIX]; després de la capitulació, li van confiscar tots els béns i el van dur empresonat a Alacant i a la Corunya juntament amb Villarroel, i el 1719 a Segòvia; el van alliberar el 1725 després de la signatura de la Pau de Viena, i es va exiliar a Àustria[XC], on va morir el dos d'abril del 1728[XCI].

52. Representació idealitzada d'un fuseller del regiment de Pere Bricfeus [HERNÀNDEZ 2007 p 203]

En Pere Bricfeus, en canvi, no havia dut a terme cap operació militar fins que el 1713 va començar a actuar contra els filipistes al capdavant d'una partida de pagesos a la Plana de Vic, al Lluçanès i a les Guilleries[XCII], cosa que va portar l'estat major borbònic a incloure el seu nom a la llista, feta l'estiu del 1713, de dirigents austriacistes que calia perseguir[XCIII]. Aquest període de guerriller li va proporcionar una experiència que necessitaria.

Tots els historiadors que han parlat d'en Pere Bricfeus han descrit el seu ascens a coronel de cavalleria, el març del 1714 o una mica abans[XCIV], seguint l'explicació de Francesc de Castellví[43]:

> *En los montes de S. Llorens de Munt […] hacía tres años se havía retirado un hombre […*que vivia en una*] hermita, que era una pequeña casita (y á vezes habitaba en una cueva); su vestido era de grosero sayal, estava siempre en desierto, comía yerbas y aquello que de limosna le daban los paysanos.*
>
> *[…]Este sugeto escrivió diferentes cartas á los Diputados de Cataluña […] y á su insinuación los Diputados nombraron dos Coroneles en personas de dos labradores de limpia sangre: el de cavallería fué Pedro Brichfeus, natural de Castelltersol, y el de infantería Francisco Busquets, […]que levantaron los Regimientos á sus costas […]*[XCV].

Ara bé, sabent que feia un temps que ja combatia ací i allà, que figurava en la llista negra de l'enemic i que tenia amistat i havia tingut –si no tenia encara- una companyia comercial amb el general en cap de la cavalleria, el seu nomenament, descrit fins ara com la conseqüència de la il·luminació d'un tipus que vivia com una salvatgina al mig de la muntanya, se'ns mostra com una operació lògica i coherent: un cop decidida la creació d'una unitat de cavalleria adscrita a l'exèrcit que lluitava fora de Barcelona calia trobar algú per dirigir-la, i ¿què més lògic que confiar-la a una persona amb experiència guerrillera que tenia tota la confiança del general en

[42] El seu avi va anar a les Corts del 1626; el seu pare, a les del 1626 i les del 1640; i el seu germà, a les del 1701 i les del 1705 [MORALES 1983].

[43] Fins i tot BERENGUER 2002, que se centra específicament en Francesc Busquets, dóna per bona aquesta versió; però, com la resta d'historiadors, no la fonamenta en cap document més enllà del manuscrit de Castellví.

cap com en Pere Bricfeus, que, a més, estava disposat a pagar-la[44], probablement amb l'ajuda del mateix Miquel de Ramon? Per a més inri, la notícia de Castellví és inexacta: en Pere Bricfeus no va ser mai cap pagès de neta sang –gràcies per perdonar-nos la vida-, sinó un doctor en Arts i un paraire que, a més, tenia el petit títol nobiliari de donzell[XCVI].

Fet coronel, va actuar, sota les ordres d'Antoni Desvalls, el marquès de Poal, a la zona oest del Vallès: va dirigir emboscades contra els combois d'avituallament dels assetjadors, vers el dia vint de març del 1714, a Martorell[XCVII]; va defensar els pobles a l'entorn de Montserrat durant el juliol i l'agost[XCVIII]; va participar en un enfrontament amb dos mil infants i mil cinc-cents soldats de cavalleria borbònics el tretze i el catorze d'agost a Talamanca i Sant Llorenç Savall, on li van ferir el cavall, una acció que va acabar amb victòria catalana i amb l'enemic fugint a la desbandada i deixant enrere sis-cents soldats i cinquanta oficials morts[XCIX]; va dirigir un cos de set-cents infants i setanta cavalls, que va sortir de Vacarisses el vint-i-cinc d'agost, que havia de provar d'entrar a Barcelona per la banda del Llobregat, però el destacament va ser descobert a El Papiol i es va haver de retirar a Corbera del Llobregat abans de retrobar-se amb el marquès de Poal a Capellades el vint-i-nou d'agost[C]; finalment va retirar-se a Cardona, que va capitular el divuit de setembre[CI]: el nom d'en Pere Bricfeus consta a la clàusula disset de la capitulació, entre els oficials de l'exèrcit imperial a qui es respectarien la vida i les propietats[CII].

I al principi li les van respectar: el vint-i-u de setembre el *magnànim* exèrcit borbònic va *perdonar-li tots els crims* que havia comès[CIII], però abans d'acabar el mes els principals caps militars de la resistència que no havien pogut exiliar-se o amagar-se estaven detinguts[45]. D'altres van viure en llibertat vigilada durant un temps, com en el cas del general Moragues, que havia de presentar-se cada dia al palau del capità general Tserclaes fins que va ser detingut el vint-i-dos de març del 1715 i executat el dia vint-i-set[CIV]. En Pere Bricfeus devia trobar-se en la mateixa situació de control quan l'onze de novembre del 1714 va anar al notari de Terrassa a donar poders per a plets a n'Antoni Comelles[CV]. Després ja va haver d'amagar-se: el vint-i-nou d'agost del 1715, la seva dona i la seva sogra van vendre unes cases davant del notari, i calia la seva signatura[46]; ell no hi va anar, sinó que dos testimonis van donar fe que la signatura que portaven era la seva[CVI]. Castellví explica que va aconseguir d'exiliar-se després de ser llargament perseguit pels soldats borbònics[CVII], i aquest cop deu dir la veritat, perquè el vuit d'abril havia sortit la seva ordre de detenció, on consta que el servei d'espionatge borbònic sabia que estava amagat:

> *Importa al Real Servicio que valiéndose V.M. de la mayor dissimulación y cautela, procure por todos los medios posibles y practicables prender a la persona del Dr Bricfeus, de Tarrasa, el qual sigún noticias va escondido y rodando por las vezindades de dicha villa y del lugar de Castelltersol, o en qualquier parage que V.M. lo sepa, [y] logrando V.M. su captura lo hará conducir con toda siguridad a las cárceles de esta ciudad [de Barcelona], valiéndose de las tropas que tendrá V.M. más cercanas*[CVIII],

i el setze d'octubre del mateix any encara va tornar d'amagat al notari de Terrassa, per fer n'Antoni Comelles procurador per administar el seu patrimoni[CIX]. Aquesta és l'última vegada que està documentat a Terrassa, perquè el 1717 la seva dona és designada com a "Anna Maria, dona de Pere Brichfeus, absent d'aquest Principat"[CX]

---

[44] Sebastià Dalmau també va pagar per reclutar, equipar, entrenar i mantenir tot el Regiment de la Fe que ell comandava com a coronel. El Regiment Bricfeus no va anar mai uniformat [HERNÀNDEZ 2007 p 186 i 202].

[45] El vint-i-dos de setembre va quedar redactada la llista de caps militars que calia capturar, i aquella mateixa tarda [MUÑOZ 2005 p 27] van ser detinguts els primers: Basset, Bellver, Sans Miquel, Dalmau, Torres i Eiximeno, Aixandri, Maians, Llinàs, Bordes, Antillon, Vila i Lleó, Soro i Sànchez; també es va muntar guàrdia a les cases de Villarroel, Ramon, Díez d'Aux, Mas i Duran i Vinyals, que estaven ferits. A l'octubre tots estaven empresonats a Alacant, tret de Díez d'Aux, que va aconseguir d'escapar-se [ALBERTÍ 2006 p 372-373]. El Marquès de Poal i el seu germà, Manuel Desvalls, ja ho havien fet i van arribar a Gènova el divuit de novembre [MUÑOZ 2005 p 27].

[46] Les cases eren d'Anna Maria Ferrers, però Pere Bricfeus en tenia l'usdefruit per raó de matrimoni.

i Castellví l'esmenta entre els coronels de voluntaris de l'exèrcit austríac el 1716 i 1717[CXI].

2.3.1.3 Viena d'Alemanya

A Àustria el coronel Pere Bricfeus va ser destinat –sempre sota les ordres del marquès de Poal- a Hongria, i va participar, mantenint el rang de coronel, en la tercera guerra turca (1716-1718)[CXII], que va permetre a l'Imperi guanyar territoris a les actuals Sèrbia i Romania[CXIII]. Va morir el 1724 a Viena[CXIV]; no sé on el van enterrar.

53. L'Imperi de Carles VI d'Àustria [ALCOBERRO 2007 p 165].

Tots els seus béns havien estat confiscats el mateix octubre del 1714[CXV]; el 1722 apareixen entre molts d'altres a la relació de béns incautats d'aquell any amb el rendiment anual que produïen: vuit-centes setanta-cinc lliures i dotze sous[CXVI]. La seva dona no va saber que havia mort fins el 1725, perquè en una venda que va fer a principis d'any, encara és "Anna Maria Ferrés, dona de Pere Brichfeus, absent d'aquest Principat"[CXVII], i més endavant ja apareix com a "Anna Maria Ferrés, vídua del doctor Pere Brichfeus, que el dia del seu òbit vivia a la ciutat de Viena d'Alemanya"[CXVIII].

2.3.1.4 La postguerra a Terrassa

El futur de n'Anna Maria Ferrers, com el de tothom en la conquerida Corona d'Aragó, era bastant negre, ara que en Pere havia marxat i el rei s'apropiava tot el que volia: ella només disposava dels seus propis béns, i va començar a vendre'ls: el 1717 va ser un hort a la Font Vella de Terrassa[CXIX]; el 1723, un cens[CXX]; el 1724 un camp al Mas Oller[CXXI], i encara algunes propietats més per poder pagar els oficis a la memòria de la seva sogra i el seu fill, que havien mort[CXXII]. El 1725, li van arribar més béns per vendre des de la llunyana Àustria: s'havia signat la Pau de Viena, que va suposar el retorn dels béns confiscats; en Pere, ai las, ja era mort. Va anar-se venent –des que el va recuperar el 1725 fins el 1731- el mas Vallcorba del Sot, que havia estat del seu marit, situat a la parròquia de Sant Julià d'Altura[CXXIII], i moltes d'altres peces de terra arreu del terme de Sant Pere: a les Martines[CXXIV], a les Rieres[CXXV], al mas de les Carbonelles[CXXVI], a la Font Vella[CXXVII] -dins del terme de Terrassa-, a les Muntanyes de la Garriga[CXXVIII] i al Mas Xoriguer[CXXIX]. Les seves dificultats econòmiques encara van créixer més després de perdre un plet en què se li reclamava el pagament d'uns censals endarrerits de la casa al carrer del Vall –la que li havia donat el seu pare en casar-se-, que no s'havien pagat des que els Ferrers l'havien comprada, el 1678, perquè l'escriptura no en parlava[CXXX]. Sent com era la dona d'un exiliat austriacista, aquell plet a la cort del batlle ja l'havia perdut abans de començar, el 1729.

Durant la recerca al fons notarial de Terrassa he trobat tota una colla d'atestacions que permeten comprovar la duresa d'aquella postguerra; són documents fets amb intencions diverses, i per membres de tots dos bàndols; no tots afecten avantpassats meus, però crec que val la pena reproduir-los aquí perquè descriuen amb molta vivesa el present d'aquella gent.

Els regidors i el batlle eren botiflers des que els filipistes controlaven Terrassa[47], però la repressió que, acabada la guerra, els borbònics van dur a terme va ser tan severa que també els renegats van haver d'empassar-se'n algunes; el novembre del 1714, el comandant de la unitat que ocupava Terrassa va decidir pel seu compte incrementar el valor de la moneda castellana respecte del que havia fixat el mateix superintendent general José de Patiño:

> Joan Rovira i Figueres i Josep Bogunyà, consellers de la universitat de Terrasa declaren que, el tretze de novembre de 1714, trobant-se ells […] en companya de l'honorable Pere Poal, Batlle de la present vila […] en lo palau de dita vila i en una cambra d'aquell on està allotjat el Sr D Lluís Grandedie, capità comandant del

[47] Les tropes del general Bracamonte van cremar Terrassa el tres de setembre del 1713. A partir de llavors, la vila va estar en mans filipistes [BERENGUER 2002 p29].

> regimen de Suïssos que es troba allotjat en dita vila, el dit senyor D Lluís Grandedie […] ha manat al dit honorable Pere Poal […] que en continent fes fer una crida pública en dita vila manant que totes i qualssevol persones, des de l'hora i punt que dita publica crida serà feta en avant hagin de prendre la dobla a sis lliures, el rals de vuit a una lliura deu sous, i les peces de dos a set sous i sis, el ral de plata castellà a 3 sous i nou i la resta al respecte que així ho ha rebut ell del senyor intendent i aixi tenia ell ordre de fer-ho fer. A què encontinent ha replicat dit honorable Pere Poal, batlle predit, que ell d'ordre del Sr D Joseph Patinyo, intendent general de l'Exèrcit i Principat de Catalunya que ha precedit en escrit i està fixat en el pilar del porxo de dita vila, que les dobles i altra moneda de Castella i Catalunya hagin de córrer així com abans corrien, i aixi que no volia contrafer a dita reial ordre publicada fins que li ensenyàs altra ordre del Sr Rei. I encontinent dit Sr capità comandant ha manat al dit Sr Batlle que fes fer la crida com li tenia dit, i que no volia entregar-li cap ordre, que ell ja ho tenia en sa llengua, i que encontinent arrencàs la dita ordre i pregó que estava fixat en dit porxo; a què ha respost dit honorable batlle que ja ho faria i seria per força[CXXXI];

i l'octubre del 1715, el tinent coronel del regiment d'infanteria de Toledo, davant les peticions dels síndics de Terrassa, que l'havien seguit tot un dia i l'havien esperat tota una nit, de retorn d'unes requises duplicades, va ordenar-los que el deixessin tranquil i se n'anessin si no volien prendre mal:

> Josep Mas, de Terrassa, i Valentí Llonch i Guanteres, de Sant Pere, declaren que el vint-i-nou d'octubre de 1715 aprés que el regiment d'infanteria de Toledo anant de trànsit hagué marxat de la present vila devers la vila d'Esparraguera, anaren ells dits referints enviats com a síndics de la dita vila de Terrassa i la universitat forana de Terrassa seguint dit regiment fins dita vila d'Esparraguera per aconseguir la restitució dels seixanta-vuit bagatges que d'ordre del senyor batlle de dita vila i terme de Terrassa i amb crescudes penes donaren i entregaren els honorables consellers de dita vila i del terme o universitat forana de Terrassa, i havent-ho suplicat repetides vegades al senyor tinent coronel governador de dit regiment perquè manés restituir els dits bagatges no ho volgué fer ni concedir mai, i havent tingut paciència d'aguantar en dita vila d'Esparraguera fins l'endemà dia trenta per veure si en carregar els bagatges que devia donar dita vila d'Esparraguera el dit senyor tinent coronel faria restituir dits seixanta-vuit bagatges de dita vila i terme de Terrassa, havent-li-ho ells dits referints suplicat novament, no ho volgué concedir i se'n tornaren ells dits referints sens obtenir son fi[CXXXII].

Ara els amos eren uns altres i, talment gossos de caça a punt de saltar amb ràbia damunt del cérvol malferit, preparaven confiscacions i revenges, i, per a tal fi, comptaven quanta civada es colliria:

> Josep Amat, pagès de Sant Pere, i Feliu Casablanca, pagès de Sant Pere, i Josep Oriach, pagès de Sant Julià, declaren que l'onze i dotze dels corrents d'ordre dels honorables consellers de la Universitat foraan de Terrassa, junt amb alguns oficials i soldats del regiment de Vandoma (que per est efecte vingueren en la present vila acompanyats del senyor D Josep Forneguera) reconegueren les terres de les cases de pagès o masies del terme de Terrassa per saber els farratges i civades que en aquelles se troben sembrats i havent-ho mirat repartir amb veredes o quartos de dit terme…han trobat haver-hi set-cents noranta-tres quintars de farratge i cinquanta-quatre quarteres de civada, de les quals, segons la pràctica que tenen de son art de pagès, haguda consideració a la poca disposició de collita del corrent any i per sembrar sempre la civada en les terres més estèrils […] judiquen poder resultar de cada quartera de sembradura de civada uns dotze quintars de farratge i no més[CXXXIII],

i feien memòria de les operacions que els soldats austriacistes havien fet en contra seva, evidentment amb la voluntat de fer-los-ho pagar:

> Pere Viloca, Miquel Boada i Pau Ros declaren que el dos d'abril de 1713, trobant-se ells i Joan Cahís […] en terres de l'heretat que posseeix don Josep Bru i Mora en Barcelona populat a la vora d'una riba que dóna al torrent dit de Paradís, asseguts prenent la fresca, ja tant que seria pròxim de posta de sol, que distaria dit lloc de la torre dita d'en Bru uns 150 passos, i es recorden molt bé que estant així asseguts en dit lloc veieren anar devers dita torre d'en Bru set o vuit homes amb armes, que dos voltaren la casa per darrere i que els altres s'encaminaren al davant de dita casa i sospitant ells dits referints que dits homes aixi armats no anessin ocasionats per fer alguna maldat, gairebé al mateix temps oïren crits o llantos i després acostant-se a dits crits veieren que els dits homes armats eixint devers l'era de dita torre d'en Bru i encaminant-se al darrere d'aquella aportaven o tenien presos el dit D Josep de Bru i

> D Anton Bru, son germà, i que encotinent se recorden molt bé que el dit Joan Cahís digué a ells dits referints amb veu alta "així nos havem de mirar això, anem senyor vicari" i acostant-se ells dits refernits i dit Cahís devers dits homes es recorden molt bé ells dits referints que el dit Joan Cahís amb veu imperiosa i alta digué a dits homes quina ordre porten per prendre eixos cavallers, a què respongueren que la tenien de son general i que s'acostàs ningú a ells los matarien, quan encontinent dit Pere Viloca, prevere, […] digué a dits Miquel Boada, prevere que aleshores era laic, Pau Ros i el dit Joan Cahís que no es moguessin, que ell com a eclesiàstic s'hi acostaria per poder aconsolar dits germans D Josep i D Anton Bru, i en efecte s'hi conferí i en el poc temps que pogué estar entre dits homes els féu donar paraula que no danyarien dits germans D Josep i D Anton Bru ni els matarien[CXXXIV].

Tot just acabada la guerra alguns encara pensaven que podrien obtenir justícia pel mal fet a les seves propietats i anaven al notari per deixar constància de l'abast del perjudici; de vegades es tractava de les collites:

> Gabriel Cassanet i Francesc Quingles, treballadors de Terrassa, declaren que el maig del 1714 les tropes de sa majestat (que Deu guardi) que anaven amb el destacament comandat pel Senyor don Diego Gonsales en el temps que aquell féu habitació en dita vila de Terrassa, se menjaren, consumiren i malmeteren el sembrat de blat que aleshores era en una peça de terra dita la Calopa de tinguda set quarteres; Item el sembrat de blat que en el mateix temps era en una peça de terra dita el Campet, de dues quarteres de sembradura, i unes set quarteres de sembradura del blat que era així mateix sembrat en la plana dita del Palau, totes al territori de la present vila, les quals terres són totes de l'heretat de don Miquel Ramon[CXXXV];

d'altres vegades, eren edificis:

> Pere Bracons, pagès de Sant Julià, i Francesc Figueres, pagès de Cerdanyola i abans de Sant Julià declaren que el vint-i-tres d'abril proppassat del 1714, el destacament o tropes que comandava l'Iltre senyor Marques de Tui, passant des del lloc de Tolosa a la vila de Sabadell, romperen les quatre moles del molí dit d'en Sallent de dita parroquia de Sant Julià, el qual molí tenia arrendat en aquella ocasió Miquel Girbau, moliner, i saquejaren i robaren al dit Girbau tots els mobles i havers que tenia en dit molí, i ho diuen saber per haver anat l'endemà en dit molí i haver vist dites moles rompudes, i altrament per haver-ho oït dir publicament que el dit destacament no sols espatllà les dites quatre moles i saqueja dit Girbau sino també totes les cases i pagesies que trobaren des de dit lloc de Tolosa a la vila de Sabadell[CXXXVI].

Pot semblar estrany que fossin prou ingenus per pensar que algú els indemnitzaria, però vist després de tres-cents anys del mateix pa, descobrim que era simple inexperiència, i que els ingenus són, en tot cas, els qui ara es creuen aquells que prediquen la mateixa confiança. Els més vius, entre els quals hi havia el meu avi vuitè Josep Samaranch, aviat van entendre que calia desconfiar de les partides de soldats:

> Josep Samaranch i Francesc Vives, tots dos corders de Terrassa, testifiquen que el dia dotze dels presents i corrents mes i any els honorables Valentí Boada, Josep Parés, Josep Mas i Jacint Arch, regidors de la Universitat de la present vila de Terrassa, junt amb D Pau Grippa, tinent del regiment de Tarragona que es troba en la present vila, se conferiren amb ells dits Josep Samaranch i Francesc Vives […] perquè encontinent pagats i satisfets, fessin cent vint-i-set morralets per a altres tants cavalls, que la nit del dia deu de dit corrent mes arribaren en la present vila d'ordre del molt Iltre Sr Intendent Gl, i no tenint ells dits atestants en ses botigues drap per fer dits morralets quedaren acordes […] que l'endemà dia tretze baixarien a Barcelona a comprar drap per poder fer dits morralets amb puntualitat; com en efecte el mateix dia tretze, havent rebut de dits honorables regidors els diners per comprar el drap, baixaren a Barcelona i compraren dit drap. I el dia següent […] ells dits atestants per si i els mossos feren i acabaren els dit cent cint-i-set morralets, dels quals ell dit Josep Samaranch en sa casa pròpia n'entregà al mateix tinent D Pau Grippa setanta i sis ronsals; i els restants cinquanta-set morralets, ell dit Samaranch el dia quinze […] els aportà a la casa de l'habitació de dit tinent, i el dia vint-i-quatre del mateix d'ordre de dits senyors regidors entregà per dits cavalls vuit ronsals als mossos governant aquells, i ell dit Francesc Vives des del dia dotze fins el dia setze del mateix mes entrega per a cavalls trenta-dos ronsals, ço és catorze en mans del mateix tinent i els restants divuit als mossos governant dits cavalls[CXXXVII].

Ara els amos eren ells, els borbònics, i assolaven el país amb impostos abusius[48]. A Terrassa, en Joan Samaranch, el meu avi novè, que va recollir-los, va trobar-se que no li volien pagar la feina al preu que havien acordat; ja passa:

> Joan Samaranch, corder de Terrassa, testifica que a finals de desembre del 1715 "se conferiren amb ell dit referint Pere Boada, Valentí Busquets i Cosme Suris, consellers que aleshores eren de la Universitat de dita vila de Terrassa, perquè col·lectés la talla que dits consellers i Ajuntament […] havia fet dos o tres dies antes, i havent acceptat ell […] lo col·lectar dita talla se concertaren del […] treball de la col·lecta, havent debatut un gran rato lo quant se li havia de donar i quedaren […] que per dita col·lecta i treball […] li donarien dits consellers dotze lliures. I és veritat que havent el dit Samaranch donat compte de la col·lecta de dita talla i d'altres talles fetes per dits consellers, en lo temps de son consellerat, als honorables regidors que avui són de dita Universitat no li volgueren dits senyors regidors abonar per dita col·lecta sinó vuit lliures per cada talla i veient no se li abonaven ni pagaven dotze lliures per cada talla com li havien promès dits Boada, Busquets i Suris, […] digué el dit referint que los dits Boada, Busquets i Suris les pagarien de sos diners[CXXXVIII],

i a Sant Pere, els pagesos, entre els quals hi havia els meus avis desens Jaume Palet de la Quadra i Pau Dolcet i el meu oncle onzè Josep Sabater, es van haver de reunir per decidir quant havia de pagar cadascú[CXXXIX]. No els venia de nou, això de trobar-se per donar diners, perquè ja ho havien fet no gaire abans, quan els va tocar restaurar la casa del rector:

> Primo, que per ocasió de trobar-se cremada la casa del reverend vicari de la present parròquia, com també les cases dels reverends diaca i monjo que són contigües al costat de la dita església de Sant Pere, i sia precís i necessari per a l'habitació de dit reverend vicari haver de fer i edificar casa per al consol espiritual de tots els parroquians, i la casa que abans tenia dita parròquia per a l'habitació de dit reverend vicari era petita i indecent per habitar-hi un sacerdot, han per això resolt i determinat sia feta una casa còmoda i capaç per habitar dit reverend vicari, a gastos de l'obra de dita església, ço és dels parroquians de la present parròquia, i que per dit efecte sien establertes les dites dues cases cremades dels dits reverend diaca i monjo, al més suficient i mòdic cens[CXL].

Dinou anys després que s'acabés la guerra, el soldats encara rondaven per tot arreu, fent i desfent, i adobant la gent amb pretextos tan banals i grotescos com un meló:

> *En la manyana del pnte dia en la plassa publica de dicha villa de Tarrassa, a hora que serian las seys de la manyana, poco mas u menos, en donde el dicho Joseph Feliu, requiriente se hallava vendiendo melones, han visto ellos dhos attestantes que un official del Regim^to^ de Tarragona de Dragones, del esquadrón que se halla aquartelado en dha villa de Tarrassa, que segun crehen es el Ayudante Dragon de otro esquadron, se ha arrimado al dho Joseph Feliu requiriente pidiendole el precio de un melon, y diziendole el requiriente que queria ocho dineros del melon le ha dicho el dicho Ayudante Dragon que allá tenia sinco dineros y no le queria dar mas, y el dicho Joseph Feliu requiriente, viendo que no le dava el valor del melon le ha dicho al dicho Ayudante Dragon que no queria sinco dineros pues el melon valia ocho dineros, y ha hechado à tierra los sinco dineros que tenia en la mano, y viendo el dho Ayudante Dragon, que el dicho Joseph Feliu requiriente havia hechado los dineros à tierra le ha maltratado muchissimo con palabras injuriosas y el dicho Joseph Feliu requiriente entonces ha recogido los sinco dineros y los ha puesto en las manos del dicho Ayudante Dragon diziendole que no los queria perque no era aquello el valor del melon quando à poco rato han visto ellos dhos attestantes que ha llegado el capitan comandante de dho esquadron de Dragones del Regim^to^ de Tarragona aquartelado en dha villa de Tarrassa, y sin attender à cosa de razon, con una mangala que en la mano llevava, ha dado muchos palos en la cabeza, espaldas, i cuerpo del dicho Joseph Feliu, requiriente, que crehen ellos dichos attestantes que está muy mal tratado de los golpes, y no contento de los golpes y palos que el dicho comandante ha dado al dicho Joseph Feliu requiriente, ha mandado el mismo comandante al dicho Joseph Feliu requiriente que luego sacara de la plassa los*

[48] L'octubre del 1714 Patiño ja va decretar la recaptació d'un *donativo* general [ALBERTÍ 2006 p 381]; immediatament després els borbònics van fer pagar l'impost de guerra aprovat els desembre del 1713 que no havien pogut cobrar [MUÑOZ 2005 p 207]; i cap a finals del 1716 van implantar el Cadastre [MUÑOZ 2005 p 211].

melones que allí tenia para vender y el dicho Joseph Feliu requiriente lo ha hecho sin dezirle palabra alguna[CXLI].

Havia passat prou temps perquè el notari aprengués que calia escriure en castellà els textos que s'havien de presentar a l'administració de Justícia[49].

2.3.2 Els pagesos

2.3.2.1 Els Sabater de Santa Margarida i els Palet de la Quadra

2.3.2.1.1 Conservar, desfer i refer el patrimoni

També el meu avi vuitè Jaume Palet de la Quadra va aprendre que en la nova situació valia més que no es posés en política, i que, pagès com era, es preocupés només del mas; vet aquí un fragment del seu testament del 1750:

> […] en cas que mon hereu […] cometés algun crim de lesa majestat o caigués en desgràcia del rei vull que aquest s'entengui desheretat tres dies abans d'haver caigut en tal desgràcia […] i en cas que no pogués tenir el perdó del rei, no vull que torni a posseir mos béns […][CXLII].

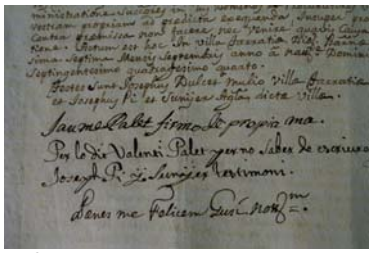

54. Signatura del meu avi vuitè Jaume Palet de la Quadra Domènec (1744).

El seu pare, també Jaume Palet de la Quadra, ja va testar d'una manera semblant el 1705, però amb una fórmula que no tenia contingut polític i sense dir res del rei:

> Vull, orden i man que en cas que en l'esdevenidor algun dels dits fills i hereus meus instituïts o substituïts cometi algun crim (cosa que Déu no permeti) o altrament en alguna manera [caigués] en error el qual i altrament se meresqués confiscació de béns de tal delinqüent aleshores i en dit cas el cometent dit crim encontinent ipso jure sia i entenga ésser privat com jo ara per aleshores, seguint-se el dit cas, el privo de dita ma herència i tots i qualssevol béns meus els quals encontinent es transfereixin i passin a l'altre o altres immediatament cridats[CXLIII].

Els meus avantpassats volien que el mas dels Palet de la Quadra durés per sempre –i que sempre fos de la família-, i tenien clar que cadascun d'ells només era un de tants dels que havien posseït i posseirien l'heretat i que la seva funció era conservar –i si podien, engrandir- el patrimoni[50]. És per això que convenia allunyar-se del rei i del seu poder confiscatori. Però hi havia d'altres perills que podien fer que el mas no fos etern: el meu avi vuitè també va deixar escrit en el seu testament del 1750 "que qualsevol de dits mos fills que entrarà en religió […] es tingui per desheretat", i ho va repetir quan va tornar a fer testament el 1758: "Vull i man que ma heretat i béns no pugui succeir alguns que sien dements, furiosos, en sagrats ordes constituïts, ni en religió alguna professos"[CXLIV], perquè, si l'hereu es feia eclesiàstic, no tindria fills, i era probable que tota l'heretat passés a mans de l'Església; i ja no seria, com ell volia que fos eternament, dels Palet de la Quadra.

Per conservar el patrimoni calia excloure els religiosos, els criminals i els compromesos en política; per mantenir-lo íntegre calia evitar vendes i establiments –si no era per necessitat o per engrandir les propietats-, i això també ho va deixar clar en Jaume Palet de la Quadra el 1758:

> que qualsevol dels qui es veurà hereu de tota ma heretat i béns no puga vendre, pignorar, alienar, fer obligacions o fermances, ni establir terres de ma heretat i béns, ni carregar alguns mals sobre dita ma heretat ni part o porció d'aquella desmembrar, si no és a efecte de dotar i colocar en matrimoni fills i filles […] per pagar llegats, per

---

[49] La recerca també m'ha permès veure que els notaris van escriure sobretot en llatí fins a finals del segle XVII –especialment les fórmules; quan havien d'explicar pactes una mica singulars ho feien en català, fet molt observable en els capítols matrimonials-, que al XVIII escrivien en català i que així ho continuaven fent durant la primera meitat del XIX, amb l'única excepció dels escrits per a la Justícia.

[50] Ho explica CAMPS 1969:

> La casa […] havia de tenir el predomini damunt de les persones [p 81] […] l'hereu per manament de l'ètica social no passa de ser un fiduciari, una mena d'hereu gravat en el sentit que té un deure anterior i superior a tots els títols jurídics de conservar i millorar el bloc patrimonial que ha rebut amb l'encàrrec de traspassar-lo als venidors [p 86].

> restitucions de dots […] per comprar alguna propietat immoble utilosa i convenient a dita ma casa i béns i no per altra causa i raó.

En Jaume també volia que el seu hereu s'endeutés només per afavorir el mas, i millor en diners que en terres[51]. El 1750 va fer escriure: "Dono permís que a efecte de comprar alguna propietat […] pugui pendre a censal allò que sia necessari, però no més quantitat de la necessària."

Tenia ben endins el sistema de l'hereu. El mas Palet de la Quadra era un dels grans masos de Sant Pere de Terrassa[CXLV]; el mateix nom ja busca donar-se importància indicant exactament l'origen geogràfic, a l'estil dels nobles: *de la Quadra* [de la Cartoixa de Vallparadís, avui en terme de Terrassa]. Sembla que el seu avi es creia prou important per poder saltar-se les normes, però el sistema tenia els seus mecanismes de control: va decidir quina part del dot de la seva segona dona Teresa Bou repartiria entre les seves filles, però no podia fer-ho[52]; la dona va voler que quedés molt clar en el seu propi testament que ella decidia què passava amb el seu dot sense cap intromissió:

> Per quant tinc notícia que dit Jaume Palet, marit meu, quan casà a Maria i a Teresa Palet, filles mies i a ell comunes, per drets de legítima materna i altres en mos béns competents prometé donar-los a cada una d'elles cent lliures Barns segons m'han dit i jo no haja fet ni firmat ni promès fer donació alguna d'aquelles, ni ma intenció sia estada mai donar-los per dits drets de legítima materna i altres en mos béns competents sinó solament seixanta lliures de dita moneda a cada una d'elles per això, declarant ma intenció i voluntat vull i man que a dites Maria i Teresa Palet, filles mies no se'ls sia donat i pagat per los sobredits drets sinó seixanta lliures Barns a cada una d'elles…no obstant qualsevol promesa feta per dit Jaume Palet, marit meu quan casà dites mes filles amb els Capítols d'aquelles o altrament en altra qualsevol manera…i si de cas en els Capítols de dites mes filles constés que el dit Jaume Palet hagués promès donar pels dits drets de legítima materna les dites cent lliures…vull sia de ninguna força i valor per no haver jo consentit ni firmat tal donació[CXLVI].

El 1724 el germà de l'hereu de Can Palet de la Quadra, el meu oncle novè Valentí Palet, i en Jaume Deu van fer un tracte amb el meu oncle onzè Josep Sabater de Santa Margarida, de Can Sabater de Santa Margarida, una heretat veïna de Can Palet i bastant més petita, que, segurament per motius de salut[CXLVII], no podia treballar la terra: en Valentí i en Jaume treballarien les terres d'en Josep, que mantindria els segadors quan fos l'hora, i a canvi es podrien quedar la meitat de la collita. Els deutes d'en Josep ja eren preocupants i feien témer un embargament:

55. Falç i esclopet al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

> Item es pactat que dits Jaume Deu y Valenti Palet hajan de anticipar y bastraurer al dit Joseph Sabater vint y sinch lliures Barnas; las quals pugan recobrar de la meytat dels grans espectarán â dit Joseph Sabater al preu ques vendran los grans lo mercat antes, y lo mercat apres de Nª Sª de Agost en la plassa de Tarrassa. Y si se esdevindra que lo Batlle ô Regidors per deures Reals enbargarán la part de dit Sabater demanera que dits Deu y Palet no podrán satisferse de ditas Vint y sinch

[51] Sebastià Casanovas i Canut, un pagès de l'Empordà del segle XVIII, que va veure com el seu pare dilapidava el patrimoni del seu mas, va condemnar-lo sense miraments; i tot i que no tenia cap simpatia per la seva àvia, a qui considerava responsable de moltes desgràcies seves, li va reconèixer que no es vengués res quan va controlar ella el mas mentre el seu fill combatia a la guerra de Successió:

> En lo dit temps que lo dit mon para estigé an St. Pera Pescador, com he dit, encaraq que la dita sa mara estigés en esta casa, ja ell se va enpenyar la aretat de Torroella a Francesch i Jaume Oliva, vuy són areus Rafel i Joat dits Olivas; tanbé en dit tenps se va enpanyar dos camps que té an torró, lo un és lo camp dit de la Confraria y lo altra lo camp de devant de la casa de dit Torró, dit lo camp Buach per ser estat de un tal Buach… y altras cosas, de lo que la seva mara la'n posquia molt ben guardar, per ser ella senyora y majora, ús y fructuària.
> En tot lo temps que lo dit Juan Casanovas, mon para, segí los baluntaris no se bané ni empenyà ninguna propietat, sí sols fou malvé la bacada y la augasada y lo que se'n portaba de casa, com està dit, y crià molts sensals ab los seus conpanys y posà molts deutas [CASANOVAS 1978 p 51].

[52] El dot mai deixava de ser de la dona i de la família d'on venia: en cas de separació, la dona s'emportava el dot; si la dona moria sense descendència d'aquell matrimoni, l'hereu de la seva família d'origen recuperava el dot; si tenia fills, era ella qui decidia com se'ls repartia el dot [AVENTÍN 2004 p 476 i 479].

lliures anticipadas, en tal cas dit Joseph Sabater haja de pagarlas encontinent, ô be la part faltará de aquelles de altres bens o effectes seus[CXLVIII].

El pacte es va repetir l'any següent, el 1725, però ara, en comptes d'en Jaume Deu, també va participar-hi el meu avi vuitè Jaume Palet de la Quadra: en Josep ja no feia res i només deixava les terres a canvi de tres de cada onze parts de la collita; continuava vivint al mas, tenia un petit hort i una vinya i criava gallines. El 1727 Josep Sabater va morir, i el va succeir el seu germà Marià Sabater, que també va morir al cap de poc[53], i va deixar el mas al seu germà Joan Sabater de Santa Margarida Puig, el meu avi desè. Tant ell com el seu filll Joan Sabater de Santa Margarida Montllor van aconseguir de mantenir més o menys estable l'economia del mas i malgrat els deutes que tenien van provar de fer algunes compres; el 1764, per exemple, el segon va justificar la venda d'"una peça de terra campa amb un noguer plantat de quatre quarteres de sembradura" perquè havia de pagar trenta-nou lliures, cinc sous i sis diners que estava devent a la Col·legiata per les pensions de set censals, i de tornar cent deu lliures, disset sous i set diners que li havien deixat per comprar els bous que tenia a casa "per a la cultura de les seves terres i fer-se seu el ramat de porcs que té a casa", per comprar blat per sembrar l'heretat i "per sustentar i alimentar a ell i sa família i socórrer les altres necessitats seves en aquest any tan míser i calamitós"[CXLIX].

En Joan Sabater de Santa Margarida Montllor va ser succeït pel seu fill Sebastià, que no va seguir gens l'ideari de conservació del patrimoni, en que tant s'insistia a Can Palet, i va vendre o establir les cent quarteres de terra de l'heretat Sabater de Santa Margarida, creient, segurament, que ja no valia la pena treballar com ho havien fet els seus avantpassats fins aleshores ara que d'altra gent estava disposada a pagar-li un cens per plantar-hi vinya, que donava molt de rendiment, i cuidar-la; no podia imaginar, com ningú llavors, res de semblant a una plaga de fil·loxera: el 1774 va establir dues peces de terra[CL]; el 1775 en va vendre dues[CLI]; el 1777 en va vendre una[CLII] i en va establir tres[CLIII]; el 1778 en va vendre una[CLIV] i en va establir tretze[CLV]; el 1779 en va vendre dues[CLVI] i en va establir una[CLVII]; el 1780 en va vendre una[CLVIII], en va establir dues[CLIX] i en va recuperar una que tenia establerta[CLX]; el 1781 en va vendre dues[CLXI] i en va establir una[CLXII]; el 1782 en va establir una[CLXIII]; el 1783 en va vendre una[CLXIV]; el 1784 en va establir una[CLXV]; el 1785 en va llogar algunes[CLXVI]; i el 1787 encara en va vendre una altra[CLXVII]; les vendes van ser perpètues i els establiments van ser a rabassa morta. La seva dona Maria Llobet, aquella noia que el 1773 havia marxat del mas familiar dels Llobet de Santiga, tal com he explicat al capítol 2.2.1, que tenia quinze generacions de pagesos al darrere i que havia aportat el dot més gran dels últims segles a la casa de Sabater[54], s'ho devia mirar amb horror.

---

[53] Degué morir entre el 1731 i el 1733: el 1731 creava censals com a hereu del mas [AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1731, p 20 i 68]; el 1733 ja era el seu germà Joan qui signava tots els documents [AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1733, p 87, 89, 94 i 106].

[54] El seu dot era de "tres-centes cinquanta lliures barcelonines i dues caixes d'àlber amb sos panys i claus, joies, robes i apèndixs corresponents, i quatre vestits a saber, l'un de griseta, altre de migcarro de oro, altre d'escot y l'altre de Mallorques, amb sa gavardina d'estamenya de mans i gipons corresponents" [AHS, Fons notarial: Pau Puiggener, notari; manual del 1773, f 175v]; la família havia rebut en casar-se el besavi de Sebastià Sabater un dot de "tres-centes lliures i dues caixes amb son pany i clau, i dos vestits, un d'escot, i altre d'estamenya" [AHCT, Fons notarial: sèrie de capítols matrimonials, nou de gener de 1666.], però quan es va casar el seu pare, la noia només va portar "cinquanta lliures, una caixa d'àlber amb pany i clau, robes, joies i haveries acostumades i dos vestits, un de xamellot i l'altre d'estamenya negrida" [AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1748, p 61]. Els Sabater, per part seva, havien arribat de donar "dues-centes lliures i dues caixes d'àlber o noguer amb panys, claus, joies, haveries, tres vestits i un manto" el 1701 [AHCT, Fons notarial: Manual de Capítols matrimonials de 1701-1736 del notari Joan Puig, f 15r], però el 1765 ja havien passat a donar només "cinquanta lliures barnes i una caixa amb ses robes i haveries i vestits corresponents" [AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1765, f 107v] que mantenien el 1791 [AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1791, f 148r]; això les noies, perquè el nois vint-i-cinc lliures pelades i a córrer. En canvi, al mas Palet, el dot que va aportar Caterina Bargalló en casar-se amb Jaume Palet de la Quadra el

Malgrat totes aquestes vendes en Sebastià encara devia estar uns quants anys conreant cereals, perquè el 1781 va comprar blat a dues persones diferents per poder-ne sembrar i per "sustentar sa casa i família"[CLXVIII]; el 1779 va comprar dos bous[CLXIX], i el 1782, dos més[CLXX]: segurament ja no tenia els dos primers perquè quan els va comprar ja va dir al notari que els havia pagats "encar que fossin un sac d'ossos" –amb uns avantpassats tan entesos com en Sebastià o en Lluís Llobet, de qui he parlat en el capítol 2.2.1, més val que jo no compri mai cap bou.

La casa va passar al seu fill –i oncle vuitè meu- Pau Sabater el 1791[CLXXI] amb tota la propietat venuda o establerta a emfiteutes, i plena de deutes. La vídua de l'hereu escampa Maria Llobet va veure la seva oportunitat d'agafar les regnes d'aquell mas tan enfonsat, per provar d'evitar-ne el naufragi absolut: en Pau, que tenia disset anys, sota la direcció de sa mare, va intentar de recuperar propietats: el 1792 ja va recomprar una peça de terra que el seu pare havia venut el 1778[CLXXII], i va continuar fent-ho els anys següents; però no va pas poder fer gran cosa, no només a causa dels deutes –que no eren pocs: el 1812 la Col·legiata del Sant Esperit de Terrassa li va reclamar més de quatre-centes lliures de pensions impagades-, sinó també perquè s'acostava una època de ben poca bonança econòmica: entre el 1793 i el 1795 hi va haver la Guerra Gran i el 1808 va començar la Guerra del Francès.

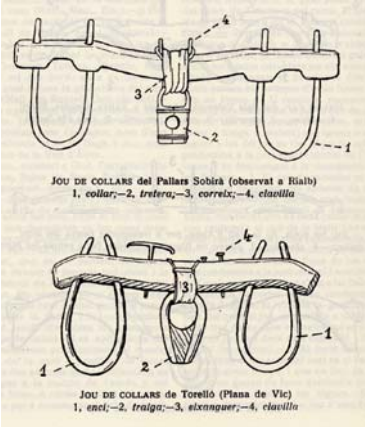

56. Jous [DCVB].

En Pau va morir el 1821, amb dos fills menors. Al mas, amb els nens, hi quedava na Rita Oriac, la vídua d'en Pau, i na Maria Llobet, la seva mare, que continuava decidida a no permetre que el mas s'arruïnés més deixant-lo en mans d'aprenents com la seva jove; se la va treure del davant:

> Atenent que la citada Rita Sabater i Oriach, a més de ser tutora i curadora de los fills és senyora majora i usufructuària de la universal heretat i béns de dit son marit, elegida en son precalendat testament; però com esta se encontra al dia dement o patint de certs intervalos des de la mort de son marit, de manera que és incapaç de tenir cura de sos fills ni menys de dirigir i governar sos béns, i com la anunciada Maria Sabater i Llobet, sogra sua i àvia dels menors s'encontra usufructuària dels béns de son difunt marit, elegida en son últim i vàlid testament (segons s'afirma), per la qual cosa deuen estar aquells en poder i custòdia, regiment i govern de la mateixa…

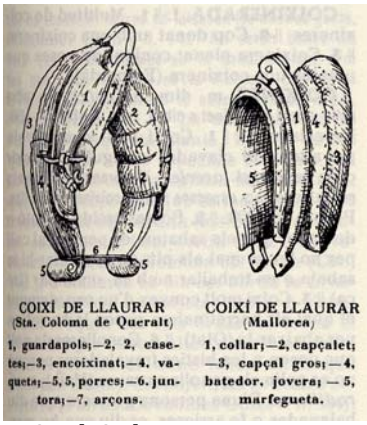

57. Coixí [DCVB]

Així ho va fer constar en l'inventari dels béns del seu fill difunt[CLXXIII], que transmet una situació ben galdosa, però on continua present el vell orgull del pagès de mas: "En la cort dels bous: un parell de bous, los quals té i posseeix la casa de Sabater a títol de lloguer."

2.3.2.1.2 Els treballs i les eines del camp

El tracte del 1724 entre en Josep Sabater de Santa Margarida, en Valentí Palet i en Jaume Deu de què he parlat més amunt, en el qual es partien la feina que s'havia de fer aquell any, també establia qui faria què en aquella explotació cerealista: en Josep Sabater havia llaurat i tenia a punt els fems per adobar la terra; en Valentí Palet sembraria juntament amb en Jaume Deu, que s'estaria a Can Sabater mentre fos temps de sembra; també s'hi allotjarien els segadors, quan arribés el moment de segar, i un home que els dirigís, que pagarien en Valentí i en Jaume; en el repartiment dels fruits anirien a mitges:

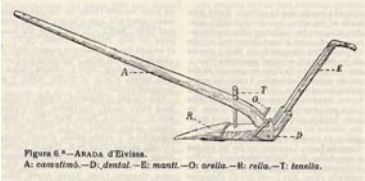

58. Arada amb tenella (T) [DCVB].

1722 va ser de "sis-centes lliures i dues caixes noves de noguer amb pany i clau, joies i haveries i quatre vestits, un de gorgorà negre, altre de cordonet de color, altre d'escot negre, bo, foraster, i altre d'escarlatina, una caputxa de ris i un manto d'escotilla" [AHCT, Fons notarial: Manual de Capítols matrimonials de 1701-1736 del notari Joan Puig, f 553r]. És clar que aquests dots no tenien res a veure amb els dots de la noblesa, que es comptaven en milers de lliures i que solien no pagar-se: el disset de maig del 1768 Felip de Riquer escrivia al seu sogre Anton de Ros que "No sé com poder quedar bé y aixir-me de l'empeño si v. m. no me fa lo favor de enviar-me quant antes la paga del dot que per elesió de v. m. me devia fer per lo mes de mars proppassat…" [RIQUER 1998 p 624-625] Riquer deixa entendre que mai no el va cobrar [p 655].
Per pagar el dot de Maria Llobet, el seu germà Dídac i la seva mare Paula es van haver d'endeutar [AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1773, f 379r].

> Primerament es pactat entre ditas parts, que per quant lo dit Joseph Sabater à sos propis gastos ha fets y perficionats los garets, y altrament disposadas las terres de dita heretat a punt de sembrar, y aportarà y posarà també tots los fems te en lo femer de dita sa casa; que perço los dits Jaume Deu y Valenti Palet hajan de donar y posar tot lo blat y demes grans sien menester per sembrar las ditas terres en lo pnt any e per poder alcansar los fruyts de la cullita mes prop vinent; havent de assistir lo dit Jaume Deu en lo temps del sembrar per treballar lo que sie menester per dita sembrada, havent dit Sabater de ferli lo gasto mentres durarà dit treball de sembrar.
>
> Item es pactat que en la ocasió de segar los grans de dita cullita, lo dit Joseph Sabater, haja de fer la despesa als segadors, y los dits Jaume Deu y Valenti Palet hajan de posarhi un home per ajudar, al qual hajan de pagar la soldada, y dit Sabater ferli la despesa.
>
> Item es pactat que de tots los grans resultarán de dita cullita, apres de pagats Delme y primícia, se hajan de partir per igual; ço es la mitat per dit Joseph Sabater, y laltre mitat per dits Jaume Deu y Valenti Palet.

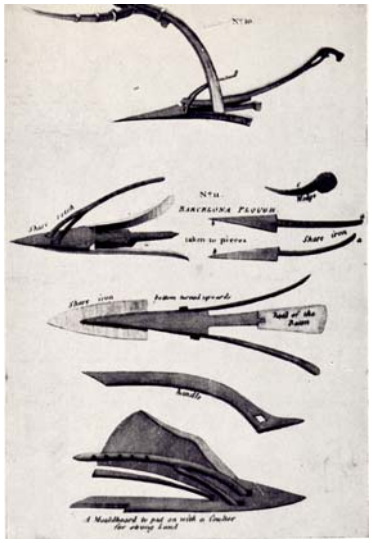

59. Arades del segle XVIII a Catalunya, amb orellons [VILAR 1975 pl 17].

En Valentí Palet, com en Jaume Palet de la Quadra, que participaria en el pacte del 1725, devia saber-ne, de conrear blat, perquè en el mas Palet també se'n produïa: l'inventari dels béns d'en Jaume Palet, del 1761[CLXXIV], diu que tenia cinc jous, tres per a mules i dos per a bous, i, d'aquests dos, un amb agulles i vencillons per lligar el collar dels bous al jou; quatre coixins per envoltar el coll dels bous i evitar que es fessin mal amb el jou; dotze arades, amb els seus accessoris: tres traigues per junyir l'espigó de l'arada al jou, vuit relles per obrir els solcs, tenelles per graduar la inclinació de la rella segons la profunditat del solc que es volgués fer, tres tallants per millorar el tall de la rella i alguns orellons per trencar els terrossos que la rella deixava enrere[55]; i cinc palafangues per fangar, és a dir, regirar la terra manualment; en Valentí Palet no va haver d'utilitzar cap d'aquestes eines el 1724 al mas Sabater perquè en Josep Sabater ja havia llaurat la terra per esponjar-la.

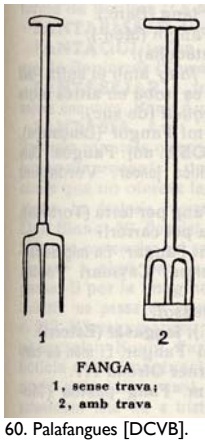

60. Palafangues [DCVB].

Sí que va haver de fer servir, per traginar els fems des del femer d'en Josep Sabater fins als camps i per escampar-los i barrejar-los amb la terra, coves fematers i cavafems –a l'inventari del seu germà n'hi ha onze dels uns i quatre dels altres-; el tracte no diu que en Valentí Palet hagués de fer formiguers per adobar la terra[56], encara que era corrent de fer-ne: el 1719, el mateix Josep Sabater havia venut "tota la llenya o brossa així terrera com brancam dels arbres que són en un tros o peça de terra, boscos de pins i alzines […] situat al lloc dit Pujol" a en Tomàs Viver perquè "pugau fer formiguers per adobar aquell [tros de terra] de la brossa terrera i branques dels arbres"[CLXXV].

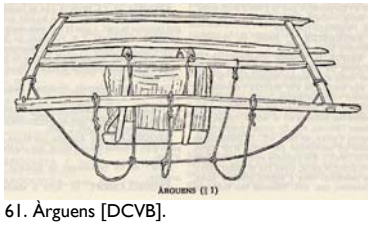

61. Àrguens [DCVB].

A l'hora de sembrar en Jaume Deu va haver de repartir els cabassos amb el gra, i fer allisar les terres amb el rascle un cop escampades les llavors; a l'inventari del 1761 es comptabilitzaven dos rascles i cinc cabassos.

Els segadors devien venir de fora, i per això el tracte especificava que en Valentí Palet i en Jaume Deu havien d'enviar algú que els vigilés mentre feien anar les falçs, i també les dalles, que permetien anar més de pressa però que eren més difícils de manejar en terrenys desiguals i feien perdre més gra en les estrebades; a l'inventari Palet hi ha quatre dalles i onze falçs.

Les espigues segades es carregaven en els àrguens –una estructura de fustes i cordes que es posava damunt l'esquena d'un animal; a l'inventari n'hi ha dos-, afeixades en garbes, i es portaven fins a l'era, on s'apilaven amb les pales –dues, a l'inventari. Després de colpejar les espigues per desprendre els grans de la palla, es llançava enlaire tot plegat amb les forques perquè el vent separés els uns de l'altra;

---

[55] Al segle XVIII, l'arada amb orellons era molt comuna a Catalunya, a diferència de moltes altres zones mediterrànies; els viatgers estrangers se sorprenien que aquest avenç –els orellons- fos tan present [VILAR 1975 p 323].

[56] Al segle XVIII, s'adobava la terra amb fems, cendres, runes, llots dels rius i formiguers [CAMPS 1969 p 121]; els formiguers es feien amb branques, arrels, brossa boscana i sarments de cep que s'apilaven i es cobrien de terra deixant un respirador a la part de dalt: s'encenien, i després s'encampaven les cendres i la terra que s'havien de barrejar bé per tot el camp [FERRER 1987 p 105-106]. Amb uns mètodes semblants es va aconseguir prescindir dels guarets a Flandes [VILAR 1975 p 320].

es tornaven a tirar els grans al vent amb les pales de ventar, ara perquè se'n separessin les clofolles: aquesta operació també es podia fer amb garbells o garbelles –garbells grans-, que segons la mida dels forats de la reixa servien per separar les clofolles, altres brosses o la pols. La palla que havia quedat escampada per l'era es recollia amb els rampins, els rastells i els tirassos, es transportava amb coves pallissers, que eren de grans dimensions, i s'apilava en el paller amb els forcats. El 1761, en fer l'inventari, el notari va trobar vint-i-cinc forques, una pala de ventar, sis garbells i una garbella, tres rampins, dos rastells, un tiràs, cinc coves pallissers i tres forcats.

62. El vent separava el gra i la palla [*Tradicionari*. Volum 2. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2006, p 60].

El mateix inventari fa entendre que a Can Palet també es produïa vi, perquè en Jaume Palet tenia quatre perpals, per fer els forats que calien per plantar els ceps; onze o dotze destrals, que s'utilitzaven per tallar les branques dels ceps; onze càvecs, tres magalls d'escarpell, set magalles i setze xàpols, tots ells per cavar i airejar la terra de les vinyes, i arrencar-ne males herbes; vint-i-sis portadores per traslladar el raïm cap al mas; un cup amb el seu brescat –les posts que es col·locaven tapant el cup i sobre les quals s'aixafava el raïm-; sis embuts, per omplir les bótes; set bótes de cadireta –bótes grans-, cinc bótes, una meitadella i un setzè, dues mesures; i finalment dues premses de vi, per treure el vi que impregnava els branquillons –la rapa- del raïm amb cinc nous de premsa, la part superior on es collava la rosca.

I encara es pot deduir de l'inventari que també s'hi feia oli, perquè inclou dos bancs d'eixonar olives, per enfilar-se i poder arribar a les branques altes de l'olivera i fer-ne caure el fruit; un corró per recollir les olives en oliverars plans; una tremuja "per tirar les olives des de dalt del terrat al carro"; una premsa d'oli "per premsar la bolva de les olives, amb tots sos guarniments, aptes per poder premsar"; una cubella i tres piques on queia l'oli que sortia de la premsa; i dues munyidores per treure l'oli de la cubella; les nous de premsa de vi també servien per a la premsa d'oli.

63. Formiguers [ROCA 2001 2].

A més de la tríade clàssica catalana –blat, vi i oli- el mas de de Can Palet també es dedicava al cànem, conreu que va augmentar a finals del segle XVIII a Catalunya[57]: hi havia cabassos, "dues bregadores de fusta d'alzina, per bregar cànem" –bregar és trencar la canya del cànem per treure'n la fibra-, tres espadelles per acabar de netejar la fibra, "dos volants de segar cànem" –un volant és una falç grossa i amb el tall sense dents- i "dues àrpies de ferro per arpiar cànem", que devien ser unes pintes per pentinar la fibra del cànem[58]. També hi havia cinc aixades, utilitzades en tot tipus de conreu.

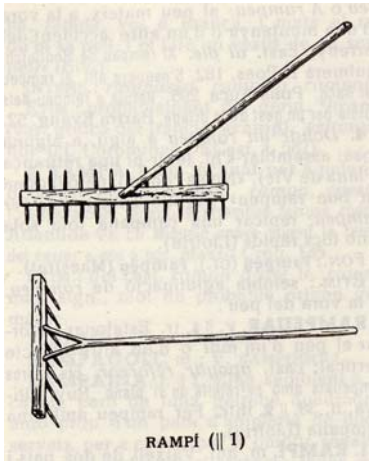

64. Rampí [DCVB].

Quant al mas Sabater, tant l'inventari dels béns d'en Joan Sabater de Santa Margarida Montllor, del 1765, com el dels béns d'en Pau Sabater de Santa Margarida Llobet, del 1821, diuen que a l'heretat també hi havia oliveres; el primer comença dient:

> Primo, tota aquella casa, heretat i mas dit de Sabater de Santa Margarida, amb totes ses oficines de corts, corral, era, trull i amb totes ses terres, honors i possessions, tant de conreu com boscoses, de vinya, oliveres i altres arbres plantades i amb tots sos drets i pertinences que quan vivia tenia i posseia dit difunt Joan Sabater de Santa Margarida,[CLXXVI]

65. Tiràs [DCVB].

[57] En aquesta època era un conreu molt extès: la majoria dels masos en feien. En els contractes de masoveria, les clàusules referides al cànem solien ser favorables al masover, que normalment es quedava amb quatre cinquenes parts de la collita [VILAR 1975 p 343].

[58] He pogut saber per a què servia cada eina amb les explicacions que em van donar al Museu d'Eines del Camp de la masia de Can Deu, la visita al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí, i les consultes que he fet al catàleg del museu de Can Deu (que a la bibliografia és ROCA 2001 2), a la guia del museu de l'Espluga (MORTA 1998), i al DCVB. El diccionari d'Alcover-Moll està molt ben fet i recull gairebé totes les paraules dels Països Catalans; més que un diccionari sembla una enciclopèdia, una màquina del temps que permet preguntar a la gent del passat què vol dir qualsevol paraula una mica rebuscada per a nosaltres i aconseguir sentir com pronuncien la resposta; els dibuixos dels Moll són tan útils com les paraules d'Alcover; excepcionalment, el diccionari no recull el verb *arpiar* ni cap accepció de l'entrada *àrpia* que tingui relació amb el cànem.

i el segon:

> Primo, tota aquella casa solar amb sa heretat annexa a la mateixa, terres, honors i possessions campes, vinyes, boscoses, hortives i d'oliveres plantades a ella unit i aglevat de tinguda cent quarteres de blat de sembradura poc més o menys,[CLXXVII]

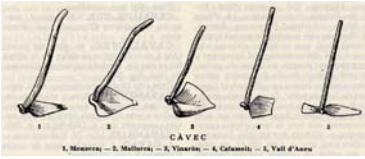

66. Càvecs [DCVB]

Ara bé, si es fa una lectura d'aquests dos inventaris semblant a la que he fet del de Can Palet, es veu clarament que, si realment hi havia oliveres, eren poques i en cap cas per produir oli: ni en un inventari ni en l'altre no hi ha ni una sola eina o estri que serveixi per a tal producció.

A més, disposar de dos inventaris del mateix mas permet veure com evoluciona el conreu que s'hi fa: el 1765 era una heretat que produïa blat amb una incipient dedicació a la vinya –ja era així quan es va signar el pacte del 1725, que deia que en Josep Sabater es reservava un tros de vinya, mentre la resta quedava en mans del germans Palet perquè hi plantessin blat. En canvi, el 1821, la propietat, majoritàriament establerta a rabassaires, després de la desastrosa etapa d'en Sebastià Sabater i les actuacions del seu fill Pau Sabater per recuperar algunes peces, s'havia especialitzat en la producció de vi, en detriment dels cereals; s'hi continuava conreant blat, perquè encara tenien una parella de bous –"a títol de lloguer"-, però molt menys perquè les arades havien baixat de tres a dues i les relles de quatre a dues; resulta especialment significatiu que el 1765 hi hagués tres falçs i el 1821 no en quedés cap. En relació amb el vi, el 1821 hi havia tres bótes més que el 1765 i l'inventari recollia també embuts, aixetes i diverses mesures que no hi havia el 1765[59].

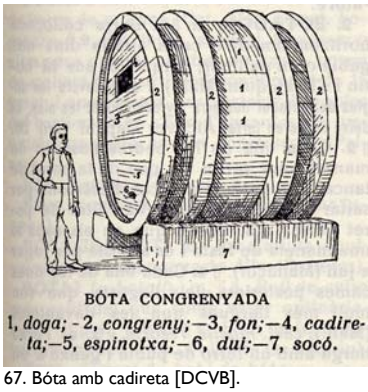

67. Bóta amb cadireta [DCVB].

68. Bregant el cànem [MORTA 1998 p 75].

2.3.2.1.3 Les masies

Aquests tres inventaris, el del 1761 de Can Palet, i els dos de Can Sabater, del 1765 i del 1821 respectivament, són la llista del objectes que el notari anava veient en les diverses habitacions i espais de les dues cases; el notari anava recorrent els edificis i anotant allò que trobava, cosa que permet fer-se una idea –basada en suposicions, cal dir-ho- de com es distribuïen els espais de totes dues masies –en el cas de Can Palet, veure la masia, que encara existeix, a l'altura del carrer Guadalquivir de l'avinguda Glòries Catalanes de Terrassa, encara que sigui per fora, m'ha ajudat molt; Can Sabater era, abans que l'enderroquessin, a l'actual aparcament del centre comercial de Can Parellada.

69. Veremador [MORTA 1998].

---

[59] A la nota 7 m'he referit als autors que situen al segle XVII el gran auge de la vinya al Vallès; per a Catalunya en general la bibliografia explica que el gran segle d'expansió vitícola va ser el XVIII [CAMPS 1969 p 113], i alguns encara ho acoten als vint anys entre 1760 i 1780 [VILAR 1975 p 200]. La raó del creixement va ser la facilitat amb què, en aquell moment, podia comercialitzar-se el vi per fer aiguardent [SEGARRA 1994 p 151]. No es va tractar d'un canvi liderat pels grans pagesos de mas, sinó que els responsables van ser petits pagesos que aconseguien que els primers els establissin terres a rabassa morta, un tipus de contracte emfitèutic que durava fins a la mort dels primers ceps –la rabassa- que ja s'havia utilitzat bastant abans de la pesta negra i que no va reaparèixer amb força fins al segle XVIII [VILAR 1975 p221-224]. El pagès Sebastià Casanovas, a qui m'he referit en una altra nota de més amunt, la primera cosa que va fer per intentar sortir de la seva desastrosa situació, a l'entorn del 1740, va ser comprar algunes eines de vinya:

> Esent jo en casa y veure'm ab tans desconsuelos, com està sobradit y no tenir diners per pagar ni per gastar y tenint present tot lo sobradit de tants deutas y altras cosas y no tenir crèdit sols per un diner, per aber-lo mon para tot perdut y aser jo cadat molt descreditat per causa de mon para, pensar se pot ab què migranya estava, puix no tenia per mantanir-ma ni ayinas per treballar per guanyar un jornal.
>
> La primera cosa que jo prucuré asent en casa fou comprar un càbach, un magall, una podadora […] y ab axò pasé molt temps sens altra cosa… Tot lo sobra dit temps jo treballava la vinya [CASANOVAS 1978 p 89-90].

Naturalment no puc determinar si l'expansió de la vinya al Vallès va ser durant el segle XVII, el segle XVIII o tots dos, però estic ben segur que a Can Sabater de Santa Margarida hi va arribar en el XVIII.

Can Palet de la Quadra va començar sent una masia de tres cossos o crugies –és a dir, de quatre parets de càrrega paral·leles que definien tres espais entre elles-, i de planta baixa, planta pis i golfes[60]. Més endavant se li van fer afegits: un a la part posterior, a tramuntana, de planta baixa i prou, tan ample com el primer edifici; un altre a llevant, en línia amb la façana principal, de planta baixa i pis, no tan fondo com l'edifici inicial; i encara un altre a ponent , també de planta baixa i pis, reculat de la façana; això a l'edifici principal: degué haver-hi ben aviat d'altres edificacions de planta baixa a l'entorn de la masia i l'era.

Amb l'ampliació de llevant la façana principal havia passat a ser la d'un edifici de quatre cossos; la peça de l'entrada, que en el primer edifici devia ser al cos del mig, va desplaçar-se en algun moment al cos est de l'edifici inicial, allà on és ara.

El notari Josep Anton Puig Gorchs va anar a Can Palet el vint-i-sis de març del 1761 perquè els fills d'en Jaume Palet de la Quadra, entre els quals hi havia el meu avi setè Gaietà Palet, li havien encarregat l'inventari dels béns del seu pare, que havia mort. En Josep Anton Puig i el seu escrivent, i encara dos experts per avaluar el preu dels animals que poguessin trobar, van reunir-se a l'era, davant de la façana principal, a migjorn del mas, amb algú de la casa: van començar l'inventari per la cort del porcs, que donava a la mateixa era: "Oh!, aquesta verrana us acaba de porcellar! I una altra no fa gaire, eh, perquè n'hi ha sis més de ben petits!". Es van dirigir cap a la casa; abans d'entrar-hi, el notari va repassar els porxos: a més de les arades i la carreta, que ja hi eren sempre, va trobar-hi una colla de bigues de fusta i eines de fuster; aquest any tocava arreglar algun sostre.

Van accedir, per una porta secundària de la façana, a l'estable dels bous, a la planta baixa del cos oest de l'edifici, i hi va trobar, a part dels dos bous, el llit del bover[61], i les dues premses de què he parlat més amunt. Van treure el nas al cup, encara al cos oest, i hi van veure ben poca cosa; més feina van tenir un cop van passar, ja en l'afegit nord, al corral, perquè van haver d'organitzar-se per anar comptant un per un tots els setanta-set caps del ramat de borregos amb els seus primals; després cap al trull. Ara ja havien vist l'afegit nord de punta a punta i eren al fons de l'entrada; van llistar totes les eines i guarniments de cavalleries que l'omplien. Per alguna raó, el notari va interrompre aquí l'inventari; aquell dia havien vist tots els espais de la planta baixa a l'entorn del cos del mig del primer mas; els quedava pendent aquest cos i l'afegit de l'est amb la cuina.

En Josep Anton Puig no va tornar fins el vint-i-vuit d'abril per reprendre l'inventari on l'havia deixat. Aquesta vegada va entrar per la porta principal; va deixar la cuina per després i va anar de seguida cap a l'altra banda, a la crugia que havia envoltat però no vist feia un mes: a la cavallerissa hi va trobar dos matxos, dos burros i una burra; van continuar endins i, passant per la cort, on dormien dos mossos més, van arribar a la botiga de l'oli, que comunicava amb el trull que ja havien vist a l'afegit. Van tornar enrere, van travessar l'entrada i van entrar a la cuina, a la part de la façana principal de l'afegit est; el notari va fixar-se en el bressol i el va apuntar sense fer cap comentari, perquè sabia que el pare del nen que hi dormia, l'hereu del mas, el meu oncle vuitè Josep Palet de la Quadra, havia mort poc abans que el seu pare; va estimar-se més parlar d'un tema menys compromès com les filoses que hi tenien

70 i 71. Can Palet de la Quadra en l'actualitat.

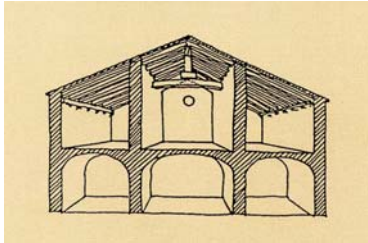

72. Secció d'una masia típica de tres cossos sense golfes [MONER 2007 p 86].

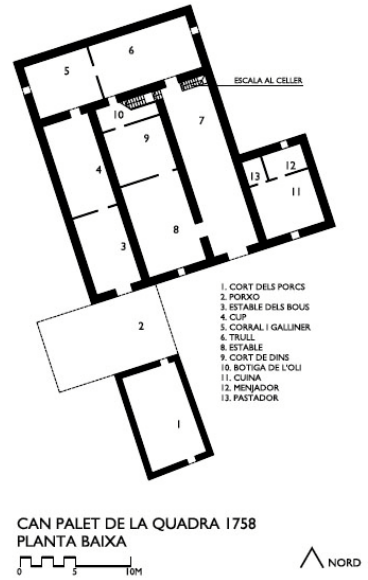

73. Can Palet de la Quadra, 1758, planta baixa.

[60] Ja al segle XV i sobretot a partir del segle XVI, la gran majoria de les masies que es construïen a la Catalunya Vella eren edificis de tres cossos i de planta baixa i pis; l'espai del cos del mig del pis era sempre la sala, una peça que actuava de distribuïdor de les cambres dels dos cossos laterals, que també servia per a les celebracions familiars i de treball, en èpoques de sega o de verema. A sota de la sala hi havia l'entrada, que tenia les mateixes dimensions que la sala i també servia de distribuïdor: en els masos que no eren ramaders, a una banda solia haver-hi l'estable i a l'altra, la cuina i un menjador. Els masos anteriors solien ser més petits i de només dos cossos, però molts van ser ampliats amb un tercer cos perquè seguissin aquest model [MONER 2007 p 82-83].

[61] Que el mosso dormís amb els bous o les vaques va ser perfectament normal fins al segle XX; que ho fes en un llit sense cap envà que el separés dels animals ho era en el segle XVIII: en canvi, els llibres del segle XIX i principis del XX que publiquen models de plantes d'estables per a vaques, ja busquen alguna separació: dibuixen el llit del bover en un entresòl [BOUCHARD-HUZARD 1869-1870 p 147] o separat en una petita habitació tancada per una paret amb vidres [NICCOLI 1920 p 108].

les dones. Des d'allà van anar al menjador i, separat amb un envà, van veure el pastador.

Abans de pujar al pis van baixar al celler i van comptar-hi les bótes i les mesures: "i no us oblideu de les carbasses per dur vi a la treballada, senyor notari!" "Apunta, noi, tres carbasses encistellades…"; després van tornar amunt i van anar de dret cap a dalt per l'escala de l'entrada. La sala era tan llarga que ocupava, al primer pis, tant com la cavallerissa, la cort i la botiga de l'oli juntes a la planta baixa; quan s'esqueia alguna gran celebració hi muntaven una taula, però llavors no n'hi havia cap: hi guardaven el vidre de mudar –els vasos, els porrons i una garrafa- i també hi tenien un Sant Vicenç Ferrer de guix llençant arengues a sacs de favons, de pèsols, de cigrons i de mongetes; però sobretot servia de distribuïdor del pis de dalt. Van entrar a la primera porta a l'esquerra venint de l'escala: un llit que feia goig amb els seus colors i una efígie de la Mare de Déu del Roser presidia la cambra del cap de l'escala, que era un dormitori. Van passar llavors la segona porta en la mateixa paret, que obria a la cambra per on es pujava a les golfes i on, des de la construcció de l'afegit de l'est, hi havia dues portes més; sota l'escala hi havia el fil que havien fet les dones a la cuina i llana per filar. També hi havia dotze cabdells en la cambra damunt la cuina, més enllà de la porta de la dreta; el notari va sorprendre's d'aquell arsenal de caixes de núvia que acompanyaven el llit del difunt Jaume Palet, però les va fer apuntar totes i, ja marxant, li van cridar l'atenció els gibrells de rentar els budells del porc per fer botifarres que algú havia deixat allà perquè no cabien en el salador; al salador s'hi arribava per l'altra porta que hi havia a la cambra de pujar a les golfes: hi havia porcs salats i altres queviures, però també cànem pentinat[62].

Una altra vegada a la sala, per la tercera porta de la paret de l'esquerra van accedir a la cambra fosca, que es deia així perquè no podia tenir finestres, en estar completament envoltada d'altres habitacions i cambres de la casa; hi podien dormir dues persones. Per acabar de revisar les habitacions d'aquest costat, van afegir a l'inventari l'únic llit de la quarta habitació, que tenia finestra a la façana sud: la cambra dels oncles, on en una altra època havien dormit el meu avi setè Gaietà i els seus tres germans, els quatre fills d'en Jaume Palet de la Quadra que havien encarregat l'inventari.

Van tornar cap a l'escala i van obrir la primera porta, ara, de l'altra paret de la sala: era la cambra del blat, que evidentment contenia tant blat com eines per a la batuda, però també la vaixella de les celebracions que es feien a la sala. A la cambra del costat, que tenia una reixa a la finestra, també hi dormia algú que compartia l'espai amb el cofre de les panses seques i la caixa de les escriptures de l'heretat. El notari anava a obrir la tercera porta però li van dir que era millor deixar aquella cambra per al final; van passar, doncs, a la següent, la de davant, la que, com la cambra del oncles, tocava la façana, però al cos oest: s'hi dormia i s'hi emmagatzemava oli, garrofes i glans. Van pujar a les golfes, on no hi havia gran cosa; ja ho havien vist quasi tot, només faltava la cambra del primer pis que havien deixat per després. Més enllà de la seva porta el notari va trobar el tresor de la casa de Palet: teixits de damasquillo folrats amb tafetà blau o d'escarlatina vermella amb galó de seda blanc, de sedes de tafetà, de gorgorà i de rissa, de fil, de borràs, de bri, de cotó, de cotonina, de llana i de tela cambraïna, fets a la vellura i a la moda, amb

74. Cadira paridera. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

75. Bressol i caminador. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

76. Figura de fang feta per Josep Traité que representa dones pastant pa. Sala Traité del Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

77. Pastera de tomba al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

[62] Els masos dels segles X al XIII, a part d'estar adossats als vessants de les muntanyes, només tenien dos espais, un per als animals i un altre per a les persones, on es dormia, es menjava, es cuinava i es treballava [VILA 2003 p 243]. Però des del segle XIV l'espai multifuncional de les persones es va anar dividint en espais més petits cada cop més especialitzats tant per treballar –el pastador, el celler- com per viure –les habitacions, el menjador, la sala [SERRA 1995-1996]. Aquest canvi de mentalitat junt amb la millora social i econòmica dels pagesos després de la Sentència arbitral de Guadalupe i la voluntat de donar monumentalitat als seus edificis van confluir en la masia del segle XVI. De tota manera, la barreja d'usos que encara hi havia entre el salador, l'habitació de l'amo i la cambra de pujar a les golfes del mas Palet –hi havia fil i matèries per filar tant a la cambra de les escales com a l'habitació, i al salador hi havia cànem; el porc salat estava al salador però a l'habitació hi havia atuells per a la matança- mostra que el pagès continuava veient alguna continuïtat entre els espais del seu habitacle, i la separació entre espais unifuncionals i multifuncionals que proposa RIPOLL 2007 no era tan marcada com diu ell.

puntes, amb serrell i amb mànigues de baieta o d'escarlatina, i sabates de cordovà, i coberts de plata, i joies de bronze daurat, de vidre, de plata, d'or, guarnides amb perles, amb diamants, amb maragdes, amb jacints, amb pedres blanques, blaves, vermelles i virolades, i dobles i cruzados portuguesos.

En Josep Anton Puig va anar-ho dictant tot al seu escrivent i va acabar amb les caixes de núvia. Van baixar l'escala, tal vegada encantats per tot allò que havien sentit o havien vist i van sortir per anar a la casa Figueres, que també era part del patrimoni dels Palet, encara en el terme de la Quadra, per acabar l'inventari.

En canvi, en Josep Anton no devia quedar gens impressionat quatre anys després, quan va fer l'inventari dels béns del meu avi novè Joan Sabater de Santa Margarida. La seva masia era molt més modesta, sense golfes, amb menys habitacions, amb menys coses per inventariar, sense cap joia. L'estructura era igual que la de Can Palet: quatre parets de càrrega que marcaven també tres cossos; era un edifici de planta baixa i un pis.

Quan el notari la va recórrer, el 1765, va començar per l'entrada, al cos del mig; al cos est, a darrere hi havia el menjador, i a davant, la cuina; al cos oest, l'estable, amb un bou, un matxo "coix de dues cames i inútil per poder treballar" i un burro pollí, que com que era petit valia ben poc, i el celler; i a fora, el corral; al pis, la sala, en el cos del mig; al cos est, la cambra sobre la cuina; al cos oest, el graner. Aviat van acabar.

Va trigar una mica més en Francesc Soler i Ler, notari com en Josep Anton Puig, a fer-ne l'inventari el 1821, un cop mort el meu oncle vuitè Pau Sabater de Santa Margarida.

En Francesc Soler i el seu escrivent van desplaçar-se fins a la masia de Can Sabater de Santa Margarida, on havien estat citats; també hi va anar des de Jonqueres, la parròquia del terme de Sant Pere de Terrassa més pròxima a Sabadell, en Joan Gambús, marmessor d'en Pau Sabater; en Pau Parellada, també marmessor, no va haver de fer un camí tan llarg: l'heretat Parellada era veïna de la de Sabater de Santa Margarida. Tots ells van trobar-se amb en Francesc Sabater, germà i també marmessor d'en Pau, i na Maria Llobet, la seva mare, a l'era de Can Sabater el quatre d'agost del 1821, al costat dels pallers. Primer de tot na Maria Llobet va fer que el notari escrigués el preàmbul que he reproduït més amunt on la seva jove Rita Oriac era qualificada de "dement" i es deia que sovint estava "patint de certs intervalos", de manera que ja no era cap trava perquè na Maria Llobet pogués administrar el patrimoni. Després ja va començar la feina pròpiament dita: l'inventari.

La primera cosa que el notari va fer apuntar van ser els dos pallers que hi havia a l'era; després van revisar el corral. Llavors ja van ficar-se a la casa: l'entrada, en el cos central, i el menjador i la cuina, en el cos est; al cos oest, la cort dels bous, l'estable, el celler i la premsa: la fauna habitant d'aquella crugia no havia pas millorat gaire respecte del 1765: el "parell de bous, los quals té i posseeix la casa de Sabater a títol de lloguer" a què ja he fet referència més amunt diverses vegades acompanyats d'"una burra d'incògnita edat".

Van pujar les escales, i van entrar en la llarga sala del cos central, on hi havia un llit, on devien dormir els fills d'en Pau Sabater: quatre portes envoltaven el notari i els seus acompanyants, dues en cada paret. Van començar per la més llunyana de l'escala que acabaven de pujar, que els quedava a la dreta: obria a "lo quarto dit de l'àvia", on dormia na Maria Llobet; en la mateixa habitació també hi havia un sac de mongetes. L'altra porta d'aquella paret donava pas al graner, que ja s'havia trobat en Josep Anton Puig el 1765; la paret que el separava de la cambra de na Maria Llobet potser havia estat afegida després d'aquell inventari. Van tornar a sortir a la sala i, ara que ja havien vist tot el cos oest, van obrir la porta més pròxima a l'escala de l'altra banda: en aquella cambra llarga van trobar-hi un bressol. L'altra porta del cos est permetia entrar a la cambra de damunt la cuina, que ara ja no feia servir ningú: un llit, una taula amb quatre cadires, un cofre, roba i "diversos papers pertanyents i expectants a la casa de Sabater"; en aquella cambra havia mort en Pau Sabater i, ara que no hi havia hereus majors d'edat, restava buida i en un enorme

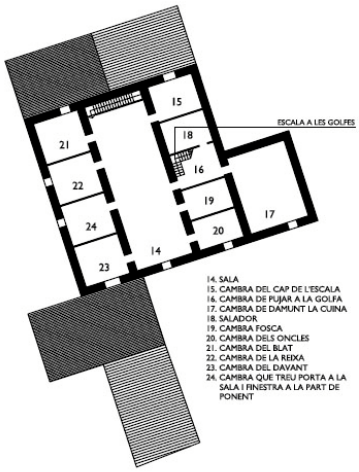

78. Can Palet de la Quadra, 1758, planta primera.

79. Can Sabater de Santa Margarida, 1765, plantes.

80. Can Sabater de Santa Margarida, 1821, plantes.

silenci; si mai la casa de Sabater havia estat esplendorosa, ara l'única ànima que li quedava era una dona vella i geniüda. Oblidada en algun lloc, "una barretina vermella usada" esperava que la tornessin a dur a treballar.

2.3.2.2 Els Coromines i els Perull. Això és meu com sempre

A l'oest del terme de Sant Pere de Terrassa hi havia uns altres dos masos de familiars meus; el mas Coromines estava a la parròquia de Sant Miquel de Toudell, i el mas Perull, a la de Sant Martí de Sorbet; avui totes dues parròquies formen part del terme de Viladecavalls[63].

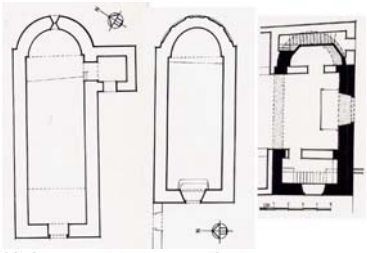

81. Santa Maria de Toudell, Sant Miquel de Toudell i Sant Martí de Sorbet. Plantes [*Catalunya Romànica*, volum XVIII, p 279, 281 i 283].

El meu avi vuitè Josep Coromines, amo de can Coromines, va ser obrer de la parròquia de Sant Miquel, i el meu oncle novè Pau Perull, del mas Perull, ho va ser de Sant Martí[64]. Totes dues esglésies compartien la creu, el calze i el tern –la casulla del capellà i les dalmàtiques del diaca i el sotsdiaca- necessaris per a la missa[CLXXVIII].

Quan, després de l'any 1758, en Josep Coromines va veure que els propietaris del mas Corbera havien establert peces de terra a prop de l'església de Sant Martí a diversos pagesos i que aquests hi havien construït cases per viure-hi[CLXXIX], va començar a témer el pitjor: si naixia un poble a l'entorn de Sant Martí, Sant Miquel esdevindria la perifèria; i, amb els altres obrers de la seva parròquia, Jaume Cabassa i Francesc Garriga, va decidir provar d'evitar-ho retenint els objectes religiosos: si volien missa, haurien d'anar tots a Sant Miquel[65].

82. Marededéu de Santa Maria de Toudell [*Catalunya Romànica*, volum XVIII, p 282]

En trobar-se sense poder celebrar missa, en Pau Perull i en Jaume Llonch -que també era obrer de Sant Martí- van anar a explicar-ho i a queixar-se a la Cúria de l'oficialat eclesiàstic de Barcelona: "Aquesta creu i aquest calze són, com sempre han estat, tant de Sant Miquel com de Sant Martí"; en Pau Perull i en Jaume Llonch sabien que si podien disposar-ne la seva església seria la principal del nou poble, de manera que no els calia oposar-se a compartir el parament litúrgic amb Sant Miquel; la Cúria els va donar la raó, i els obrers de Sant Miquel van ser amenaçats d'excomunió.

En Josep Coromines i els seus companys estaven més preocupats pel domini de la seva parròquia sobre el territori que no pas per la salvació de les seves ànimes i, en comptes de deixar els objectes, van recórrer a la justícia secular: el 1767, van anar a la cort del batlle de Terrassa a demanar una sentència per poder continuar tenint els objectes a Sant Miquel. Davant d'això en Pau Perull i en Jaume Llonch van tornar a anar a Barcelona, i la Cúria va confirmar la decisió que havia pres la primera vegada[CLXXX].

No sé com va acabar aquesta aventura concreta dels meus avantpassats, però sí que puc dir que els temors d'en Josep Coromines es van acomplir: el 1785 es va començar a construir una nova església de Sant Martí, que es va acabar el 1792[CLXXXI], i en canvi la de Sant Miquel està en l'actualitat enmig d'un polígon industrial on s'arriba per un camí secundari tan petitona i rabassuda com era

---

[63] Les parròquies de Sant Martí de Sorbet i de Sant Miquel de Toudell, juntament amb la de Santa Maria de Toudell, van formar part de Sant Pere de Terrassa fins l'any 1847: a partir de llavors i fins l'actualitat han estat en el terme de Viladecavalls [CANYAMERES 2000 p 113].

[64] Les obreries existien des de la Baixa Edat mitjana. Els obrers d'una parròquia eren dos o tres feligresos que s'ocupaven de mantenir l'església parroquial i el culte: havien de buscar els recursos necessaris per fer-ho i gestionar-ne l'ús. Per ser obrer calia saber escriure i tenir temps per dedicar-s'hi, totes dues coses depenien de la capacitat econòmica que es tingués; en contrapartida l'obrer gaudia de prestigi social i polític en la comunitat a què pertanyia. Els obrers i el sacerdot no sempre s'entenien, i podien enfrontar-se [PUIGVERT 1999 p 329-359]: en el cas de Sant Martí de Sorbet i Sant Miquel de Toudell el capellà, a mitjan XVIII, era la mateixa persona [IGLESIS 1991 p 163].

[65] L'església on es feia la missa era el centre de les comunitats rurals del segle XVIII i controlar-lo tenia un interès polític evident: MARTÍN 2005 explica el cas de Gisclareny, a l'Alt Berguedà, on, el 1758, els pagesos que vivien més a prop de l'església del Roser, el nombre dels quals havia augmentat en els anys anteriors, es van enfrontar amb els del nucli de Vilella, a prop de l'església parroquial de Sant Miquel de Turbians, per apropiar-se de la campana i, de retruc, de la missa del diumenge [p 108].

llavors[CLXXXII]; de fet, més que el que hagi passat amb els edificis de les esglésies, és la mateixa consolidació de Viladecavalls com a població el que deixa ben clar el triomf final dels obrers de Sant Martí.

83. L'església de Sant Miquel de Toudell en l'actualitat [*Catalunya Romànica*, volum XVIII, p 283]

Nou anys més tard dels problemes amb en Josep Coromines, en Pau Perull va tornar a la justícia: havia trobat dos paraires de Terrassa fent llenya a la seva propietat. "Els acuso del ban cridat per mes terres i heretats!", va fer en Pau. "La llenya que collíem era de brossa, llenya seca, de terra!", va dir l'un; "Com a veïns de Terrassa això ens és permès per antiquíssima tradició!", va dir l'altre. "Això és contra la veritat!", va respondre en Pau.

El vuit de novembre del 1775, en Pau va dur el cas a la Reial Audiència de Catalunya, però el 1776 va arribar a una concòrdia amb els dos paraires. "Sí, vam declarar contra la veritat; no tornarem a fer llenya ni seca ni verda en cap heretat. Perull, us pagarem disset lliures per les despeses que heu tingut i per la llenya que ens vam emportar", van acceptar. En Pau havia tornat a guanyar[CLXXXIII].

En Josep Coromines va tenir un problema semblant el 1781, també relacionat amb el tancament dels camps i la desaparició dels drets comunals[66]: en Valentí Solà va passar pel mig de la seva propietat quan hi havia un ban que ho prohibia; en Josep va obrir un plet a la cort del Batlle de Terrassa, i va aconseguir que multessin en Valentí Solà i l'amenacessin d'embargar-li alguns mobles si no pagava, encara que en Valentí digués que ell caminava per un camí públic; però també van arribar a una concòrdia. En Valentí Solà va dir que no passaria més per les terres d'en Josep Coromines, sinó que ho faria pel torrent, "com sens impediment d'aigua pugui passar-hi"; i va acceptar que si tornava a contravenir el ban hauria de pagar una pena de tres lliures; en Josep no va voler cap compensació: aquesta vegada en tenia prou deixant clar que per casa seva no s'hi passava[CLXXXIV].

2.3.3 Els habitants de la vila: els artesans

L'hereu d'en Josep Coromines va ser el seu fill Francesc; però en Francesc no és cap avi meu, sinó un oncle vuitè: és del seu germà petit, que també es deia Josep, Josep Coromines Perull, que jo sóc nét setè.

84. Figura de fang feta per Josep Traité que representa uns nuvis a pagès. Sala Traité del Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

La mare d'en Josep i d'en Francesc Coromines, era na Marianna Perull Tries, germana petita del Pau Perull de qui parlava en el capítol anterior.

---

[66] Des de l'Edat Mitjana, a Catalunya com a la resta d'Europa, els camps de conreu eren accessibles a tothom des de la sega fins a la sembra. Els historiadors han remarcat la desaparició del drets comunals a Anglaterra des dels inicis de l'Edat Moderna i han assenyalat la importància que va assolir el procés a partir de mitjan segle XVIII i com l'increment de la producció que va provocar va ser important per a l'arrencada de la revolució industrial; han situat aquesta desaparició a la resta d'Europa als segles XIX i XX i l'han explicat a partir del fenomen anglès, com si en fos una conseqüència ["enclosure", A: *The New Encyclopaedia Britannica*]; a Catalunya, però, ja des del segle XVI, es dictaven prohibicions d'entrar als camps dels particulars a través de les anomenades "crides de ban" a què van fer referència tant Pau Perull com Josep Coromines en les seves demandes –etimològicament la paraula catalana *ban* ve del frànc*ic bann*, que vol dir 'ordre comminatòria'; de fet, el verb anglès *to ban* vol dir 'prohibir' i té la mateixa etimologia. La primera crida de ban catalana va ser proclamada el 1585; el mateix any les Corts de Montsó ja havien establert que no es podia espigolar –recollir el blat que havia quedat escampat després de la sega- ni entrar a pasturar en els camps on s'havia segat fins tres dies després que es retiressin les garbes; les Corts començaven així a limitar els drets comunals. Fins el 1716 va ser la Batllia General de Catalunya qui va encarregar-se de proclamar els bans, però el Decret de Nova Planta va conferir aquesta atribució a la Intendència General de José de Patiño; més endavant, a partir del 1770, va ser la Reial Audiència qui se'n va encarregar. La crida de ban es feia quan algun pagès o algun ajuntament ho demanava, i només en els territoris concrets d'aquell pagès o d'aquell ajuntament; la podia fer tant la institució de Barcelona corresponent com el senyor jurisdiccional d'aquella terra en cas que n'hi hagués. El segle XVIII es van fer moltes crides de ban: entre 1745 i 1754 se'n van concedir cent; entre 1755 i 1764, dos-cents trenta-dos; i a finals de segle, solien ser més de cinquanta cada any [BOSCH 1999 p 304-310].

En Pau Sabater de Santa Margarida tampoc no m'és avi; sí que és àvia meva setena la seva germana Rosa Maria.

La meva àvia sisena Maria Palet Claramunt, filla d'en Gaietà Palet, un dels quatre germans que van encarregar l'inventari de can Palet, es va casar amb en Francesc Samaranch Garriga.

Vet aquí, doncs, com, amb aquests avantpassats cabalers, la meva família va deixar de tenir quatre masos de Sant Pere; vet aquí com aquesta meva història emigra del camp a la ciutat, com deixa de ser una història de pagesos per convertir-se en una història d'artesans.

Vet aquí com l'escenari d'aquesta història, immens, obert, fresc, dominat pel blau del cel, va empetitir-se fins a ser una roda de corder o l'obrador d'un manescal, entre quatre parets, tancat, calent, dominat pel roig del foc i el gris del ferro, i per les cartes de Marc Tul·li Ciceró; de tot això parlaré en aquest capítol.

2.3.3.1 Els Samaranch: corders i espardenyers

Aquest Francesc Samaranch Garriga que es va casar amb una noia de can Palet pertanyia a una família de corders; la majoria dels meus avantpassats Samaranch eren corders i espardenyers: ho era el seu besavi quan es va casar el 1656; i després el seu avi, el seu pare i molts oncles i germans, tots van ser corders; i també van ser-ho ell i el seu fill Salvador Samaranch, que va néixer el 1809; cinc generacions seguides fent el mateix ofici; ja era normal que els fills tinguessin el mateix ofici dels pares, però la transmissió era més fàcil en el cas dels corders perquè necessitaven un nen que fes girar la seva eina més emblemàtica, la roda de corder[67]: així, era fàcil que el fill del corder treballés amb el seu pare des de ben petit; la roda no només entrecreuava fibres de cànem, sinó també la vida del pare amb la del fill. El meu avi vuitè Josep Samaranch Cases sentia un amor pel seu fill –el meu avi setè Miquel Samaranch Arc- tan recargolat que, quan el va casar el 1746, en demostració d'aquest "gran amor que li té", li va regalar un banc i "una roda […] de fusta que serveix per filar cordes", això sí, "molt vella"[CLXXXV].

El corder necessitava, doncs, un espai estret però llarg per treballar; en un extrem es col·locava la roda i ell reculava per aquest espai estret amb el floc de cànem[68] que anava deixant anar amb una mà mentre el subjectava amb l'altra perquè no es desfés la trena; això permet d'entendre els curiosos pactes que va fer el meu oncle setè valencià Francesc Samaranch Ramoneda quan es va vendre una casa a la Rutlla de Terrassa el 1775:

> que dit venedor se reserva durant sa vida natural i en la del qui serà hereu seu universal i no més avant, la facultat i servitud de tenir una roda corrent de corder posada en lo pati o eixida del casalot que de present ven, conforme actualment se troba, prenent quatre pams i mig de terreny d'amplària de la mateixa eixida, i de llarg tant com té aquella, a fi de poder filar (i el poder entrar i eixir de dies per la casa que dit comprador construirà en dit casalot totes les vegades que li convingui anar a filar i fer altres feines en dita roda;) […]
>
> Ítem, amb pacte que dit venedor se reserva ultra del sobredit dues canes de llarg de solixent a ponent de terreny de la mateixa eixida, per femar al costat del lloc o siti

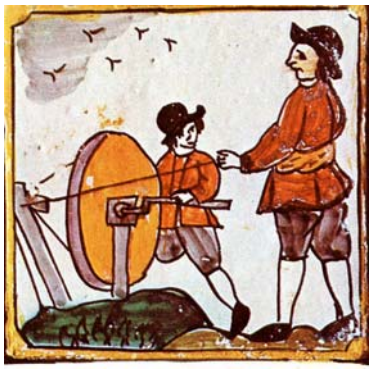

85. Taulellet que representa un corder amb el nen que fa girar la roda. Museu Episcopal de Vic [*Història Salvat de Catalunya*, volum IV, p 241].

86. Roda de corder al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

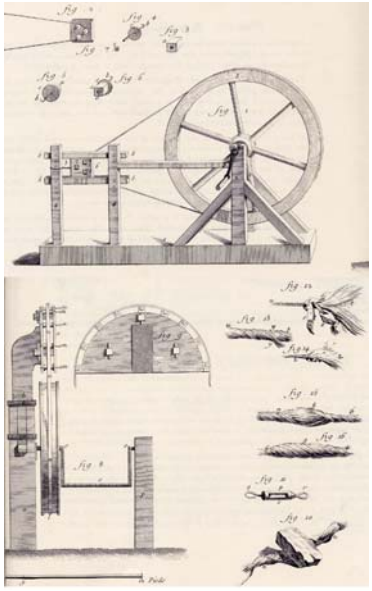

87. Roda de corder a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959].

[67] El 1771 l'*Encyclopaedia Britannica* no podia definir *rope* –'corda'- sense parlar de la roda: *hemp, hair etc spun out into a thick yarn, and then several things of this yarn twisted together by means of a wheel*. La roda de corder s'aguanta normalment damunt d'un banc; pot girar sobre un eix horitzontal i transmetre el moviment a través d'uns cables a unes quantes rodes molt més petites que giren, per tant, molt més ràpidament. El corder lliga diverses fibres de cànem, una per a cada eix de les rodes petites, i les trena una mica i les tiba; aleshores el nen comença a fer girar la roda i el corder va allunyant-se'n en la direcció de l'eix de gir a mesura que la corda va quedant torçada [Extret dels textos explicatius del Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí].

[68] Tal com ja he explicat més amunt a Can Palet i a moltes masies catalanes es conreava cànem. VILAR 1975 explica que el gran consumidor de cànem eren els fabricants de cordes per als vaixells, però que no s'hauria de subestimar la demanda dels corders i espardenyers locals [p 343].

on es col·locarà el banc de dita roda, prenent lo puesto corresponent i necessari on s'haurà de col·locar dit banc segons serà assenyalat i se convindran les parts. I tenint dit venedor altre puesto o lloc on pugui fer son femer no degui tenir-lo en dita eixida al costat de dita roda. I mentre que dit venedor tingui dit femer en l'eixida que de present ven, tingui així mateix la facultat i servitud d'entrar i eixir de dita casa per portar i treure fems de dit femer.[CLXXXVI]

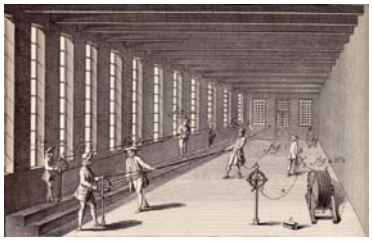
88. Fabricació de cordes a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959].

Les parcel·les del costat est de la Rutlla són excepcionalment llargues –arriben a tenir setanta metres- i en això úniques a la vila; per això en Francesc Samaranch tenia un especial interès a poder continuar treballant en aquest pati que li permetia de fer cordes d'una gran longitud[69]; l'espai que es va reservar al fons d'aquest pati en tota l'amplada –probablement mig amagat darrere d'unes plantes- devia ser prou discret com a femer.

89. Corder treballant. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

Aquest Francesc Samaranch Ramoneda va deixar força empremta en la documentació notarial. Després de casar la seva filla Marianna, per exemple, va presentar, el 1794, un requeriment a dos preveres del Sant Esperit de Terrassa, el seu cosí Francesc Ramoneda i en Josep Rossell, administradors d'una causa pia fundada per procurar dots a les noies de la família Ramoneda que es casessin, perquè dotessin la seva filla; els administradors, que estaven gastant els diners de la causa pia per pagar misses -que deien ells mateixos, ai!-, van rebutjar la reclamació[CLXXXVII].

La història no es va acabar així com així: en Francesc Samaranch no havia aconseguit el dot per a la seva filla, però no pensava renunciar a l'herència de la família de sa mare, que administrava aquest mateix prevere Francesc Ramoneda del Sant Esperit. El 1795, just un any després del requeriment del dot, va presentar-ne un altre a en Josep Rovira, apotecari de Terrassa, perquè aturés les obres que estava fent en una casa que li havia establert en Francesc Ramoneda; en Josep Rovira, tal com era previsible, va respondre que en Francesc Samaranch no tenia cap dret sobre aquella casa[CLXXXVIII].

El prevere Ramoneda va morir el 1803, i el notari Francesc Soler i Ler va anar a casa seva per fer l'inventari dels seus béns. No era un capellà pobre, i tenia tota mena d'objectes en relació amb el seu ofici: quaderns de teologia i filosofia, una pica d'aigua beneita, una ostiera, una sotana, un crucifix, un ninyo de cera, quadres i imatges de la Divina Pastora, la Immaculada Concepció i la Verge de Montserrat, dos reliquiaris de plata, dues campanetes i estampes; sabia de música, perquè tenia papers de solfa en dos armaris diferents i a l'escriptori. Devia morir de vell, però segur que també hi va ajudar que fumés tant: tenia quatre capses de tabac, una de les quals era de luxe, amb frontisses de plata., "se creu ser de Xina"[CLXXXIX].

Però amb la mort d'en Francesc Ramoneda no es van acabar les reivindicacions d'en Francesc Samaranch sobre l'herència de sa mare; va començar un plet a la Reial Audiència que, tot i que va arribar a una concòrdia –que devia ser parcial- amb els marmessors d'en Francesc Ramoneda el 1805[CXC], va continuar obert després de mort ell: a principis del 1807 encara era ell qui signava els documents notarials en relació amb el cas[CXCI] i després de poc temps -però encara en el mateix any- ja era el seu fill Joaquim qui se n'encarregava[CXCII]. El 1808 es va arribar a una altra concòrdia, que sembla definitiva[CXCIII].

2.3.3.2 Els Prats: manescals, ferrers i lectors de Ciceró

En una altra casa de la vila, al carrer Cremat, hi vivien els Prats; el meu avi desè Josep Prats era de Santa Perpètua de Gaià, però el seu fill Francesc Prats Batet ja es considerava de Terrassa: quan, el 1755, es va casar –a l'edat de quaranta-quatre

90. Manescal ferrant un cavall a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959]

[69] Un cartell del Museu de l'Espluga de Francolí explica que, precisament perquè es necessitava aquesta gran longitud per al moviment del corder, les cordes solien fer-se a les platges, les ribes dels rius o els patis de les presons. La roda exposada al museu va ser primer utilitzada a la presó de Tarragona i després a la platja de Calafell. GILLISPIE 1959 parla de cordes de fins a dos-cents quaranta metres en el segle XVIII.

anys- amb la meva àvia novena Caterina Rodó va signar com a "manescal de Terrassa"[CXCIV].

El manescal era l'artesà que s'encarregava de ferrar les cavalleries i de curar-los les malalties; avui en dia en diríem *veterinari*. Com que principalment, si no exclusivament, s'encarregava d'equins[70] i el que sempre s'havia de fer amb aquestes bèsties era posar-los ferradures, el manescal sempre era també ferrer[71]. Ser manescal també implicava saber de lletra, perquè després del Decret de Nova Planta ja no n'hi havia prou amb l'aprenentatge en el si del gremi sinó que calia superar una prova –de medicina animal-, per a la qual calia estudiar[72].

El vint-i-quatre de setembre del 1756 el meu avi novè Francesc Prats va rebre una visita al seu obrador: un traginer d'Olesa, en Miquel Dinarès, que portava un cavall, un val de pagament i una carta del capellà de Matadepera Carles Vicent. El capellà demanava al manescal de fer un reconeixement en aquell cavall que havia comprat al mateix Miquel Dinarès per trobar si tenia alguna defecte; en Carles Vicent també volia que, si li trobava res, estripés el val de pagament que portava en Miquel Dinarès. El meu avi Francesc va revisar el cavall i va trobar que hi veia ben poc d'un ull i que tenia un tumor sota un genoll, però degué examinar també el traginer i amb un cop d'ull va saber que era millor no estripar el val, no fos cas que l'altre

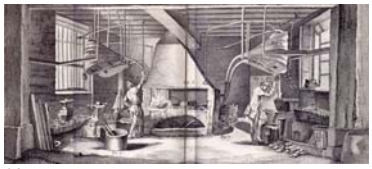

91. Taller de manescal a l'Encyclopédie [GILLISPIE 1959].

92 I 93. Manxa de fornal al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

[70] A l'antiguitat, la medicina animal entesa com a ciència només s'ocupava del equins; de les malalties dels altres animals se n'ocupaven els pastors, sense cap elaboració de coneixements acadèmics, i així va continuar sent fins a finals del segle XVIII [CABEZON 1998 p 20-21], tot i que ja abans s'havien escrit alguns llibres que també parlaven d'ocells i bous: el 1603 es va publicar a Madrid el *Conocimiento de las diez aves menores de jaula, su canto, enfermedad, cura y cría* de Juan Bautista Xamarró, i el 1789, a Saragossa, les *Disertaciones sobre caballos, bueyes, mulas, asnos…* de Juan Francisco Calvo i Cavero. Tots dos van ser a l'exposició BIBLIOGRAPHIA ALBEYTERIAE que es va celebrar l'any 2000 a la UAB.

[71] A Catalunya, com a França, l'artesà que ferrava les cavalleries també tenia coneixements de veterinària i no es dedicava a grans tasques de ferreria com fer cèrcols o eixos de roda per a carros; a Anglaterra, i després a les seves colònies americanes, en canvi, el ferrer feia des d'un clau fins a un canó, si convenia, i no s'encarregava de la salut dels animals [GILLISPIE 1959 planxa 175]. Les ocupacions dels ferrers catalans ja es veien a les Ordinacions del rei Pere el Cerimoniós de l'any 1344:

> Del menescal: la cura dels cavalls no tan solament esta en vitalles administradores ans encara en ferradures als peus delles posadores en malalties curadores o en sagnies faedores les quals totes coses se solen per los menescals expatxar: e així ordonam que en nostra cort deja esser persona feel e sabent en les coses desus dites…" [CABEZON 1998 ho treu de LLEONART ROCA, F. "400 años de Veterinaria en Cataluña (s. XIV-XVIII)". A *Terapéutica y Veterinaria* n° 46 (abril-juny de 1979)],

i el llarg títol del llibre que Manuel Dieç va publicar el 1515 també ho deixa clar:

> *Libre de menescalia: Libre fet per mossen Manuel dieç… Lo qual tracta d'l art de menescalia: ço es de saber coneixer qualseuol melalties ho accidents d'ls cauells: e saber curar e guarir aquelles: e azimateix de saber coneixer los hons e mals senyals d'ls caualls: e per moltes altres coses les quals deu saber tot bon ferrer ho menescal: e qualseuol gentil home ho caualler qui te cauall per son seruici: e axi mateix es necessari per qualseuol persona qui te cauall ho mulla ho altre animal de sella / Ensemps ab un tractat molt profitos per qualseuol ferrer ho menescal lo qual tracta de la Anothomia*

[72] Amb el nou règim borbònic es va implantar a Catalunya el Tribunal del Protoalbeiterat –*manescal* en espanyol és *albéitar*- que ja existia a Castella des del 1500 i que s'encarregava d'examinar els aspirants a manescal després que haguessin estat aprenent l'ofici amb un mestre durant un mínim de temps, que l'ordenança del 1722 fixava en set anys. L'examen tenia una part pràctica i una part teòrica que es preparava amb llibres escrits pels mateixos examinadors. Sembla que el rigor de l'examen a Castella no era excessiu perque les Corts castellanes del 1538 es queixaven que:

> acaesce muchas veces que algunos dellos son tan ydiotas e indoctos y es muy perjudicial a la república dejallos usar y exercitar los dichos oficios. Suplicamos a V.M. mande que quando paresciere dicho inconveniente e insuficiencia de los tales facultativos, la Justicia y regimiento del pueblo se puedan entrometer a conoscer dello y proveher lo que convenga a la república, no obstante la licencia y aprobación [CABEZON 1998 p 24-29]

decidís estripar-lo a ell de viu en viu. En Miquel Dinarès se'n va anar amb el val i el cavall altre cop cap a Matadepera.

Al cap d'uns deu o onze dies, en Francesc va pujar a Matadepera i, quan va trobar mossèn Vicent, li va explicar quins problemes tenia el seu cavall. "Sí, ja me n'he adonat jo mateix, d'això de l'ull!", va respondre-li el capellà. El cas és que en Carles Vicent va tornar el cavall al seu antic amo i va fer anar el meu avi al notari perquè quedés constància de com havien anat les coses[CXCV].

En Francesc Prats va morir el 1775, i va ser el meu oncle novè Domènec Prats, el seu fill, qui va heretar tots els seus béns, i també l'obrador i la feina[CXCVI]: en el seus capítols matrimonials signats el 1779 és "manescal de Terrassa"[CXCVII], i en el seu testament, del 1787, es diu que és "manescal i ferrer de la vila de Terrassa"[CXCVIII]. El mateix any 1787 va morir i el notari Josep Torrella va fer l'inventari dels seus béns[CXCIX], que amaga alguns petits tresors.

El primer tresor és lingüístic: el Vallès era ioditzant, és a dir, s'hi parlava un dialecte en què algunes elles, no qualssevol, només les que segueixen un criteri etimològic concret, es pronuncien com si fossin is[73]. A l'inventari, el notari va saber corregir aquest tret en el vocabulari corrent, però no en l'especialitzat de les eines de ferrer, que devia ser nou per a ell; i així, a l'inventari, ressona la veu del mosso que l'acompanyava i li dictava: "cinc mays"[74] –és a dir, malls, martells-, "un baday" –badall, eina que serveix per mantenir la boca dels animals oberta-, i, com que en les eines escrivia el que li deia el noi, també "dos magays d'escarpell"[75], "magayes" i "magayons", encara que fossin eines de pagès que de ben segur que coneixia. La inseguretat del notari a l'obrador, on hi havia un "tayant" –per tallar les ferradures a mida-, desapareix quan entra a la cuina i troba un "tallant" –per tallar la carn.

El segon tresor és inherent a la idea d'inventari: es tracta dels petits detalls propis de l'ofici del propietari, com els "ferros de foguejar animals" –per marcar-los-, la "canya per xeringar els animals" –per posar-los injeccions- o l'"estoig dels instruments de sagnar i curar animals", instruments de manescal; i la "clauera de fer claus", l'enclusa, les quantitats de "ferro nou d'Andorra sense obrar" que hi ha per tota la casa o el manxó de cuiro –per mantenir encès el foc de la farga-, objectes de ferrer; els treballs que aquests objectes impliquen, manuals i violents, contrasten i alhora concorden amb les activitats que associem a una altra sèrie d'objectes, activitats molt més calmades i precises: ens parlen d'un home que sabia escriure -per això tenia el "plec d'impresos, cartes i altres papers"-; que sabia de números i coneixia el valor del càlcul, que aplicava en el "llibre blanc i escrit amb cobertes de pergamí de dèbit i crèdit", un quadern de comptabilitat; que havia superat una prova de manescalia, i tenia un títol que ho acreditava, els "privilegis de manescalia"; que, quan exercia el seu ofici, consultava sovint diversos llibres: el "llibre en foli de l'art de manescalia i cinc llibres en quart del mateix art" i els "dos llibrets de manescalia" –que devien ser en octau-; i que, de tant en tant es delectava

94. Imatges del llibre de manescalia de Manuel Dieç del 1515.

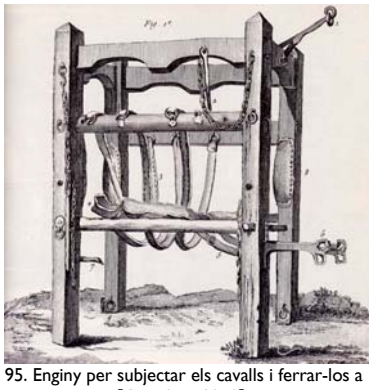
95. Enginy per subjectar els cavalls i ferrar-los a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959]

96. Claus al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

97. Ferradures al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí

[73] Els grups llatins LY, C'L i G'L van evolucionar en algunes zones del domini lingüístic del català cap al so [j] i en d'altres zones cap al so [λ]; el primer fenomen s'anomena iodització [VENY 1984] i es donava de manera generalitzada a les Illes Balears i a l'àrea compresa entre el Pirineu, el Berguedà, el Llobregat i la costa, exclòs l'Alt Empordà [PONS 1992]; COROMINES 1989 i BADIA 1994 també n'exclouen Barcelona, però PONS 1992 afirma que en origen sí que era ioditzant, i que hi ha molts documents dels segles XIII, XIV i XV que ho demostren; el fenomen es considerava vulgar ja al segle XV –en són un testimoni les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers o pagesívols*-, i va ser aquesta valoració social que va fer-lo desaparèixer de la capital [PONS 1992]; la voluntat de prestigi va fer que el rebuig s'escampés a les classes altes de les ciutats de la zona ioditzant [VENY 1984].
La diferenciació entre [λ] i [j] existeix des del naixement de la llengua [BADIA 1994], i, fins i tot a les zones que acabaran sent no ioditzants, l'ortografia revela els dubtes de la pronúncia: COROMINES 1989 explica que l'escriptor de les *Vides de Sants rosselloneses*, del segle XIII, escrivia sempre *l* per al descendent del grup llatí LL, però que alternava *l* i *yl* quan es tractava de l'evolució de LY, C'L i G'L.

[74] *Mall* ve del llatí *malleum*; es ioditza per l'efecte de la -E- que, com que és una vocal breu ja que està en contacte amb la -U-, esdevé -Y-, i forma així el grup LY.

[75] *Escarpell* ve del llatí *scalpellum*, i per tant no es ioditza. El DCVB accepta en *magall*, que és un mot d'etimologia incerta, una "forma contaminada pel sufix –*all* < llatí –**aclu**".

amb un llibre "de cartes de Ciceró"[76]. Cal remarcar la quantitat de llibres de l'ofici de manescal que componien la biblioteca d'en Domènec Prats; en el conjunt de les biblioteques de Catalunya no n'hi ha gaires més, del segle XVIII[77].

98. Un manescal ferrant un cavall. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

2.3.3.3 Els Ollers: paraires i sabaters

La meva àvia vuitena Francesca Prats Rodó, germana d'aquest Domènec Prats del capítol anterior, es va casar amb en Josep Ollers Bricfeus –nét d'en Pere Bricfeus, el coronel de cavalleria. El pare d'en Josep Ollers, en Francesc Ollers Martí, era paraire i administrador de la Taula de la Bolla de Terrassa entre el 1764 i el 1768[CC], i de Perafita, al Lluçanès, el 1763[CCI].

La Bolla era un segell que es posava als teixits com a marca de qualitat; per obtenir aquesta marca s'havia de pagar un impost, que, com tots els altres, el poder públic arrendava[78]: com a garantia del pagament, en Francesc Ollers va hipotecar la seva casa del carrer Baix Plaça de Terrassa.

Les Taules que administrava el meu avantpassat eren, doncs, el lloc on es marcava aquest segell: a la de Terrassa hi tenia, per fer-ho, "dos empunys de ferro per posar ploms" i "unes tenalles de ferro per posar cera a la roba"[CCII]. En Francesc era un paraire que no feia de paraire en sentit estricte: *paraire* ve del llatí *parator* i aquest del verb *parare*, que vol dir 'preparar', i ell ja no posava la llana en condicions de ser filada i teixida, sinó que es dedicava a vendre draps –i a marcar-los, com a administrador de la Taula de la Bolla-; en la botiga que surt a l'inventari dels seus béns, del 1775, no hi ha cap eina com les d'en Fermí Bricfeus, de qui he parlat en el

---

[76] D'edicions de llibres que contenien cartes de Ciceró n'hi ha trenta a les universitats de Catalunya publicats entre el 1700 i el 1787, any de l'inventari; no era un llibre poc freqüent. L'educació infantil utilitzava textos de Ciceró, de manera que un nen d'onze o dotze anys podia perfectament tenir algun coneixement de l'autor:

> En tot lo temps que jo estigé en la casa de mon abi, com he dit, enpra me ba fer anar estudi, hi tant lo antaniment y memòria que Déu Nostra Señor me donà, que és cert que jo aprania tot quant volia apéndrer, de tal manera que a la adat de dotsa anys y no cumplerts, ja comansé de donar al Compendi, per anar després a la filasofia…
>
> Una ocasió anàram ab lo dit mon abi en Gerona y posàbam en casa del Sr. Esteva Andreu, y vayent est Sr. Que per lo adat que jo tenia sabia molt, perquè allí jo argüí ab difarents estudiants y altra que en la casa de dit Sr. Esteva Andreu hi abia un capallà molt jove, y est capallà sabia molt, perquè tant jova com era lo dit capallà era estat mestra de Gramàtica en Gerona, y est de la dita Gramàtica me provà tant y tant, de tal manera que ab lo repatir de Ciceró arribàram a tenir unas fortas rahons, soposat ell me volia pretenir una cosa contrària, però tant chriatura com jo era, de lo que jo sabia no miraba cortinas a ningú y me saria fet trinxar abans de amollar, si jo sabia que tingés rahó, y a l'últim lo dit capallà me digé: "fill, tu tenas rahó y de axò no te'n agrabiias, perquè sols o feya per provar-ta [CASANOVAS 1978 p 66-67].

[77] Sumant tots els llibres de manescalia del segle XVIII que apareixen a BIBLIOGRAPHIA 2000 -procedents de la Biblioteca Lambert Mata de Ripoll, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, el Col·legi Oficial de Veterinaris de Barcelona, l'Institut Botànic de Barcelona i la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona- amb els que consten al Catàleg de les universitats de Catalunya –que inclou moltes biblioteques no universitàries com la Biblioteca de Catalunya- s'obté un total de divuit llibres; Domènec Prats en tenia vuit.

[78] L'Administració no cobrava directament els impostos, sinó que els treia a subhasta: qui oferia més diners tenia el dret de cobrar l'impost; molts comerciants constituïen companyies per participar en aquestes subhastes. Aquests arrendaments d'impostos van ser importants per a la formació de les fortunes comercials durant el segle XVIII [MARTÍNEZ 1978 p 226]. La Generalitat i el Consell de Cent arrendaven els impostos [FERRER 1971 p 683-684], entre ells el de la Bolla, i aquesta pràctica va continuar després de la caiguda de Barcelona: l'intendent José de Patiño va arrendar tots els impostos el disset de desembre del 1714 [VILAR 1987 p 430]. Com que durant el segle XVIII els teixits de cotó, que no pagaven l'impost de la Bolla, van guanyar terreny als de llana i seda, que sí que el pagaven, i era un impost amb una mecànica de cobrament complicada, va ser suprimit el 1770; entre el 1760 i el 1778 es va discutir molt sobre la supressió de l'impost [VILAR 1987 p 67-69 i FERRER 1971].

capítol 2.2.3.2, sinó dues taules i una cana de vuit pams –per amidar les teles i vendre-les[CCIII].

La seva primera dona va ser la meva àvia novena Anna Maria Bricfeus, que va morir el 1759[CCIV]; després es va casar amb na Margarida Espígol. Quan en Francesc Ollers va fer testament, va establir unes deixes[CCV] que van generar disputes sobre la propietat de la casa del carrer Baix Plaça entre el seu fill Josep Ollers Bricfeus i l'hereu de na Margarida Espígol, en Jacint Roig, doctor en dret de Barcelona; de fet, la propietat de la casa era un tema discutit des de feia temps: n'Anna Maria Bricfeus n'havia disposat en el seu testament en substitució del dot que ella havia aportat en casar-se, i l'havia llegada al seu fill Josep Ollers[CCVI], que en conseqüència podia argumentar que la casa no havia de respondre dels deutes derivats de les últimes voluntats del seu pare. El 1783, en Josep Ollers va haver d'arribar a un acord amb en Francesc Busquets, procurador d'en Jacint Roig, per la possessió de la casa del carrer Baix Plaça: en Josep es quedaria la casa i en Jacint, els mobles que hi hagués[CCVII].

Però a la casa del carrer Baix Plaça hi vivien en Pere Rocavert i la seva dona Maria. Un dia de l'any 1783, van trucar a la porta el procurador Francesc Busquets i en Josep Ollers, que havien vingut amb el notari Josep Torrella; en Francesc Busquets va dir-los que sortissin; llavors va agafar la mà dreta del meu avi vuitè Josep Ollers i el va fer entrar dins la casa; quan ja eren dins el procurador va sortir i en Josep Ollers va tancar la porta; va tornar-la a obrir i, com a nou amo, va dir a en Pere Rocavert i la seva dona que ja podien tornar a entrar. Havia pres possessió de la casa[79].

99. Botiga de sabater a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959]

En Josep Ollers va tenir quatre fills: l'un, el més petit, es deia com ell, Josep; el 1784 era batxiller en Medicina i vivia a València, on es preparava per graduar-se com a doctor[CCVIII]; un altre era en Tomàs Ollers, que treballava amb en Magí Coll per aprendre l'ofici de sabater.

100. Taula de sabater al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

Eren les quatre del dia trenta de juny del 1793, i en Tomàs Ollers anava cap a casa d'en Magí Coll, com solia fer, però no hi va poder arribar: es va trobar amb un grup de nois que van començar a insultar-lo, el van tirar a terra i el van deixar ben baldat amb un gec de cops de puny. Un d'ells encara no en va tenir prou, i li va trencar la cara amb un roc.

Els pares d'en Tomàs van dur-lo a n'Ermengol Labró, que era metge, perquè el curés. N'Ermengol no va voler fer res fins a tenir l'autorització del batlle Josep Camprubí; quan va tenir-la, va atendre en Tomàs. Va ser llavors que na Francesca Prats, la mare d'en Tomàs, va anar a veure els agressors, per saber per què havien adobat el seu fill: la resposta va ser una altra pallissa, de tal manera que la meva pobra àvia vuitena va caure a terra, on va rebre moltes més bastonades, fins que el bastó es va trencar.

En Josep Ollers, veient que tant la seva dona com el seu fill havien rebut, va preferir demanar justícia al batlle, però en Josep Camprubí no es va mostrar gaire interessat; i quan el van amenaçar de dur-lo a un tribunal superior de Barcelona, va respondre que "no le molesten con inútiles requerimientos y que acudan al sosbayle". Aquesta resposta està, com tot el requeriment, en espanyol, però no es pot dir que el notari fos cap expert en aquesta llengua, perquè, per exemple, els cops que va rebre en Tomàs són anomenats *puñasos* i *puñatassos*, i els va rebre un cop el va haver tirat *a tierra*[CCIX].

Poc o molt judici hi va haver, perquè el 1794 el metge Ermengol Labró va exigir per via judicial el cobrament de la seva actuació com a testimoni; també volia que se li paguessin les cures que havia fet a en Tomàs Ollers i la seva mare Francesca Prats. En Josep Ollers es va negar a pagar res[CCX].

[79] La cerimònia està explicada a AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1783, f 61r. Aquest era el procediment habitual per prendre possessió dels edificis.

Si els fills petits d'en Josep Ollers eren en Josep i en Tomàs, el grans eren n'Isidre i el meu avi setè Domènec Ollers Prats, que era el germà gran. En Domènec era, com el mestre del seu germà Tomàs, sabater[CCXI].

El 1824, en Domènec Ollers va donar poders a un notari de Barcelona[CCXII]: preparava el plet contra Pau Sagrera pels béns del seu avi Francesc Prats, el manescal que va revisar el cavall del mossèn de Matadepera el 1756. El mateix any 1824 va prendre possessió de la casa del seu avi al carrer Cremat on s'havia fet l'inventari que he descrit en el capítol anterior, i d'una peça de terra a Sant Pere[80]: va entrar en el camp, va ajupir-se, va collir terra i herba, i tornant-se a posar dret, va escampar els brins i els terrossos als quatre vents[CCXIII].

El plet va durar uns quants anys, i es va anar decantant a favor d'en Domènec Ollers: finalment es va arribar a una concòrdia, el vint-i-sis de març del 1828[CCXIV]. Però per pagar totes les despeses que li havia portat la lliuta judicial, en Domènec es va haver de vendre la casa del seu avi del carrer Cremat, -tant que li havia costat!-; va ser un ferrer qui li la va comprar, amb tots els "drets i pertinences", cosa que incloïa l'obrador i les eines de ferrer d'en Francesc Prats[CCXV].

101. Pany de serraller al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

102, 103 i 104. Mecanisme per corbar llandes de roda de carro. Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

2.3.3.4 La casa del carreter. Miquel Santvicenç Feixes

En Domènec Ollers es va casar amb na Josepa Santvicenç Savall el 1802[CCXVI]. El pare d'ella, en Miquel Santvicenç, no era de Terrassa; però quan va casar la seva filla gran ja feia temps que hi vivia: almenys vint-i-vuit anys, perquè el 1774, en el moment de comprar una vinya, signava com a "fabricant de carros, en dita vila de Terrassa residint"[CCXVII].

Lentament però de manera constant, en Miquel Santvicenç va anar comprant un patrimoni i arrelant a Terrassa. Deu anys després de comprar aquella vinya, el 1784, va comprar el domini útil d'un hort[CCXVIII]. Fer i arreglar carros devia donar-li força diners, perquè el 1789 va comprar una casa al carrer de les Bitlles de Terrassa per dues-centes quaranta lliures[CCXIX], que va acabar de pagar l'any 1790; ara ja era "mestre de fer carretes de la vila de Terrassa" [CCXX].

Al cap de només un any, el 1791, ja s'havia fet arreglar la casa, i el mestre de cases Josep Puig, el fuster Anton Clapers i el serraller Pau Boada li van presentar les factures per unes "obres que a més de ser necessàries per a la conservació de dita casa serveixen també per fer-la habitable amb alguna comoditat, quan abans d'aquelles era gairebé inhabitable". En Miquel Santvicenç va portar-los al notari per fer constar que els havia pagat el compte complet dels materials i els treballs de la reparació[CCXXI].

Gràcies a la descripció detallada de les partides d'obra de l'acta notarial, puc saber que era una casa entre mitgeres, de planta i pis –hi havia balcó-, i que s'organitzava com tantes d'altres: a la planta baixa hi havia tocant al carrer una primera habitació, després l'escala, més enllà el menjador, sortint cap a l'eixida la cuina, i al fons de l'eixida un cobert; al primer pis dues habitacions, una a cada banda de l'escala, que arribava al mig de la planta, lluny del carrer o de l'eixida –van col·locar una teula de vidre per deixar-hi entrar llum des de la teulada-, i un terradet damunt la cuina.

Les obres la van fer certament habitable amb alguna comoditat: ara hi havia un celler sota la cuina, per on ventilava a través d'una reixa; més endins de l'eixida, a continuació de la cuina, hi van afegir una comuna: va caldre "buidar la gruta i sot" i després muntar uns "travessos de fusta de roure" sobre aquest sot per "assentar la caixa de fusta de pi per a la necessària"; en aquell moment de finals del segle XVIII calia que una casa tingués celler i comuna: "una cosa i altra d'estes dos faltava en

[80] El ritual per prendre possessió d'un camp era diferent del d'un edifici: als camps no hi havia portes per tancar. Aquesta mateixa cerimònia està descrita en totes les preses de possessió de camps que he llegit: per exemple, la d'Anton Oriol a Rubí el 1734 [AHCT, Fèlix Gusi, notari; manual de 1734, p 145]; lluny de Terrassa, a Gisclareny, la cerimònia era exactament la mateixa més de cent anys després, el 1843 [MARTIN 2005 nota 505].

dita casa" perquè quan l'havien construïda temps enrere no es considerava imprescindible[81].

La factura inclou uns noranta metres quadrats de toves i uns cent vuitanta de rajoles: les toves eren per al terra de la planta baixa, i la meitat de les rajoles per al del pis; al pis també hi havia alguna habitació amb el terra de fusta, i el balcó, que s'aguantava sobre una estructura de ferro que havia fet el serraller; també van treballar molt en la teulada: van canviar alguns quadrats –les bigues- i algunes llates, van posar noves les rajoles –l'altra meitat- i les teules, i van afegir-hi tot un sistema de recollida de l'aigua de pluja, que baixava fins a terra conduïda per tubs fets amb "canons d'obra cuita". Van creure que era molt important tenir llum natural a l'escala, i per això van posar la teula de vidre, tot i que era cinquanta vegades més cara que una teula normal.

Les obres van costar bastant més que la casa, quatre-centes trenta-nou lliures, però el 1793, com si res no hagués passat, en Miquel Santvicenç va comprar el domini eminent d'aquell hort de què ja tenia el domini útil des del 1784[CCXXII]. I el 1798 va comprar una altra vinya[CCXXIII], quatre anys abans de casar la seva filla gran Josepa Santvicenç Savall amb en Domènec Ollers.

El fill d'en Miquel Santvicenç es deia Josep, i també era "fabricant de carros de la vila de Terrassa". Quan es va casar, el 1807, el seu pare el va fer hereu universal, però no li va donar la casa del carrer de les Bitlles; seria la segona dona d'en Miquel, n'Eulàlia Arnella, qui l'heretaria: en Josep Santvicenç, d'acord amb els capítols matrimonials, només podria entrar a l'habitació que tocava el carrer de la planta baixa, on podria tenir cavalls[CCXXIV]; aquest document em dóna, doncs, un últim detall sobre la casa: l'habitació del davant devia ser l'obrador de carreter.

105 i 106. Taller de carreter a l'*Encyclopédie* [GILLISPIE 1959].

107, 108, 109 i 110. Diversos carros al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francol.

2.4 Des de la Guerra del Francès fins el 1830

2.4.1 *En cas que els enemics cremassen la casa*

L'hereu d'en Miquel Santvicenç tindria l'entrada restringida a l'obrador si no s'entenia amb la seva madrastra Eulàlia Arnella; en aquest cas de desavinença, en Miquel va preveure més:

> Ítem, pel cas de premorir ell dit donador a sa actual muller de segones núpcies Eulàlia Arnella, vol que son hereu i els seus, si ella es separa de la sua companyia per no voler viure amb ells li dònia i entrèguia durant sa vida natural i el cognom del donador guardant, i no d'altra manera; […] anualment per a sos aliments, tres quarteres de blat forment, tres càrregues de vi del que es collirà a la casa a raig de cup, entregador al temps de les respectives collites, i en diner efectiu uns vint-i-dos [ardits] diari[s]; un llit de la forma major, una màrfega, un matalàs, una conxa, dos coixins, quatre coixineres i sis llençols nous de borràs; les dues capes sues amb la roba del seu ús i port; seguida emperò la mort de sa muller, o convolant ésta a altres núpcies, cessarà immediatament la prestació d'aliments i totes les altres coses en lo ser se trobaran tornen i pervinguen a son hereu i successors[CCXXV].

Els marits solien preveure aquesta situació de conflicte entre l'hereu o la pubilla i la seva dona, especialment si s'hi havia casat en segones núpcies. He trobat disposicions semblants a la d'en Miquel Santvicenç durant tot el segle en d'altres branques de la família; en Jaume Ferrers, el sogre del coronel Pere Bricfeus, va esmenar el seu testament el 1707 perquè la seva segona dona Maria, que havia llegat el seu dot a la seva filla Marianna, no es quedés sense res quan morís ell:

[81] A la masia de Can Deu em van explicar que històricament no hi havia cap classe d'equipament higiènic, ni tan sols una comuna; l'estable en feia les funcions i quan diàriament se'n retirava la palla també es treia tota la femta animal i humana. Als nuclis habitats les cases de les classes baixes van funcionar igual durant molts anys, mentre que els casals i palaus de les classes altes ja tenien millores higièniques com la comuna des del Renaixement: el DCVB (a la veu 'necessària') dóna un exemple del 1617: "A la fi de quiscuna retrocàmara una necessària que convé per lo cos, y en la part inferior de dites necessàries altra pera los criats y treballadors"; RYBCZYNSKI 1986 explica que moltes cases burgeses angleses ja tenien comunes que abocaven a pous negres al segle XV [p 40-41]. Aquestes millores es van acabar introduint també a les cases més humils.

> Jaume Ferrés, botiguer de la vila de Terrassa, el doctor Pere de Brichfeus, donzell, en dita vila de Terrassa populat, son gendre, i la senyora Anna Maria de Brichfeus i Ferrés, cònjuges, ella filla primogènita i hereva universal de Jaume Ferrés: per quant Maria, segona muller de Jaume Ferrés, per contemplació del matrimoni de la seva filla Marianna Ferrés amb Josep Vinyals, pagès d'Esparraguera, ha donat a la seva filla Marianna 400 lliures Barnes, abdicant de recobrar-les dels béns de Jaume Ferrés, i volent Jaume Ferrés que si Maria el sobreviu tingui la còngrua i suficiència per poder viure, i volent també excusar les disposicions que pot haver fetes en el seu testament, amb el present acte dóna a dita Maria, muller sua, una pensió de trenta lliures Barnes anuals mentre visqui i conservi el seu nom, si no pot viure amb l'hereu, i que si hi viu no hi hagi pensió, amb pacte exprés que Maria no podrà demanar res a l'hereu per raó del creix, any del plor, ni altres drets, i que solament pugui demanar i aconseguir els vestits de dol[CCXXVI].

111. Vestit de seda natural de mitjan segle XIX al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

També en Jaume Palet de la Quadra Domènec va preocupar-se de què passaria un cop fos mort, i en el seu cas, més d'una vegada: la primera va ser el 1750, quan va testar a favor del seu fill Josep, i la previsible vídua era la mare de l'hereu; va determinar que l'hereu hauria de mantenir-la mentre visqués però si no s'avenien i ella se n'anava l'hereu hauria de donar-li cada any trenta lliures en metàl·lic, un porc de seixanta lliures, una faneca de sal, mitja lliura de pebre, vuit quarteres de blat si havia de mantenir una criada, i si no quatre, quatre càrregues de vi claret bo, i si mantenia una criada vuit, dotze quartans d'oli, una quartera de mongetes, trenta càrregues de llenya –quinze de pi i quinze d'alzina- i una càrrega de carbó d'alzina de pes tres quintars mentre visqués i no es tornés a casar; i per una vegada només, vuit llençols, dues flassades, una vànova, vuit estovalles, vuit eixugamans, dotze tovallons, una màrfega i un matalàs, tot bo[CCXXVII].

Però ni ell es va morir, ni l'hereu o la seva dona el van sobreviure; mort l'hereu, va haver de modificar el seu testament el 1758 a favor del seu nét Pau Palet de la Quadra que tenia tres anys[CCXXVIII], i després que es morís la seva dona el 1759[CCXXIX] es va tornar a casar el 1760 amb na Maria Amat, amb qui va signar uns capítols matrimonials que també buscaven assegurar-li el futur[CCXXX]; el tal futur aviat va ser present, perquè un any després va morir ell[CCXXXI]: els germans del seu fill, com a curadors de l'hereu, però, no estaven disposats a complir aquells pactes que veien exagerats, i els va caldre arribar a una concòrdia amb la vídua on recordaven que,

> en un dels capítols signats en poder del mateix notari el dos de novembre del 1760, Jaume Palet va deixar a Maria Amat tots els aliments a la vida humana necessaris de menjar i beure, calçar i vestit, tant en sanitat com en malaltia, pagant metges i medicines durant sa vida natural i mantenint el cognom de Palet, i en cas que no s'avingués amb son hereu dita Maria tenia la llibertat d'anar-se'n a viure on ella vulgués, com fos en lloc decent i honest, i l'hereu li havia de donar cada any sis quarteres de blat, quatre càrregues de vi negre claret i quatre quartans d'oli, tot bo i rebedor, i del mateix que es portaria per a la família de dita sa casa, i un porc de greix de pes unes quaranta-cinc lliures carnisseres[CCXXXII].

Na Maria Amat se n'havia anat perquè no es podia avenir amb l'hereu, o més ben dit amb els seus tutors i curadors, i reclamava el compliment del capítol. Però els tutors deien que no se n'havia anat per cap desavinença, sinó perquè havia volgut, i que en Jaume Palet hauria hagut de refer el testament en comptes de provar de modificar-lo amb un capítol. L'acord no és tan interessant com la deixa i l'oposició dels curadors.

En el cas d'en Miquel Santvicenç, però, hi va haver factors externs que li van fer matisar les previsions: quan va signar els capítols del seu fill el 1807 la situació política era insegura però pacífica; quan va testar el 1811 estava enmig de la Guerra del Francès. Com que a Terrassa les brutalitats de l'exèrcit de Napoleó van ser especialment dures, tenia prou raons per dir que

> deixo i llego a Eulàlia Sanvicens, caríssima muller mia el mateix que li deixo en els capítols matrimonials de mon fill Josep […] a excepció del vint-i-dos d'ardits diari que li tinc consignat, volent que est sia reduit solament a un sou diari; i així com en dits Capítols Matrimonials diu que se li hagués de moblar la casa que li deixo per sa habitació tan solament, vull que siga moblada dels mateixos mobles que se trobaran en la mateixa casa principal que habitarà mon fill Josep; i en cas que els enemics els cremassen o robassen, no vull que se cúmplia dita deixa d'haver-se-li de donar casa

> per sa habitació en cas de ser cremada[82], ni mobles en cas de ser cremats, o robats. I tot això en el benentès que es vegi precisada dita Eulàlia d'haver-se de separar de mon fill i hereu […] perquè, del contrari, deurà l'hereu mantenir-la sana i malalta en la casa, taula i companyia igual que ell mateix i sa família, treballant esta tot el que pugui a utilitat de la casa de l'hereu[CCXXXIII].

Per a d'altres, però, no van anar tan mal dades.

2.4.2 Josep Campanyà: formar un patrimoni en temps de guerra

Un d'aquests altres va ser el meu oncle vuitè Josep Campanyà Margarit, oficialment pagès de Rubí; només oficialment, perquè més aviat tenia fusta de banquer. Durant els primer anys encara feia de pagès: el 1790 va comprar el domini útil d'una vinya a l'heretat Puigventós[CCXXXIV], i el 1797 va signar un contracte de parceria sobre un tros de terra al mas Oriol[CCXXXV], totes dues coses a Rubí.

Però des del 1799 ja va deixar sortir l'esperit de negociant i va dedicar-se a comprar censos[CCXXXVI]: el 1805 podia reclamar pagaments endarrerits a trenta-set pagesos de Rubí i dos de Terrassa[CCXXXVII]. Els negocis li van permetre comprar una casa al carrer de Sant Antoni de Rubí[CCXXXVIII], i després en va aconseguir dues més al costat fent permutes amb els veïns[CCXXXIX].

Quan va començar la guerra tenia capital i gent endeutada amb ell, com n'Isidre Roig que li devia dues-centes vint-i-cinc lliures amb la garantia d'unes parts de fruits dels masos Roig i Sunyer[CCXL]. En Josep Campanyà va fixar-se en aquests masos, i tot al llarg de la guerra va anar fent-hi compres: el 1810, una vinya[CCXLI]; el 1811, més parts de fruits que cobrava n'Isidre Roig[CCXLII] i una segona vinya[CCXLIII]; i el 1813 encara una altra vinya[CCXLIV]. També va comprar fora d'aquestes heretats: el 1814 una vinya a l'heretat Malvi[CCXLV], dues peces de terra a l'heretat Oriol[CCXLVI], i un bosc de més de deu quarteres mig a Sant Pere i mig a Rubí que li va haver de vendre el fabricant de draps Pau Sagrera per pagar deutes[CCXLVII]. A més va continuar comprant censos: tres el 1811[CCXLVIII], dos dels quals del mateix Isidre Roig del mas Roig.

Quan la guerra es va acabar continuava havent-hi gent endeutada i ell continuava podent comprar a bon preu[83]: el mateix Pau Sagrera que li havia venut el bosc va haver-li de vendre deu quarteres més del mas Matarí de Baix de Rubí i totes les parts de fruits que rebia de diverses peces de terra del mateix mas per mil dues-centes noranta-cinc lliures i quinze sous[CCXLIX].

Comprar va ser la seva dèria: va morir el 1817 sense tenir temps de fer testament[CCL]; el 1816 encara va comprar una peça de terra dels Mitjans i Serra del Padró[CCLI]. El patrimoni que havia format no va durar gaire més que ell: després de sis anys de disputes les seves tres filles se'l van repartir el 1823, incloses les tres cases del carrer Sant Antoni[CCLII].

2.4.3 El comerç arrendat: la taverna de Rubí i l'aiguardent de Terrassa

El germà d'en Josep Campanyà, el meu avi setè Miquel Campanyà, mai no va voler imitar-lo en la seva dedicació als assumptes de diners, però si que va provar de deixar l'ofici de pagès i va intentar dedicar-se al comerç: va obtenir l'arrendament de la taverna de Rubí els anys 1807[CCLIII] i 1808[CCLIV].

112. Premsa al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

[82] Terrassa va ser una de les ciutats que l'exèrcit napoleònic va ocupar diverses vegades provocant destruccions importants; van cobrar-hi impostos exorbitants que van arruïnar la població i la producció tèxtil: les pèssimes condicions de vida van propiciar una epidèmia el 1809 que va matar el vint per cent dels habitants [BENAÜL 1987 p 260-261].

[83] Josep Campanyà no va ser l'únic que va aprofitar-se de la situació; d'altres, burgesos, professionals i alguns pagesos, també van fer-ho: els empresaris van invertir en terres els diners que no valia la pena dedicar a les seves fàbriques, perquè no hi havia matèries primeres, ni obrers per fer treballar, ni clients a qui vendre [BENAÜL 1987 p 262-263].

L'obertura de tavernes era un dret del rei[CCLV], que en cedia l'arrendament als municipis. Es fixaven unes condicions que el taverner havia de complir i l'adjudicació es feia en una subhasta: aquell que oferia més diners, aconseguia el dret d'ocupar-se'n durant un any.

La taverna no era l'única cosa que els ajuntaments arrendaven[84]. El 1817 a Terrassa els regidors van adjudicar el dret de vendre oli, la mesura –que era la venda d'ordi, civada, faves o favons-, la venda de pesca salada, l'hostal i l'aiguardent[CCLVI]. El 1829, a més d'aquests, també arrendaven el dret d'endur-se els fems dels corrals, les carnisseries del comú i el dret dels sis diners –el dret de cobrar sis diners sobre cada lliura de carn que es vengués[CCLVII]. El 1831 hi havien afegit la fleca i el glaç, i havien suprimit l'aiguardent[CCLVIII].

L'arrendament de l'aiguardent, precisament, és el que va tenir durant molts anys el meu oncle vuitè Josep Grau: va començar el 1815[CCLIX] i el va anar tenint de manera intermitent fins el 1829[CCLX]. El primer any les condicions van ser les següents:

- Primerament sapia lo arrendatari que sera tingut y obligat en tenir cumpliment de ayguardent anisada e a la prova de Olanda y vendrerne a las personas lin demanaran a mesuras y mitjas mesuras al preu li serà donat per lo Señor Mostasaf y en quant a la tasa podrà vendrerla del modo li aparexerà y antes de executarse la venda de ditas especias de ayguardent deurà ferla gustar per dit Señor Mostasaf, tot baix pena de tres lliuras per cada vegada que faltarà en alguna de ditas cosas aplicadora dita pena una part al official executant, altra a la obra de la Ygla y altra al acusador.
- Ítem sapia lo arrendatari que qualsevol persona de la present vila podrà fer ayguardent del vi de sa cullita per son propi abast y vendrerla en gros fins a un setse y no menos baix pena de tres lliuras per cada vegada que contravindrà aplicadoras com se ha dit.
- Ítem sapia lo arrendatari que haurà de tenir complimt malvasia bona y vendrerne a qui ni demanarà axi per remey com per lo us y servey de qualsevol persona, y podrà també lo arrendatari vendrer vi blanch ab tal que sia fet de vi propi de sa cullita o be comprat als habitants de la present vila baix pena de tres lliuras per cada vegada que contravindrà.
- Ítem sapia lo arrendatari que lo preu oferirà deurà pagarlo al Depositari de Propis y Arbitres de la present vila ab moneda de or o plata ab dotse iguals pagas una cada mes comensant a fer la primera paga lo dia tindrà principi lo arrendamt y axi succesivament los demes mesos deura executarho en semblant dia.
- Ítem sapia lo arrendatari que no podrà vendrer ayguardent de tasa sino en un sol paratge dins la present vila a excepció dels dias de fira que podrà executarho ahont ve li aparexerà.
- Ítem sapia lo arrendatari que serà a son carrech entregar a mes del preu oferirà a la persona q destinarà lo Magch Ajuntament dotse cortans de oli vo y rebedor per la llum y conserbació dels fanals lo carrers de la present vila, esto es un cortà cada mes comensant lo dia q tindrà principi lo arrendamt.

Seguien d'altres condicions que eren de caire administratiu però les importants eren aquestes: tenia fixades les qualitats de l'aiguardent que havia d'oferir[85] i el preu de venda; havia de vendre malvasia; podia vendre vi blanc de la seva collita o comprat a la vila; havia de pagar l'arrendament mensualment; només podia tenir un punt de venda per al consum immediat, tret dels dies de fira; havia de submistrar

113, 114 i 115. Olles de destil·lar aiguardent al Museu de la vida rural de l'Espluga de Francolí.

[84] Els arrendaments municipals que donaven més rendiment eren els de Barcelona; s'arribaven a crear companyies per aconseguir-los, sobretot el de la carn; d'altres també eren interessants: el preu del del vi de les tavernes va augmentar molt a finals del segle XVIII. El sistema d'arrendaments era generalitzat: també el rei arrendava els subministraments, com ara el del cordam dels vaixells de la marina o el vestuari de l'exèrcit. Els comerciants catalans van participar-hi tant com van poder [VILAR 1987 p 72 i 440-445].

[85] L'aiguardent anisat era el resultat de destil·lar vi amb matafaluga; era un licor molt poc apreciat a Europa i pràcticament no se n'exportava; a Catalunya sí que se'n bevia. L'aiguardent de la prova d'Holanda era més fort que l'anisat –tenia entre cinquanta-un i cinquanta-tres graus d'alcohol-; la prova d'Holanda consistia a posar-ne en un vas i remenar-lo: si deixava bromera a les parets era bo; aquest era el més exportat [SEGARRA 1994 p 26-27].

l'oli per als fanals del carrers; i no podia oposar-se que qualsevol vilatà fes aiguardent per a l'autoconsum amb vi propi[CCLXI].

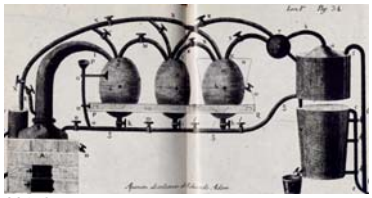

116. Sistema d'olles per destil·lar aiguardent d'Edward Adam, molt utilitzat a Catalunya a principis del XIX [VILAR 1975 pl 22].

Aquesta última condició li va portar problemes; el quatre d'agost del 1828 va anar a Barcelona a presentar dues instàncies; la primera perquè hi havia molta gent que produïa més aiguardent del permès i se'l venia, i volia saber què podia fer per evitar-ho:

> M Iltre Sor: José Grau fabricante de aguardientes y licores de esta villa de Tarrasa con el debido respeto espone que a motivo de haber recaido á su favor en treinta de julio último la postura de los arrendamientos de aguardientes y licores de esta villa y Sant Pedro parte foránea de la misma y cometerse todos los días un sinnumero de fraudes teniendo á este obgeto a muchas casas aguardientes escondidos y cuando les tienen en publico dan la sofística razon que es para vender fuera de estos dicha villa y pueblo sin acudir ninguna persona a los pregones se han hecho para correspondiente denuncia necesita saber las atribuciones que competan al arrendatario para cumplir los artículos nueve y diez del formulario de la tabla que se le entregó. Por cuyo motivo suplica á VS se digne mandar que a mas de las ordenes que se pasen a dhos Ayuntamientos para el cumplimiento del artículo decimo del mencionado formulario, se me entregue la orden, o despacho de VS de las atribuciones que me competen para vigilar con las formalidades que se requiere y no cometer atentado alguno. […]

La segona instància explicava la situació a Sant Pere: des de Barcelona s'havia decidit que l'arrendament a Terrassa i a Sant Pere seria un de sol, el que tenia en Josep Grau; però l'ajuntament de Sant Pere no hi estava d'acord i permetia que l'antic arrendatari continués venent-ne:

> […] M. Iltre Sr José Grau fabricante de licores y aguardientes de esta villa de Tarrasa, con el debido respeto expongo que a consecuencia de las órdenes dadas por VS en el día treinta de julio último se arrendaron juntos en publica subasta con las formalidades de estilo, los consumos de aguardientes y licores de esta villa y S Pedro parte foranea de la misma y como fuese que el mayor de los postores recayó a mi favor el subasto a motivo de lo que ofició el Ayuntamiento de esta villa al de dha parte foranea para que se me reconociese verdadero arrendador y privase a cualesquiera otra persona la venta de los artículos arriba espresados y viendo que en la prenombrada población se continuaba la venta por otro sujeto que se supone arrendador del precitado pueblo el mismo que más de año y medio que practica ese contrabando di parte al Alcalde Mayor de esta referida villa quien de acordes con el Ayuntamiento de la propia hizo recuerdo otra vez en dos de los corrientes al de aquel pueblo para el mismo efecto y como por eso se continua la venta de dhos artículos me obliga á patentizar a VS que a más de burlar las ordenes de sus superiores se me sigue un perjuicio considerable por lo que sufro de que, uno que no paga arrendamiento venda tan escandalosament en publico con apoyo de aquel Ayuntamiento; por cuyo motivo suplico a VS se digne tomar una resolucion formal para la privacion a cualquier contraventor a la Taba mandando se me abonen todos los perjuicios que se me siguen con multa al memorado Ayuntamiento de la parte foranea por el desprecio que ejecutan en las ordenes de VS viendome en caso contrario en la precision de pedir la renuncia de la rematada subasta que es justicia que imploro del noble corazon de VS[CCLXII].

A partir del 1823, en Josep Grau ja no es dedicava només a vendre aiguardent sinó que també en fabricava: aquest any, li van llogar tot un bosc de trenta quarteres a Matadepera perquè en tallés tots els arbres i se n'emportés també el sotabosc; ell estava interessat en aquella llenya per a la destil·lació, i el propietari volia desfer-se'n per poder establir el terreny a diversos pagesos que hi plantarien vinya[CCLXIII]. L'any següent va tornar a comprar tota la llenya d'un altre bosc[CCLXIV]. I és que per destil·lar aiguardent en calia molta, de llenya[86].

[86] L'aiguardent es destil·lava en olles de coure cobertes amb una tapadora –el capitell- d'on sortia el tub on es condensava el vapor. Al segle XVIII el tub va ser substituït per un serpentí, que facilitava la condensació. Era un equipament que no costava gaires diners, de manera que, quan els comerciants holandesos van començar a comprar aiguardent massivament i la vinya es va escampar per tot el país, es van instal·lar fàbriques d'aiguardent arreu [SEGARRA 1994 p 24-26]. La destil·lació, a més de les olles, necessitava grans quantitats de llenya per a l'evaporació i d'aigua freda per a la condensació; la llenya era una de les despeses més importants de les fàbriques d'aiguardent [p 45-46 i 61 nota 15].

2.5 Epíleg: la informació dels padrons després del 1830

Tinc informació notarial fins l'any 1831; després d'aquesta data només he recollit sistemàticament les dades de tots els padrons de població de Terrassa fins el 1915, i de Rubí –a l'AMR- i Manresa –a l'AHCM- fins l'any en què els meus avantpassats van marxar-ne. La informació que es pot extreure d'un i altre tipus de documents és molt diferent perquè els padrons com a màxim recullen dades d'alfabetització, de professió i de lloc de naixement. Tanmateix també permeten de lligar alguns caps: contenen drames com el de la meva rebesàvia Margarida Tapioles, nascuda el 1898, que el 1910 era jornalera, el 1912, mare i abans del 1915, morta: devia morir de part. O expliquen com els empresaris solucionaven els conflictes sindicals: el meu quadravi Miquel Alemany, de qui la tradició familiar sap que es va enfrontar amb el seu patró, és teixidor a Rubí i a Terrassa fins el 1894 i des del 1905 és pagès: no només havia perdut la feina sinó que tampoc en podia trobar enlloc més.

117. El meu quadravi Miquel Alemany Gusi [Arxiu de Rosa Alemany]

He agrupat les dades en tres períodes: fins al 1833, quan es va obrir la primera fàbrica tèxtil de vapor a Terrassa, del 1834 al 1870, quan la societat industrial ja s'havia consolidat, i del 1871 al 1915, quan ja puc empalmar amb la informació que sabia la família. He estudiat l'evolució de les professions. M'he fixat només en les persones de qui es deia a què es dedicaven, i les he separat segons si eren pagesos, artesans –espardenyers i sabaters-, treballadors del tèxtil, amb qualificació –paraires, galoners, parxers, cinters, teixidors, aprestadors, fogonistes i canilleres- o sense, treballadors relacionats amb la construcció –fusters, emblanquinadors, pintors, paletes, serradors i rajolers- i altres oficis –capellans, comerciants, carreters, criades i escrivents.

118. La meva àvia Mercè Olzina Alzina amb la seva mare Maria Alzina Samaranch. La fotografia es va fer per enviar-la al meu besavi Miquel Olzina, que estava al camp de concentració després de la Guerra d'Espanya.

Fins el 1833 no hi ha cap dona que treballi fora de casa; entre el 1834 i el 1870 n'hi ha cinc, que representen l'11% de les quaranta-sis persones que treballen; el percentatge es manté en el tercer període, quan són vuit sobre setanta-una persones. N'hi ha que treballen fins a l'edat de casar-se; d'altres comencen quan fa un temps que són vídues; unes altres treballen i deixen de treballar sense cap motiu que es pugui conèixer.

Abans del 1833 la meitat dels treballadors són pagesos –dotze sobre vint-i-quatre-; en els anys centrals del segle XIX el percentatge baixa al 40% –divuit sobre quaranta-sis-, i en el tombant de segle es redueix al 20% –catorze sobre setanta-un.

La disminució en els artesans encara és més pronunciada; abans del 1833 són el 20% del total, i baixen a un 9% en els anys centrals i a un 4% en els finals.

En canvi, els treballadors especialitzats del tèxtil es mantenen en el conjunt del segle amb una baixada molt important en el segon terç del segle: comencen sent el 25% i acaben en el 24%, però entremig baixen a l'11%. L'evolució dels treballadors no qualificats és la contrària a la dels artesans: no n'hi ha cap en la primera part i són el 25% al final.

La quantitat de gent dedicada a oficis relacionats amb la construcció també puja, tot i que no tant; al començament són el 4% i acaben representant el 17% del total.

Fora d'aquests quatre grups, abans del 1833 no hi ha ningú; entre 1834 i 1870 hi ha tres persones –el 6%- i entre 1871 i 1915 són set persones –el 10%.

Quant al nivell d'alfabetització, els padrons no n'inclouen les dades abans del 1833; després, en el segon període, hi ha informació sobre trenta-quatre persones: només el 6% –dos homes- saben llegir; en els últims anys, la meitat saben llegir amb un repartiment desigual entre homes i dones: en saben el 70% dels homes –vint-i-vuit sobre quaranta- i el 26% de les dones –nou sobre trenta-quatre.

3. Conclusió

- Sobre els documents:

- Els avantpassats que he trobat i treballat són una petita part de les moltes persones de qui provinc. Sens dubte, la feina no s'ha acabat, i cal continuar buscant, tant endarrere en el temps, tan enllà com ho permeti la documentació, com endavant, del 1831 cap aquí. Els documents més útils per muntar un arbre genealògic són els llibres parroquials, perquè donen informació exacta de dates i parentius. Tanmateix són una font d'informació que no va més enllà –vist des del present- del Concili de Trento, que en va establir l'obligatorietat.

119. La meva rebesàvia Concepció Pitarc amb el seu fill Josep Giner Pitarc. Vaig recuperar aquesta foto de darrere un quadre, on havia quedat oblidada.

- L'arbre no està acabat i qui sap si no s'acabarà mai... Ara: arribo a les últimes pàgines amb més ganes de buscar i remenar papers, i escriure les aventures dels meus, i riure i enfadar-me, i viure la meva història que no pas abans de començar. I per poder fer tot això, la documentació notarial i el processos judicials són fonts molt adequades, perquè donen molta informació sobre les relacions i els conflictes de la vida quotidiana.

- Sobre el contingut:

- D'entre els aspectes continguts en el treball, em sembla que la història general no ha donat prou importància a fets que van ser molt rellevants en el seu moment: és el cas de la immigració d'occitans a Catalunya –en van estar venint durant molt de temps, i en van venir molts.

- Sí que s'ha donat molta importància al sistema de l'hereu i a les seves convencions, que els pagesos van adoptar a l'Edat Mitjana i van mantenir fins a les portes del segle XX com un model de comportament; en van fer una norma de conducta molt forta i quasi inalterable que van seguir tant els pagesos rics com els pobres.

- El sistema de l'hereu, a part d'enfortir els masos, va portar –amb l'expulsió del cabalers fora del mas- a la consolidació d'una altra classe de pagesos pobres a les sagreres i a les viles; també s'hi va enfortir un altre grup, els paraires, que en origen eren qui preparava el material per fer el fil però que van acabar esdevenint els organitzadors del procés de producció, els empresaris d'abans de les empreses.

- Els paraires i comerciants, que ja eren al tombant de segle del XVII al XVIII el sector econòmic més dinàmic i actiu de Catalunya, van posicionar-se a favor de la defensa de les Constitucions en la Guerra de Successió –almenys puc assegurar-ho en el cas dels meus avantpassats castellterçolencs d'aquests oficis.

- És ja ben sabut que la Guerra de Successió va anar seguida d'una postguerra i una repressió molt dures: això ara ja no sorprèn ningú; el que està una mica fora de l'habitual és que els mateixos partidaris de Felip d'Anjou –els botiflers- també en fossin poc o molt víctimes, com mostren algunes de les atestacions que he reproduït.

- Malgrat la força del sistema de l'hereu –que busca la unitat de les heretats- ja al segle XVIII alguns masos van quedar, mitjançant pactes a rabassa morta, completament establerts a emfiteutes.

- El tancament de camps no és un fenomen que s'escampi per Europa –i arribi així a Catalunya- des d'Anglaterra, sinó que a la Gran Bretanya i aquí la reducció dels drets comunals i les prohibicions de pas als camps dels pagesos van esdevenir-se més o menys alhora, paral·lelament.

- Les viles eren el territori dels artesans: les exigències espacials d'alguns oficis –com les llargues franges de terreny que necessitaven els corders- poden haver determinat d'alguna manera la morfologia de les poblacions.

- D'entre els artesans, també n'hi havia d'instruïts perquè així ho requeria l'accés a l'exercici de l'ofici –com és el cas dels manescals-ferrers, que havien de passar un examen per ser-ne.

- Amb el pas del segle XVIII alguns paraires van esdevenir només comerciants, i van encarregar-se del cobrament d'impostos arrendats com ara l'impost de la Bolla, que controlava la qualitat dels teixits.

- La Guerra del Francès a Terrassa va ser més dura que en d'altres llocs; també va permetre que alguns pocs milloressin el seu patrimoni aprofitant que la gent necessitava diners en efectiu amb urgència.

- Tal com s'arrendava el cobrament d'impostos, també l'abastiment d'aliments i d'altres productes es delegava a particulars –en un procediment de subhasta- que se n'encarregaven durant un any.

120. Els meus besavis Francesc Giner i Marina Coromines amb el meu avi Josep Giner i el seu germà petit.

- Sobre el mètode:

- És molt diferent tractar qüestions d'història general que tractar-ne d'història concreta. Quan, a quart d'ESO, vaig haver de fer un treball sobre la Guerra de Successió, vaig consultar el llibre de Santiago Albertí *L'onze de setembre*; el coronel Pere de Brichfeus hi apareix diverses vegades. Llavors per a mi era simplement "aquell Brichfeus", però ara que sé que m'és avi, la cosa és ben diferent: ara és "aquest meu avi Bricfeus, un coronel castellterçolenc que va defensar Catalunya davant de Felip d'Anjou en la guerra de Successió". Com la tutora del treball va dir un dia, "el tinc al cor"; a ell, i el bandoler Antoni Terns, i el ric Jaume Palet de la Quadra Domènec, i el poc previsor Domènec Ollers, i tota la resta... I també el notari Soler i Ler, que en un rampell d'inspiració poètica va immortalitzar la mula d'incògnita edat d'en Pau Sabater de Santa Margarida, i la mula mateixa.

- Sobre la utilitat futura del treball:

- Un altre vessant del treball que m'interessa és el futur: m'és impossible conèixer el futur de la meva família, i això el fa apassionant. Ara en conec en part el passat i m'he alliberat de la trava que suposa la desconeixença.

Qui seran els meus descendents? Què faran, què creuran? Quan s'escriu sobre els propis avantpassats és inevitable pensar en els descendents: ja ho va fer en Sebastià Casanovas al segle XVIII:

> Concidero que hés una cosa molt orenda que un nét hàgia de publicar y dexar per escrits las faltas de la àbia y lo fill, las faltas del para y lo nabot, las preversitats de los honclas, axís dich que me dóna gran orror y me fa tremolar, però considerant jo y estan ab grandícima confiança que estos escrits y llibra per mi escrit no anirà ab altras mans sinó a las de mos fills, néts y demés decendents y tanint jo grandísima confiansa que tots ells se'n sabran valer, no puch dexar de pasar abant y escrirer lo que ha pasat ab los sobra dits ma àbia, mon para y mos onclas[CCLXV].

Potser algun tindrà uns interessos semblants als meus, voldrà fer un treball de recerca sobre el seu arbre genealògic i seguirà els meus passos, de la mateixa manera que jo, per acabar de completar aquest treball meu, hauré de fer una exposició davant d'un tribunal, i em trobaré així en la mateixa situació en què ja es va trobar en el seu dia l'estudiant d'Arts Pere Bricfeus.

Potser algun dia podreu obrir un altre treball de la família d'en Pere Giner Mira Olzina Lozano Coromines Cerdà Alzina Pérez Pitarc Serra Alemany Pagán Tapioles Mira Samaranch Pastor…

Notes bibliogràfiques i documentals

[I] SOLÉ 1987 p 198-199.
[II] LAUDO 2005 p 25 i SOLÉ 1987 p 210-215.
[III] LAUDO 2005 p 35.
[IV] BENAÜL 1987 p 274.
[V] CASADO 2001 diu que la independència de Sant Quirze va començar l'any 1829 [p 27], però la resta de fonts, des de la mateixa Enciclopèdia Catalana, la situen al 1848.
[VI] PUY 1991 p 230.
[VII] MATEU 1981 p 19.
[VIII] MATEU 1981 p 20.
[IX] LAUDO 2005 p 29.
[X] MATEU 1981.
[XI] NADAL 2006 p 213-217.
[XII] Document reproduït a VINYALS 1984 p 132, a partir de l'original (ACA, Reial Patrimoni: vol. 2598 f 56v). He resolt els dubtes de transcripció a partir de la que fa Iglésies 1979.
[XIII] CANYAMERES 2004 Mas Llobet.
[XIV] CANYAMERES 1998 p 67.
[XV] Totes les dades d'aquest episodi estan tretes de l'AHS, Cort del Batlle: Processos de Santiga; 1613, AMH 2519/7.
[XVI] VINYALS 1984 p 144.
[XVII] VINYALS 1984 p 144-147. La seva referència és AHS Carpeta de Santiga, que no he buscat.
[XVIII] VINYALS 1984 p 150.
[XIX] Totes les dades d'aquest episodi estan tretes de l'AHS, Cort del Batlle: Processos de Santiga; 1635 (sic: el procés està datat incorrectament el 1635 en el catàleg; al document es pot llegir clarament la data del 1625 més d'una vegada).
[XX] VINYALS 1984 p162.
[XXI] VINYALS 1984 p 162.
[XXII] VINYALS 1984 p 161.
[XXIII] VINYALS 1984 p 162.
[XXIV] VINYALS 1984 p 163.
[XXV] VINYALS 1984 p 165.
[XXVI] VINYALS 1984 p 165.
[XXVII] VINYALS 1984 p 167.
[XXVIII] VINYALS 1984 p 170.
[XXIX] Els capítols matrimonials són a l'AHS, Fons Notarial: Pau Puiggener, notari; manual del 1773, f 175v.
[XXX] Aquesta anotació és a l'AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de Defuncions 1578-1618.
[XXXI] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de Defuncions 1578-1618, 14 de novembre del 1586.
[XXXII] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Liber baptizatorum ineccte paroquiali Sti Fructuosi de Castro Tertiolo Dioc Vicesi de anno 1601, Jacobo Vila Vendrell et Joanne Aliberto vicariis dicta eccta, 4 de maig del 1606.
[XXXIII] PLADEVALL 1991 p 169.
[XXXIV] NADAL 2000.
[XXXV] NADAL 2000.
[XXXVI] Tret de les d'Antoni Terns i de Joan Bricfeus, obtinc totes les dades de PLADEVALL 1991, que esmenta vint occitans més que no he pogut situar.
[XXXVII] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de Testaments 1600-1689, f 11r.
[XXXVIII] El dos de desembre del 1650 va batejar el seu fill Joan Josep Pere a la parròquia de Sentmenat (BS, Llibres parroquials de Sentmenat: Llibre de baptismes 1640-1680).
[XXXIX] Així va escriure-ho Jaquet en una *Nota ad futura rei memoria* en el Llibre d'Òbits de Sentmenat 1650-1680 (BS, Llibres parroquials de Sentmenat).
[XL] SERRA 1988 p 315, que cita el document ACA AS 1208. B.45, f 190v i 191.
[XLI] SERRA 1988 p 111-112.
[XLII] SERRA 1988 p 147.
[XLIII] SERRA 1988 p 147.
[XLIV] El van enterrar el nou d'abril del 1611 (BS, Llibres parroquials de Sentmenat: Llibre d'Òbits 1582-1613).
[XLV] SERRA 1988 p 373 esmenta un establiment a rabassa morta fet per Rafael Castells i Casavelló a favor de Benet Alzina, que documenta a ACA AS, 1261 (19-VII-1661 i 12-IX-1661)
[XLVI] PLADEVALL 1991 p 81.
[XLVII] PLADEVALL 1991 p 194.
[XLVIII] PLADEVALL 1991 p 183.
[XLIX] Vegeu més amunt 2.2.2
[L] Consta amb aquest ofici en l'anotació del bateig del seu fill Jaume Onofre Miquel Jeroni, el vint-i-u de juliol del 1636 [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Libre dels batismes 1620 a 1656]. També ho era –*mulio*- el 1637, quan va batejar la seva filla Prisca Paula, el nou de novembre [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Libre dels batismes 1620 a 1656].
[LI] Anotació del vint-i-cinc de febrer del 1646, del bateig de Valentí Josep Bricfeus de qui és padrina la seva filla Magdalena Terns [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Libre dels batismes 1620 a 1656]. També apareix com a paraire en l'anotació del catorze de febrer del 1651 del matrimoni entre aquesta mateixa Magdalena amb Jaume Bricfeus [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Matrimonis 1640-1663], i en l'anotació del vint-i-vuit de març del 1659 del bateig del seu nét Josep Fruitós Jaume [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Incipit anno millesimo sexcentessimo quinquagesimo septimo preposito Mauritio Perea et sui residenti anno vigessimo tertio finiente et vigessimo quarto incipiente. Liber continet baptismata sequentia.].
[LII] PLADEVALL 1991 p 183.

[LIII] Bracer en l'anotació del dinou d'abril del 1596, i pagès en l'anotació del vint-i-nou i trenta d'agost del mateix any [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de defuncions 1578-1618].
[LIV] La primera vegada que la documentació l'esmenta com a paraire és l'anotació de l'u de maig del 1605 del bateig de la seva filla Elisabet Joana Valentina [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Liber baptizatorum ineccte paroquiali Sti Fructuosi de Castro Tertiolo Dioc Vicesi de anno 1601, Jacobo Vila Vendrell et Joanne Aliberto vicariis dicta eccta].
[LV] Consta com a paraire en l'anotació del cinc de maig del 1626 del seu matrimoni amb Margarida Boixons [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre dels desposats comensant de l'an 1585] i en d'altres anotacions posteriors.
[LVI] El deu de febrer del 1633 es va casar amb Francesca Piera i era paraire [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: dels desposats comensant de l'an 1585].
[LVII] Ja ho és el quinze d'abril del 1636 en casar-se amb Teresa Casanova [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre dels desposats comensant de l'an 1585] i consta igualment com a tal en la majoria dels bateigs dels seus vint-i-un fills.
[LVIII] Ell i el seu sogre Jaume Terns són designats com a paraires en l'anotació del catorze de febrer del 1651 del seu matrimoni amb Magdalena Terns [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Matrimoni 1640-1663].
[LIX] Signa com a paraire als capítols matrimonials que acorda amb Francesca Maria segurament el 1685 [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Manual del temps del reverent Fructuós Tos prevere i pabordre de la Iglesia de Castellterçol dels actes rebuts des del any 1682-1690]. L'anotació del seu matrimoni, el vint de novembre del 1685, el designa com a *lanificium*. [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Liber in quo inscribitur nomina et cognomina cojugatorum Ectte Parotis Sti Fructuosi de Castelltersol eix q3 annexe Sti Juliani dels Uxols Docis Vice].
[LX] Jaume Bricfeus Terns va participar en la redacció de les "Ordinacions del Reial Gremi de Peraires y Teixidors de llana de la vila de Sant Fruitós de Castellterçol del Bisbat de Vic" el 1703 [PLADEVALL 1991 p 273] i Pere Bricfeus Terns va participar, el 1701, en la constitució d'una companyia que s'havia de dedicar i vendre draps de llana. [AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1701, f 42r i següents].
[LXI] Anotació del vint-i-sis d'octubre del 1609, del bateig de Maria Valentina Susanna [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Liber baptizatorum ineccte paroquiali Sti Fructuosi de Castro Tertiolo Dioc Vicesi de anno 1601, Jacobo Vila Vendrell et Joanne Aliberto vicariis dicta eccta].
[LXII] PLADEVALL 1991 p 175.
[LXIII] Segons la inscripció que figura al costat esquerre prop de la porta d'entrada esmentada a PLADEVALL 1991 p 242.
[LXIV] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de Defuncions 1578-1618.
[LXV] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre dels desposats comensant de l'an 1585.
[LXVI] AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Llibre de defuncions 1618-1654
[LXVII] AEV, Fons notarial de Castellterçol: Manual d'inventaris i encants 1618-1708 (rectificat a 1552-1708), f 83v.
[LXVIII] Anotació a AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Liber in quo inscribitur nomina et cognomina cojugatorum Ectte Parotis Sti Fructuosi de Castelltersol eix q3 annexe Sti Juliani dels Uxols Docis Vice.
[LXIX] MORALES 1983.
[LXX] MORALES 1983, V 1 p 166 i SANPERE 1905.
[LXXI] SANPERE 1905.
[LXXII] El van batejar el dia setze [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Incipit anno millesimo sexcentessimo quinquagesimo septimo preposito Mauritio Perea et sui residenti anno vigessimo tertio finiente et vigessimo quarto incipiente. Liber continet baptismata sequentia].
[LXXIII] Aquest Josep Bricfeus havia nascut el vint-i-vuit de març del 1659 [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Incipit anno millesimo sexcentessimo quinquagesimo septimo preposito Mauritio Perea et sui residenti anno vigessimo tertio finiente et vigessimo quarto incipiente. Liber continet baptismata sequentia] i degué morir abans del dos de maig del 1673, quan els seus pares van tornar a posar el nom de Josep al seu vuitè fill [AEV, Llibres parroquials de Castellterçol: Incipit anno millesimo sexcentessimo quinquagesimo septimo preposito Mauritio Perea et sui residenti anno vigessimo tertio finiente et vigessimo quarto incipiente. Liber continet baptismata sequentia].
[LXXIV] AHPNB: Josep Güell, notari; manual de capítols matrimonials 1689-1697, foli 408r i següents.
[LXXV] ALABRÚS 2001 p 51.
[LXXVI] AHCT, Fons notarial: Miquel Palaudàries i Coll, notari; manual de 1698, f 223v.
[LXXVII] AHCT, Fons notarial: Miquel Palaudàries i Coll, notari; manual de 1698, f 420r.
[LXXVIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1701, f 42r.
[LXXIX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1704, f 278v i AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1704, f 298r.
[LXXX] MORALES 1983.
[LXXXI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1704, f 1v.
[LXXXII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1706, f 8r.
[LXXXIII] ALBERTÍ 2006 p 238.
[LXXXIV] GÜELL 2007.
[LXXXV] ALBERTÍ 2006 p 223.
[LXXXVI] ALBERTÍ 2006 p 263.
[LXXXVII] ALBERTÍ 2006 p 245.
[LXXXVIII] ALBERTÍ 2006 p 294.
[LXXXIX] ALBERTÍ 2006 p 334-335.
[XC] GÜELL 2007.
[XCI] ALCOBERRO 1998.
[XCII] TORRAS 2005 p 62.
[XCIII] TORRAS 2005 p 60.
[XCIV] PLADEVALL 1991 p 266.
[XCV] Reproduït a SANPERE 1905.
[XCVI] AHCT, Fons parroquial: Joan Puig, notari; manual de 1707, f 91r.
[XCVII] PLADEVALL 1991 p 266.
[XCVIII] PLADEVALL 1991 p 266.
[XCIX] ALBERTÍ 2006 p 290.
[C] SANPERE 1905.
[CI] ALBERTÍ 2006 p 362.

[CII] ALBERTÍ 2006 p 362 i "1714, 18 de setembre, capitulacions de la guarnició de Cardona" . A: *11 setembre 1714: viurem lliures o morirem*. <http://www.11setembre1714.org/documents/1714-09-18-capitulacions-cardona-frame.html>
[CIII] Passaport concedit per Montemar a Pere Bricfeus reproduït a SANPERE 1905, que cita BRUGUERA, M. *Historia del memorable sitio y bloqueo de Barcelona y heroica defensa de los fueros y privilegios de Cataluña en 1713 y 1714*. Barcelona: 1871.
[CIV] MUÑOZ 2005 p 39-40.
[CV] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1714, f 122r.
[CVI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1715, f 127v.
[CVII] Tal com explica SANPERE 1905 i ALBERTÍ 2006 p 370.
[CVIII] TORRAS 2005 p 176-177.
[CIX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1715, f 151v.
[CX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1717, f 95v.
[CXI] ALCOBERRO 2002 reprodueix el text de Francesc de CASTELLVÍ: *Narraciones históricas desde el año 1700 hasta el año 1725.* Haus-, Hof- und Staatsarchiv. Viena. Manuscrit 6 W 344, vol. Vi, 2ª part, fols. 548-551.
[CXII] ALCOBERRO 2002.
[CXIII] ALCOBERRO 2007 p 165.
[CXIV] ALCOBERRO 1998.
[CXV] ALBERTÍ 2006 p 381-382 i BERENGUER 2002 p 47-48.
[CXVI] MUÑOZ 2005 p 309.
[CXVII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1725, f 34v.
[CXVIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1725, f 208r.
[CXIX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1717, f 95v.
[CXX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1723, f 27v.
[CXXI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1724, f 240r.
[CXXII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1724, f 128r.
[CXXIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1725, f 34v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1726, f 115v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1727, f 289v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1727, f 363v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1727, f 448v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1728, f 72v / Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1729, f 97 / Fèlix Gusi, notari; manual de 1731, p 14.
[CXXIV] AHCT, Fons notarial: Emmanuel Gualsa, notari; manual de 1727, f 478r.
[CXXV] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1730, f 35v.
[CXXVI] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1741, p 387.
[CXXVII] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1735, p 56 / Fèlix Gusi, notari; manual de 1743, p 340.
[CXXVIII] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1744, p 311.
[CXXIX] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1744, p 315.
[CXXX] AHCT, Batllia: processos 1700-1819, procés 187/5 de disset de juliol del 1729.
[CXXXI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1714, f 121v.
[CXXXII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1715, f 160v.
[CXXXIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1715, f 99v.
[CXXXIV] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1716, f 6r.
[CXXXV] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1714, f 134v.
[CXXXVI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1715, f 29v.
[CXXXVII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1718, f 83r.
[CXXXVIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1718, f 10v.
[CXXXIX] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1719, f 15r.
[CXL] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1717, f 34v.
[CXLI] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1733, p 145.
[CXLII] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; llibre de testaments 1729 a 1753, f 352r.
[CXLIII] AHCT, Fons notarial: Manual de Testaments de 1700-1726 del notari Joan Puig, f 25r.
[CXLIV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1758, f 89r.
[CXLV] El 1346 ja hi havia un mas Palet al territori jurisdiccional de la Quadra del Monestir [CARDÚS 1969 p 38]
[CXLVI] AHCT, Fons notarial: Manual de Testaments de 1700-1726 del notari Joan Puig, f 29v.
[CXLVII] El 1716 va haver de crear un censal per pagar la respectable quantitat de tres-centes lliures al metge de Terrassa Pere Màrtir Gubert [AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1716, f 39v]; el 1717 va haver-ne de crear un altre per pagar-li noranta-vuit lliures i set sous [AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1717, f 90r].
[CXLVIII] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1724, f 247v.
[CXLIX] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1764, f 205v.
[CL] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1774, f 327r i 394r.
[CLI] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1774, f 394r.
[CLII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1777, f 24v.
[CLIII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1777, f 282r, 283v i 285v.
[CLIV] AHCT, Fons notarial: Pere Vilamitjana, notari; manual de 1779, f 20r i 233r.
[CLV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1778, f 4r, 9r, 26r, 28r, 29v, 34v, 37v, 44v, 58r i 60r; Feliu Gay i Bruguera, notari; manual de 1778, f 89v; i Pere Vilamitjana, notari; manual de 1778, f 168r i 248v.
[CLVI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1779, f 7r i Pere Vilamitjana, notari; manual de 1779, f 241r.
[CLVII] AHCT, Fons notarial: Pere Vilamitjana, notari; manual de 1779, f 22r.
[CLVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1780, f 241r.
[CLIX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1780, f 5v i 172r.
[CLX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1780, f 171v.
[CLXI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1781, f 184v i 228v.
[CLXII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1781, f 204v.
[CLXIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1782, f 138r.

[CLXIV] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1783, f 269r.
[CLXV] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1784, f 252v.
[CLXVI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1785, f 202v.
[CLXVII] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual del 1787, f 107v.
[CLXVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1781, f 58r, 228v i 246r.
[CLXIX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1779, f 6r.
[CLXX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1782, f 196r.
[CLXXI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1791, f 148r.
[CLXXII] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual del 1792, f 253v.
[CLXXIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 20 de 1821, f 327r.
[CLXXIV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1761, f 127r.
[CLXXV] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1719, f 54v.
[CLXXVI] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1765, f 127r.
[CLXXVII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 20 de 1821, f 327r.
[CLXXVIII] IGLESIS 1991 afirma que compartien el calze de plata [p 163] però els dos documents que he trobat sobre el cas que explico en aquest capítol diuen que, a més del calze, també eren comuns la creu i el tern [AHCT, Fons notarial: Joan Ferrer i Aguilera, notari; manual de 1767, f 98r i 104r].
[CLXXIX] CANYAMERES 2000 p 113 cita un article de Salvador Cardús al Butlletí del Club Pirinenc de Terrassa (n 35 any 1929) en què es diu que els establiments van començar aquest any 1758. IGLESIS 1991 troba, anotada al llibre d'òbits de la parròquia de Sant Martí, la primera defunció d'un habitant del nou nucli el vint-i-tres de novembre del 1759 [p 173].
[CLXXX] AHCT, Fons notarial: Joan Ferrer i Aguilera, notari; manual de 1767, f 98r i 104r.
[CLXXXI] IGLESIS 1991 p 163.
[CLXXXII] FERRAN 1991 p 120.
[CLXXXIII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1776, f 48r.
[CLXXXIV] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1781, f 8r.
[CLXXXV] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; manual de 1746, p 390.
[CLXXXVI] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1775, f 58v.
[CLXXXVII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1794, f 176r.
[CLXXXVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1795, f 102v.
[CLXXXIX] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1803, f 136v.
[CXC] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1805, f 37r.
[CXCI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1807, f 20v.
[CXCII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1807, f 157r.
[CXCIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1808, f 62r i 85v.
[CXCIV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1755, f 201v.
[CXCV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1756, f 239v.
[CXCVI] Francesc Prats va fer testament el 1775 davant del notari Josep Anton Puig Gorchs, i devia trobar-se bastant malament perquè "diu que sap d'escriure, però que per sa indisposició no pot fer la sua firma." [AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1775, f 410r]
[CXCVII] AHCT, Fons notarial: Pere Vilamitjana, notari; manual de 1779, f 5r.
[CXCVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1787, f 165v.
[CXCIX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1787, f 181r.
[CC] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1764, f 35r i manual de 1767-68, f 243v.
[CCI] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1763, f 239v.
[CCII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1767-68, f 243v.
[CCIII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1775, f 86v.
[CCIV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1759, f 175v.
[CCV] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1775, f 26r.
[CCVI] El testament és a AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1759, f 175v. Josep Ollers explica la situació de la casa en la creació d'un censal l'any 1784 [AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1784, f 8r].
[CCVII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1783, f 61r.
[CCVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1784, f 8r.
[CCIX] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1793, f 109r.
[CCX] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1794, f 187v.
[CCXI] Totes aquestes dades apareixen als capítols matrimonials de Domènec Ollers, que són a AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1802, f 23r.
[CCXII] AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1824, f 274v.
[CCXIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1824, f 284r.
[CCXIV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1828, f 150r.
[CCXV] AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1828, f 161v.
[CCXVI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1802, f 23r.
[CCXVII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1774, f 155v.
[CCXVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1784, f 128r.
[CCXIX] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1789, f 188r.
[CCXX] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1790, f 239r.
[CCXXI] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1791, f 207v i 209v.
[CCXXII] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1793, f 63r.
[CCXXIII] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1798, f 116v.
[CCXXIV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1807, f 3r.
[CCXXV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1807, f 3r.

[CCXXVI] AHCT, Fons notarial: Joan Puig, notari; manual de 1707, f 91r.
[CCXXVII] AHCT, Fons notarial: Fèlix Gusi, notari; llibre de testaments 1729 a 1753, f 352r.
[CCXXVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1758, f 89r.
[CCXXIX] Caterina Bargalló va fer testament el 1759 [AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1759, f 154r].
[CCXXX] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1760, f 328v.
[CCXXXI] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1761, f 127r.
[CCXXXII] AHCT, Fons notarial: Josep Anton Puig Gorchs, notari; manual de 1762, f 113v.
[CCXXXIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 10 de 1811, f 405r.
[CCXXXIV] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1790, f 135v.
[CCXXXV] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1797, f 42v.
[CCXXXVI] AHCT, Fons notarial: Josep Torrella, notari; manual de 1799, f 22r; Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1799, f 227v; i Francesc Soler i Ler, notari; manual 04 de 1805, f 35v, 166r i 348r.
[CCXXXVII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 04 de 1805, f 147r.
[CCXXXVIII] AHCT, Fons notarial: Josep Vendrell i Salvany, notari; manual de 1799, f 222r.
[CCXXXIX] El 1806 va comprar un tros de terra al camp del Panical de Rubí [AHS, Fons notarial: Joan Mimó Turull, notari; manual de 1806 de forasters, f 218r], va edificar-hi dues cases, i les va permutar el 1807 per dues cases del carrer Sant Antoni [AHS, Fons notarial: Joan Mimó Turull, notari; manual de 1807 de forasters, f 150v i 152v].
[CCXL] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1808, f 216r.
[CCXLI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1810, f 69r.
[CCXLII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1811, f 25r.
[CCXLIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1811, f 372r.
[CCXLIV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1813, f 198r.
[CCXLV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1814, f 29v.
[CCXLVI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1814, f 30r i 30v.
[CCXLVII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1814, f 371v.
[CCXLVIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1811, f 153v.
[CCXLIX] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1815, f 119r.
[CCL] Aquest any la seva vídua va prendre possessió de les propietats [AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1817, f 143r a 150v] i va fer inventari dels seus béns [f 151r a 156v].
[CCLI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1816, f 357v.
[CCLII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1823, f 121r a 131v.
[CCLIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1806, f 384r.
[CCLIV] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual de 1807, f 386r.
[CCLV] VILAR 1975 p 489-490.
[CCLVI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 16 de 1817, f 95r i següents.
[CCLVII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 28 de 1829, f 107r i següents.
[CCLVIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 30 de 1831, f 214r i següents.
[CCLIX] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 14 de 1815, f 13r i 158r.
[CCLX] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 28 de 1829, f 107r i següents.
[CCLXI] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 14 de 1815, f 158r.
[CCLXII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler o Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1828, f 331v.
[CCLXIII] AHCT, Fons notarial: Francesc Soler i Ler, notari; manual 22 de 1823, f 17r.
[CCLXIV] AHCT, Fons notarial: Francesc Xavier Huguet Pocorull, notari; manual de 1824, f 69v.
[CCLXV] CASANOVAS 1978 p 42.

4. Bibliografia

- ALABRÚS, Rosa Maria. *Felip V i l'opinió dels catalans*. Lleida: Pagès Editors, 2001.
- ALBERTÍ, Santiago. *L'onze de setembre*. Barcelona: Albertí, 2006 [Primera edició 1964]
- ALCOBERRO, Agustí. "Al servei de Carles VI d´Àustria: un document sobre els militars exiliats austriacistes morts a l´Imperi (1715-1747)". A: *Pedralbes: Revista d'Història Moderna* n 18 (1998), p 315-327.
- ALCOBERRO, Agustí. *L'exili austriacista (1713-1747)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2002.
- ALCOBERRO, Agustí et al. *Catalunya i la Guerra de Successió*. Museu d'Història de Catalunya, del 17 d'octubre de 2007 al 20 de gener de 2008. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2007.
- ALCOVER, Mn. Antoni Mª i MOLL, Francesc de B. *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1993.
- AVENTÍN PUIG, Mercè. "Família i unitat d'explotació". A: *Història agrària dels països catalans*, v II, Edat Mitjana. Barcelona: Fundació Catalana per a la recerca, 2004.
- BADA I ELIAS, Joan. "L'ensenyament superior a Catalunya en el segle XVII". A: *Ausa* [Vic: Patronat d'Estudis Osonencs] *Volum* XVIII n 143 (1999), p 499-518.
- BADIA I MARGARIT, Antoni M. *Gramàtica històrica catalana*. Tercera edició. València: Tres i Quatre, 1994.
- BAJET, Montserrat. *Aspectes del comerç a Catalunya en el segle XVI segons els llibres dels mostassàs*. Universitat de Lleida. DPUB Dret Públic. 1993. Lleida: <http://www.tdx.cesca.es/TESIS_UdL/AVAILABLE/TDX-0425101-170810//mbajet_pt1.pdf> (29 de desembre del 2007). Tesi doctoral.
- BENAÜL I BERENGUER, Josep Maria. "Industrialitzacio i liberalisme 1808-1874". A: *Història de Terrassa*. Terrassa: L'Ajuntament, 1987.
- BERENGUER, Jacint. *Un estudi sobre l'austriacista Francesc Busquets i Mitjans: Valldoreix 1672 - Viena 1734*. Barcelona: 2002.
- *BIBLIOGRAPHIA ALBEYTERIAE: Patrimoni Documental Veterinari Espanyol del s. XVI a XVIII a les Biblioteques Catalanes*. (Exposició de l'11 al 15 de desembre del 2000, a la Universitat Autònoma de Barcelona).
  <http://www.bib.uab.es/veter/expo/albeiteria.htm> (17 de gener del 2008).
- BOLÒS, Jordi. *Els orígens medievals del paisatge català: L'arqueologia del paisatge com a font per a conèixer la història de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.
- BOUCHARD-HUZARD, Louis. *Traité des constructions rurales et de leur disposition*. París: Ve Bouchard-Huzard, 1869-1870.
- CABEZON, Òscar; COLL, Marta; DALMAU, Antoni i GARCIA, F. Josep. "Visió històrica de la veterinària a partir d'un text del segle XVII" http://minnie.uab.es/%7Eveteri/21223/treballs/98_99/visio_historica_veterinaria.PDF (7 de gener del 2008).
- CAMPS I ARBOIX, Joaquim de. *Història de l'agricultura catalana*. Barcelona: Editorial Taber, 1969.
- CANYAMERES I RAMONEDA, Esteve. "El terme de Sabadell en l'època moderna (segles XVI-XVII i XVIII)". A: *Memòries d'una vila: Sabadell, segles XVI-XVIII*. Sabadell: Museu d'Història, 1998.
- CANYAMERES RAMONEDA, Esteve; SUÀREZ FERNÀNDEZ, Francesc; TORREDEMER TURU, Ramon. *Can Turu: història d'una masia de Viladecavalls (segles XIV-XX)*. 2000.
- CANYAMERES RAMONEDA, Esteve. *Els masos de Santa Perpètua de Mogoda i Santiga (del segle XI al XX): Cronologia històrica versió 01/04*. Recurs electrònic. Santa Perpètua de Mogoda: l'Ajuntament, 2004.
- CARDÚS, Salvador. *El Castillo Cartuja de Vallparadís*. Terrassa: Junta Municipal de Museos, 1969.
- CASADO I AIJÓN, Irina. *Sant Quirze del Vallès*. Valls: Cossetània Edicions, 2001.
- CASANOVAS I CANUT, Sebastià. *Memòries d'un pagès del segle XVIII*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1978.
- CLARAMUNT, Salvador. "La fundació de la Universitat de Barcelona". A: *Història de la Universitat de Barcelona: I Simposium 1988*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990.
- CODINA I VILÀ, Jaume. *Catalans de segona. Aproximació a la immigració francesa del delta del Llobregat*. Conferència inaugural del V curs d'Història del Prat, Amics del Prat, 2000, llegida a la sala d'actes del l'Ajuntament del Prat el 5 de maig del 2000. <http://www.xtec.es/serveis/crp/a8930034/mediloc/actes/text/curs05/0501JaumeCodina.pdf> (6 de desembre del 2007).
- CONGOST, Rosa; GIFRE, Pere; SAGUER, Enric; TORRES, Xavier. "L'evolució del contracte de masoveria (Girona, s. XV-XVIII). A: CONGOST, Rosa i TO, Lluís (eds). *Homes, masos, història: la Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- CORBELLA, Jacint. "Evolució històrica dels estudis universitaris a Catalunya". A: *Història de la Universitat de Barcelona: I Simposium 1988*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990.

- COROMINES, Joan. "Les "Vides de Sants" rosselloneses del manuscrit 44 de París". A: *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor, 1989.
- DANTÍ, Jaume. "La població: creixement i oscil·lacions". A: *Història: Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Volum 4: Crisi institucional i canvi social: segles XVI i XVII. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- DOMÈNECH, Joan de Déu. *L'espectacle de la pena de mort*. Barcelona: La Campana, 2007.
- DONAT PÉREZ, Lídia. "Contractes *ad laborationem* i establiments de masos després de la pesta negra (1349). A: CONGOST, Rosa i TO, Lluís (eds). *Homes, masos, història: la Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- DURAN, Eulàlia. "batxiller" A: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Volum 3. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1971.
- ELLIOTT, John H. *La revolta catalana 1598-1640: Un estudi sobre la decadència d'Espanya*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2006. [Edició original anglesa 1963]
- *Encyclopaedia Britannica; or a Dictionary of Arts and Sciences, compiled upon a new Plan. In which the different Sciences and Arts are digested into distinct Treatises or Systems; and the various Technical Terms, & c. are explained as they occur in the order of the Alphabet*. Edimburg: a Society of Gentlemen in Scotland, 1771.
- FERRAN I GÓMEZ, Domènec. "Art i arquitectura". A: PUY, Josep (coord). *Història de Viladecavalls*. Viladecavalls: l'Ajuntament, 1991.
- FERRANDO I ROIG, Antoni. *Cròniques bandoleres de Sant Llorenç de Munt: El camí ral de Barcelona a Manresa*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- FERRER I ALÒS, Llorenç. *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987.
- FERRER I ALÒS, Llorenç. "El règim senyorial i la tinença de la terra". A: *Història: Política, Societat i Cultura dels Països* Catalans. Volum 5. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1995.
- FERRER I MALLOL, Teresa. "bolla". A: *Gran Enciclopèdia Catalana*. Volum 3. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1971.
- FLUVIÀ ESCORSA, Armand de. *A la recerca dels avantpassats: manual de Genealogia*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1995.
- FURIÓ, Antoni. "Temps de represa i creixement. La recuperació del final de l'Edat Mitjana i l'inici de la Moderna". A: *Història agrària del Països Catalans*. Volum II: Edat Mitjana. Barcelona: Universitats dels Països Catalans i Fundació Catalana per a la Recerca, 2004. [Citat en aquest treball com a FURIÓ 2004 1]
- FURIÓ, Antoni. "L'organització del territori: l'espai i el poblament". A: *Història agrària dels països catalans*, Volum II, Edat Mitjana. Barcelona: Fundació Catalana per a la recerca, 2004. [Citat en aquest treball com a FURIÓ 2004 2]
- FURIÓ, Antoni. "L'utillatge i les tècniques". A: *Història agrària del Països Catalans*. Volum II: Edat Mitjana. Barcelona; Universitats dels Països Catalans i Fundació Catalana per a la Recerca, 2004. [Citat en aquest treball com a FURIÓ 2004 3]
- GARCIA FUERTES, Gemma. "De la conspiración austriacista a la integración a la nueva planta: la familia Duran, máximo exponente de la burguesía mercantil en el siglo XVIII". A: *Espacio, Tiempo y Forma, Serie IV, Historia Moderna*. T 17, 2004, p 143-162.
- GARCIA-OLIVER, Ferran. "Els cultius". A: *Història agrària del Països Catalans*. Volum II: Edat Mitjana. Barcelona; Universitats dels Països Catalans i Fundació Catalana per a la Recerca, 2004.
- GILLISPIE, Charles Coulston (ed.). *A Diderot Pictorial Encyclopaedia of Trades and Industry: Manufacturing and the Technical Arts in Plates Selected from "L'Encyclopédie, ou Dictionnaire Raisonné des Sciences, des Arts et des Métiers" of Denis Diderot*. Nova York: Dover Publications Inc., 1959.
- GUAL I REMÍREZ, F. Xabier, GUAL I VILÀ, Valentí i MILLÀS I CASTELLVÍ, Carles. "La immigració occitana a Catalunya: el cas del Baix Llobregat (segles XVI i XVII)". A: *Pedralbes*, 18, Actes del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Barcelona: 1998. Obtinc el text de <http://www.geocities.com/athens/crete/3806/imoccitana.pdf> (24 de desembre del 2007)
- GÜELL, Manel. "Els Ramon, juristes, militars i senyors de Vallespinosa". A: *Missiva.com: Butlletí electrònic de la delegació de Tarragona de la Societat Catalana de Genealogia, Heràldica, Sigil·lografia, Vexil·lologia i Nobiliària*.
  <http://www.scgenealogia.org/pdf/Missiva.com2.pdf> (Trenta-u de desembre del 2007).
- HERNÀNDEZ, Francesc Xavier i RIART, Francesc. *Els exèrcits de Catalunya 1713-1714: Uniformes, equipaments i organització*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2007.
- HIRSI ALI, Ayaan. *La meva vida, la meva llibertat*. Barcelona: Cercle de Lectors/Galàxia Gutenberg, 2007.
- IGLÉSIES, Josep. *El fogatge de 1553: Estudi i transcripció*. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajoana, 1979.
- IGLESIS I MONTSERRAT, Esperança. "Viladecavalls a l'època moderna: segles XVI-XVII-XVIII". A: PUY, Josep (coord). *Història de Viladecavalls*. Viladecavalls: l'Ajuntament, 1991.

- LAUDO CORTINA, David. *La Creu Alta: Jonqueres, Sant Pere de Terrassa. (1700-1904) Un terme desaparegut*. Sabadell: Fundació Ars i Associació de Veïns de la Creu Alta, 2005.
- MARTÍN, Eduard. *Una mirada sobre la història de Gisclareny*. Setembre del 2005. <http://mediambient.gencat.net/cat/el_medi/parcs_de_catalunya/cadi/centre_documentació_parc/serveis/bibliotecadigital/patrimoni_cultural/Historia_Gisclareny.jsp?ComponentID=121860&SourcePageID=68641>.
- MARTÍNEZ SHAW, Carlos. "El procés de formació del capital comercial". A: *Història Salvat de Catalunya*. Volum IV. Barcelona: Salvat, 1978.
- MATEU, Ernest. *Les qüestions jurisdiccionals entre Sabadell i Terrassa*. Sabadell: Fundació Bosch i Cardellach, 1981.
- MONER, Jeroni. "La masia: una arquitectura singular". A: CONGOST, Rosa et al. *La masia catalana: evolució, arquitectura i restauració*. Figueres: Brau Edicions, 2007.
- MORALES ROCA, Francisco José. *Próceres habilitados en las cortes del Principado de Cataluña, siglo XVII (1599-1713)*. Madrid: Hidalguía, 1983.
- MORTA, Andreu et al. *Museu de la vida rural l'Espluga de Francolí*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1998.
- MUÑOZ GONZÀLEZ, Antonio i CATÀ I TUR, Josep. *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*. Madrid: Muñoz/Catà, 2005.
- NADAL, Francesc, URTEAGA, Luis i MURO, José Ignacio. *El territori del geòmetres: Cartografia parcel·lària dels municipis de la província de Barcelona (1845-1895)*. Barcelona: Edicions de la Diputació, 2006.
- NADAL, Jordi i GIRALT, Emili. *Immigració i redreç demogràfic: els francesos a la Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo editorial, 2000.
- *The New Encyclopaedia Britannica*. Quinzena edició. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1998.
- NICCOLI, Víctor. *Construcciones rurales*. Barcelona: Gustavo Gili, 1920.
- PASSOLA, Isona, SOBREQUÉS, Jaume, i NADAL, Joaquim. "La lenta recuperació, els grups socials i els problemes econòmics". A: *Història Salvat de Catalunya*. Volum IV. Barcelona: Salvat, 1978.
- PLADEVALL I FONT, Antoni i SIMON I TARRÉS, Antoni. *Guerra i vida pagesa a la Catalunya del segle XVII: Segons el "Diari" de Joan Guàrdia, pagès de l'Esquirol, i altres testimonis d'Osona*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1986.
- PLADEVALL, Antoni. *Castellterçol: història de la vila i el seu terme*. Vic i Castellterçol: Eumo editorial i Ajuntament de Castellterçol, 1991.
- PONS I GRIERA, Lídia. *Iodització i apitxament al Vallès: interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1992.
- PUIGVERT I SOLÀ, Joaquim M. "Les obreries parroquials i la pagesia benestant. La diòcesi de Girona, segles XVII-XIX. A: CONGOST, Rosa i TO, Lluís (eds). *Homes, masos, història: la Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*. Barcelona: Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- PUY I JUANICO, Josep. "Viladecavalls a l'època moderna: segles XVI-XVII-XVIII". A: PUY, Josep (coord). *Història de Viladecavalls*. Viladecavalls: l'Ajuntament, 1991.
- RIAL, Ramon I ROVIRÓ, Ignasi. "Ordinations per lo regiment dela Universitat Litteraria dela present ciutat de Vich (1708)". A: *Ausa* [Vic: Patronat d'Estudis Osonenc] Volum XVIII n 143 (1999), p 415-455.
- RIAL I CARBONELL, Ramon. *L'ensenyament superior a la Catalunya central entre els segles XVII i XIX: De la Universitat Literària de Vic (1599-1717) al Seminari Conciliar de Vic (1749-1868)*. Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya, 2003.
- RIPOLL, Ramon. "La vida al mas". A: CONGOST, Rosa et al. *La masia catalana: evolució, arquitectura i restauració*. Figueres: Brau Edicions, 2007.
- RIQUER, Martí de. *Quinze generacions d'una família catalana*. Barcelona: Quaderns Crema, 1998.
- ROCA FABREGAT, Pere. "Història de can Deu". A: *Can Deu, de mas a parc: història i medi*. Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 2001. [Citat en aquest treball com a ROCA 2001 1]
- ROCA FABREGAT, Pere. *Masia de Can Deu: Museu d'Eines del Camp*. Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, 2001. [Citat en aquest treball com a ROCA 2001 2]
- RYBCZYNSKI, Witold. *La casa*. Madrid: Nerea, 1986.
- SANTANDREU I SOLER, Maria Dolors. *La vila de Berga a l'Edat Mitjana: La família dels Berga*. Universitat de Barcelona. Facultat de Geografia i Història. 2006. Barcelona: <http://www.tdx.cesca.es/TESIS_UB/AVAILABLE/TDX-1124106-085303//01.DSS_PREVI_INTROD.pdf> (29 de desembre del 2007). Tesi doctoral.
- SANPERE I MIQUEL, Salvador. *Fin de la Nación Catalana*. Barcelona: Editorial Base, 2001 (1ª edició Barcelona 1905).
- SCHWARTZ I LUNA, Frederic i CARRERAS I CANDI, Francesc, ed. *Manual de novells ardits vulgarment apellat Dietari del antich Consell Barceloní*. Volum 9. Barcelona: Imprempta de Henrich y Companyía, 1900.
- SEGARRA BLASCO, Agustí. *Aiguardent i mercat a la Catalunya del segle XVIII*. Vic: Eumo Editorial, 1994.

- SERRA, Eva. *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII: Baronia de Sentmenat 1590-1729*. Barcelona: Editorial Crítica, 1988.
- SERRA, Assumpta. "Evolució tipològica del mas a Tavertet (s. X-XV): Resultats de les campanyes de prospeccions". A: *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia* n 16-17 (1995-1996), p 245-265.
- SOLDEVILA, Ferran. *Resum d'història dels Països Catalans*. Barcelona: Editorial Barcino, 1974.
- SOLÉ I SANABRA, Miquel. "L'organització municipal a la Terrassa moderna: s. XV al XVIII". A: *Història de Terrassa*. Terrassa: L'Ajuntament, 1987.
- TORRAS I RIBÉ, Josep M. *Felip V contra Catalunya: Testimonis d'una repressió sistemàtica (1713-1715)*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2005.
- TORRES I SANS, Xavier. *Els bandolers (s. XVI-XVII)*. Vic: Eumo Editorial, 1991.
- TORRES, Xavier. *Nyerros i cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i Quaderns Crema, 1993.
- TORRES, Xavier et al. *Torna, torna, Serrallonga: Història i llegenda dels bandolers catalans del barroc*. Barcelona: Fundació La Caixa, 1994.
- TORRES I SANS, Xavier. "Manufactura urbana i indústria rural". A: *Història: Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Volum 4: Crisi institucional i canvi social: segles XVI i XVII. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- TORRES I SANS, Xavier, LÓPEZ NADAL, Gonçal i SERRANO I JAÉN, Joaquim. "Bandolers, corsaris i moriscos". A: *Història: Política, societat i cultura dels Països Catalans*. Volum 4: Crisi institucional i canvi social: segles XVI i XVII. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1997.
- VALLRIBERA I PUIG, Pere. "Notes sobre exàmens de cirurgians a Barcelona, al segle XVII" A: *Història de la Universitat de Barcelona: I Simposium 1988*. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1990.
- VENY I CLAR, Joan. "Alguns problemes de dialectologia catalana". A: VENY I CLAR, Joan. *Estudis de geolingüística catalana*. Segona edició. Barcelona: Edicions 62, 1984 [originalment a VENY, J. *Dialectologie catalane, Ling. Catalane*].
- VENY, Joan. *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 2002.
- VILA I CARABASA, Josep M. "L'arqueologia dels masos" A: *L'art gòtic a Catalunya: Arquitectura III: Dels palaus a les masies*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2003.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna: Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Volum III. Barcelona: Edicions 62, 1975. [Edició original francesa 1962]
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna: Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Volum 1. Barcelona: Curial i Edicions 62, 1979. [Edició original francesa 1962]
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna: Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*. Volum quart: La formació del capital comercial. Tercera edició. Barcelona: Edicions 62, 1987. [Edició original francesa 1962]
- VINYALS I ROVIRA, Fermí. *Notes de la història de Santiga, petit poble del Vallès*. Santa Perpètua de Mogoda: Grup pro Arqueologia i Història de Santa Perpètua de Mogoda, 1984.
- "1714, 18 de setembre, capitulacions dela guarnició de Cardona" . A: *11 setembre 1714: viurem lliures o morirem*. <http://www.11setembre1714.org/documents/1714-09-18-capitulacions-cardona-frame.html>

Índex de noms

L'índex distingeix les persones de noms idèntics amb la indicació dels anys en què apareixen documentades en el text, amb la indicació d. seguida de l'any. Darrere de cada persona es fa constar si és avantpassat directe de Pere Giner Mira –se n'indica el número de Sousa-Stradonitz- o si no n'és avantapassat directe però sí parent – s'indica el parentiu; si no n'és avantpassat l'índex no conté cap indicació.

Aixandri, Nicolau 51
Albertí, Santiago 106
Alcover Sureda, Antoni Maria 69
Alemany Gusi, Miquel; 42 104
Alzina Comes, Martí; 22 5,6
Alzina Vilamorós, Bartomeu; 352 39
Amat, Josep 56
Amat, Maria 96
Andreu, Esteve 87
Antillon, Gaietà 51
Arch, Jacint 57
Argemir, Bernat; 74306 31
Argemir, Eulàlia; 37153 31
Aristòtil 44
Arnella, Eulàlia 93, 95
Artigues, Joan; 22552 36
Artigues, Joan Josep Pere; oncle 108
Baixeres, Pere 40-41, 43
Bargalló Canyameres, Caterina; 741 64
Basset Ramos, Joan Baptista 51
Bastida, comte de la 33
Belarbre, Joan 31
Bellver Balaguer, Josep 51
Bigorra, Guillem 31
Boada, Miquel 56
Boada, Pau 92
Boada, Pere 58
Boada, Valentí 57
Bogunyà, Josep 55
Boixons, Margarida; 9289 109
Bonaparte, Napoleó 97
Bonet, Francesc 34
Bordes, Ramon 51
Bou, Teresa 61
Bracamonte, general 54
Bracons, Pere 57
Bricfeus, Fermí; oncle 41-43, 88
Bricfeus, Fruitós; oncle 42
Bricfeus, Joan; d.1569,1587 i1596; 37152 31, 41, 108
Bricfeus, Joan; d.1569; 74304 31
Bricfeus, Josep; oncle 41
Bricfeus, Maria Caterina; tia 43
Bricfeus, Valentí; 9288 41
Bricfeus, Valentí Josep; oncle valencià 109
Bricfeus Argemir, Jaume; 18576 41
Bricfeus Boixons, Jaume; 4644 41, 45
Bricfeus Boixons, Miquel; oncle 41
Bricfeus Ferrers, Anna Maria; 1161 88-89
Bricfeus Terns, Jaume ; oncle 41, 43-44
Bricfeus Terns, Josep ; oncle 44
Bricfeus Terns, Pere; 2322 41,44-47, 49-54, 88, 95, 106
Brichfeus, Pere de; v. Bricfeus Terns, Pere -
Bru, Anton 56-57
Bru Mora, Josep 56-57
Burrull, Joan 23
Busquets, Francesc 89
Busquets, Valentí 58
Busquets Mitjans, Francesc 49-50
Cabassa, Jaume 77
Cahís, Joan 56
Calvo Cavero, Juan Francisco 84
Campanyà Margarit, Josep; oncle 98, 100
Campanyà Margarit, Miquel; 346 100
Campmany, Giralt 31
Camprubí, Josep 90
Canyameres Ramoneda, Esteve 8
Capablanca 34
Carles I el Màxim 9
Carles III de Catalunya 43, 49
Casablanca, Feliu 56
Casanova, Teresa; tia 109
Casanovas, Joan 61
Casanovas Canut, Sebastià 61, 70, 106
Casanoves, Isidre 40
Cassanet, Gabriel 57
Castanyer, Esteve 31
Castells Casavelló, Rafael 109
Castellví Obando, Francesc de 49-52
Català, Jaume 24
Cescases, Josep 33
Ciceró, Marc Tul·li 44 ,80, 87
Clapers, Anton 92
Coll, Magí 89
Comelles, Antoni 51-52
Comes, Antoni 38
Coromines Perull, Francesc; oncle 80
Coromines Perull, Josep; 288 80
Coromines Solà, Josep; 576 77-80
Cuiàs Martí, Paula; 1415 64
Daja, Pere 31
Dalmau Oller, Sebastià 50-51
Desvalls Vergós, Antoni 50-51, 53
Desvalls Vergós, Manuel 51
Deu, Jaume 62, 66-67
Dieç, Manuel 84
Díez d'Aux, Alfons 51
Dinarès, Miquel 85
Diumer, Anna 23
Dolcet, Pau; 2854 58
Domènec, Gabriel 39
Erasme de Rotterdam 44
Espígol, Margarida 88-89
Felip I el Prudent 9
Felip II el Pacífic 9
Felip III de Catalunya 9, 30
Felip d'Anjou 43, 47, 106
Feliu, Josep 59
Feliu de la Penya Farell, Narcís 45
Ferran, Anton 25-26
Ferran, Vicenç 23
Ferran II el Catòlic 30,37
Ferrers, Jaume; 4646 45,95
Ferrers Parellada, Anna Maria; 2323 45, 51-54, 95
Feu, Joan 25
Figueres, Francesc 57
Finela, muller de Joan Bricfeus; 74305 31
Forneguera, Josep 56
Fosses, Guillem 31
Franci, Antic; d.1553 23
Franci, Antic; d.1614 24
Gambús, Joan 75
Garriga, Francesc 77
Giner Mira, Pere; 1 5
Girbau, Miquel 57
González, Diego 57
Grandedie, Lluís 55
Grasset; v. Terns, Antoni; 18580 -
Grau, Josep 100-102
Grippa, Pau 57,58
Gualsa, Pere 45
Guàrdia, Jaume 40
Guàrdia, Joan 24
Gubert, Pere Màrtir 111
Güell, Josep 45
Güell Llobet, Antoni; 2828 28
Güell Llobet Martí, Dídac 64
Güell Llobet Rovira, Mateu; 1414 28
Hessen-Darmstadt, Jordi de 46
Hirsi Ali, Ayaan 7
Jaquet, Antoni 36,38,108
Joana, muller de Giralt Terns; 37161 30
Jover, Llorenç 34
Just, Roc 23
Labró, Ermengol 90
Leuguer 31
Lletget Pedrós, Cebrià; 91464 23
Llinàs, Joan 51
Llobera, Antic 23
Lloberes, Joan 27
Llobet, Antic; 731720 23
Llobet, Cebrià; v. Lletget Pedrós, Cebrià; 91464 /
Llobet Avellaneda, Lluís; 22630 26-28, 64
Llobet Campanyà, Lluís; 22866 i 45260 23-26
Llobet Martí, Maria; 707 29, 63-65, 75-76
Llonch, Jaume 77-78
Llonch Guanteres, Valentí 55
Lluís, capellà de Santiga 23
Maforta, Bernat de 31
Maians, Francesc 51
Mallol, Jeroni 26
Mallol, Joan; d.1553 23
Mallol, Joan; d.1720 28
Mallol, Nicolau 26-28

Maria, muller de Jaume Ferrers 95
Maria, muller de Pere Baixeres 41
Maria, muller de Pere Rocavert 89
Marianna, filla de Maria, muller de Jaume Ferrers 95
Mariner, Bertran 31
Martí, Antoni 31
Martí I l'Humà 44
Mas, Josep 55, 57
Mas Duran, Eudald 51
Mira Serra, Bernabé; 12 5, 6
Moll, Josep 69
Moll Casasnovas, Francesc de Borja 69
Monet, Gabriel 31
Montemar, comte de 110
Moragues Mas, Josep 51
Nebrija, Antoni de 44
Oliva, Francesc 61
Oliva, Jaume 61
Oliva, Joan 61
Oliva, Rafel 61
Olivelles, Elisabet; tia 38
Olivelles, Francesc; 45112 38
Olivelles, Gaspar; d.1528,1565 i1568 38
Olivelles, Gaspar; d.1559,1564 i1566 38
Olivelles, Joan 38
Olivelles, Pere; 22556 38
Oller, Andreu 40
Oller, Jaume; d.1606 30
Oller, Jaume; d.1638 40
Ollers Bricfeus, Josep; 580 88-90
Ollers Martí, Francesc; 1160 88
Ollers Prats, Domènec; 290 90-93, 106
Ollers Prats, Isidre 90
Ollers Prats, Josep 89
Ollers Prats, Tomàs 89-90
Oriac, Rita; tia 65, 75
Oriach, Josep 56
Oriol, Anton 91
Oriol, Antoni 25-26
Pagès, Jaume 24-25
Palau, Beneta; tia 37
Palau, Joan 37
Palet de la Quadra, Jaume; d.1705, 1714, 1722, 1725, 1745, 1750, 1757, 1758-1760; 1480 60
Palet de la Quadra, Jaume; d.1705 ; 2960 62
Palet de la Quadra Bargalló, Gaietà; 370 71, 74, 80
Palet de la Quadra Bargalló, Josep; oncle 73
Palet de la Quadra Bou, Maria ; tia 62
Palet de la Quadra Bou, Teresa; tia 62
Palet de la Quadra Claramunt, Maria; 185 80
Palet de la Quadra Domènec, Jaume ; 740 58, 60-61, 64, 66, 68, 71, 74, 96, 106
Palet de la Quadra Domènec, Valentí ; oncle 62, 66-67
Palet de la Quadra Torres, Pau 96
Parellada, Pau 75
Parés, Josep 57
Patiño Rosales, José de 55, 58, 79, 88
Peralta, Narcís 32
Pere III el Cerimoniós 84
Perull Tries, Marianna; 577 80
Perull Tries, Pau; oncle 77-80
Piera, Francesca; tia 42
Pla, Joan 24
Planes, Domènec 39
Planes, Joan; 5636 39
Poal, Pere 55
Porfiri 44
Poter, Josep 27
Prats, Josep; 2324 84
Prats Batet, Francesc; 1162 84-85, 91
Prats Rodó, Domènec; oncle 85, 87-88
Prats Rodó, Francesca; 581 88, 90
Primo de Rivera Orbaneja, Miguel 6
Puig, Josep 92
Puig Gorchs, Josep Anton 71 72, 74-76
Puiggalí, Joan 27
Puiggalí, Marc 26-27
Pujalt, Gabriel 40
Quingles, Francesc 57
Ramon, Montserrat 34
Ramon Tord, Miquel de 46-47,49-51, 57
Ramoneda, Francesc 82-83
Ramoneda, Joan; oncle 37
Ramoneda, Miquel; d.1593 i1618; 45114 37-38
Ramoneda, Miquel; d.1573, 1578, 1593 i1598; 90228 36-37
Ramoneda, Pere; oncle 37
Ramoneda Sanosa, Cecília; 22557 38
Riquer, Felip de 64
Roca, Josep 34
Rocavert, Pere 89
Rodó Casanoves, Caterina; 1163 84
Roig, Isidre 98
Roig, Jacint 89
Romeu, Bernat 33
Ros, Anton de 64
Ros, Pau 56
Rossell, Josep 82
Rovira, Josep 82-83
Rovira, Josep de 46
Rovira, Maria de 46
Rovira Figueres, Joan 55
Sabater de Sta Margarida Figueres, Sebastià; 706 29, 63-64, 70
Sabater de Sta Margarida Llobet, Francesc; oncle 75
Sabater de Sta Margarida Llobet, Pau; oncle 24, 64-65, 69-70, 75-76,80,107
Sabater de Sta Margarida Llobet, Rosa Maria; 353 80
Sabater de Sta Margarida Montllor, Joan; 1412 24, 63, 69, 75
Sabater de Sta Margarida Puig, Josep; oncle 58, 62-63, 66-67, 70
Sabater de Sta Margarida Puig, Marià; oncle 63
Sabater de Sta Margarida Puig, Joan; 2824 63
Sagrera, Jacint 39
Sagrera, Pau 90,98
Sagrera, Salvador 39
Sala, Miquel 34
Samaranch, Joan; 1472 58
Samaranch Arc, Miquel; 368 71
Samaranch Cases, Josep; 736 57-58,81
Samaranch Garriga, Francesc; 184 80-81
Samaranch Horta, Joaquim 83
Samaranch Horta, Marianna 82
Samaranch Orriols, Manuela; 23 5
Samaranch Palet de la Quadra, Salvador; 92 81
Samaranch Ramoneda, Francesc; oncle valencià 81-83
Sànchez, Simó 51
Sans Miquel de Monrodon, Francesc 51
Santvicenç Feixes, Miquel; 582 92-93, 95,97
Santvicenç Savall, Josep; oncle 93-94, 97
Santvicenç Savall, Josepa; 291 92-93
Serrador, Guillem 30-31
Serradora, Jaume 30
Serradora, Margarida 30
Serratosa, Albert 21
Solà, Valentí 79
Soler Ler, Francesc 75, 83, 106
Soro, Joan Sebastià 51
Starhemberg, Guido von 49
Suris, Cosme 58
Taiadella, Joan 40
Taiadella de Bricfeus, Jaume; oncle 43
Taiadella de Bricfeus, Joan; oncle 43
Taiadella de Bricfeus, Pere Màrtir; oncle 43
Taiadella de Llunés, Josep; oncle 43
Taiadella de Saleta, Miquel 43
Tapioles Balcells, Margarida; 19 104
Terenci Àfer, Publi 44
Terns, Antoni; 18580 30-34, 106, 108
Terns, Francesc; oncle 30
Terns, Giralt; 37160 30
Terns, Jaume; 9290 30, 40-41
Terns, Joan; oncle 30
Terns, Magdalena; 4635 109
Terns, Magdalena; filla d'Antoni Terns; tia 30
Thoy, marquès de 57
Tomàs, Gabriel 35
Tònia, muller de Bernat Argemir ; 74307 31
Torrella, Josep 85, 89
Torres Eiximeno, Josep Vicent 51
Tria, Guillem 23
Tserclaes de Tilly, Albert Octavi 51
Vaigual, Joan 37
Vallhonrat, Antic 23
Varell, Bartomeu 31
Vergés, Pere 40
Vicent, Carles 85
Vila Lleó, Francesc 51
Villarroel Pelàez, Antoni de 49, 51
Viloca, Pere 56
Vinyals, Josep 95
Virgili Maró, Publi 44
Viver, Tomàs 67
Vives, Francesc 57-58
Vives, Joan Lluís 44
Xamarró, Juan Bautista 84